

КОРДОН

лінія безпеки

№1 2015

**Я – ФАШІВКА,
«БАЛУ», ВЕДУ БІЙ...**

стор. 6

НЕВИДИМІ РАНИ

стор. 25

**ПРИРУЧИТИ
«СЕПАРАТИСТА»**

стор. 52

**ОПЕРАЦІЯ
ВГІЛІВУ**

10 ГОДИН
ДО «ТИШІ»

**МЕЖА
ВІЙНИ**

фото Миколи ЛАЗАРЕНКА

КОРДОН

Центральний друкований орган
Державної прикордонної служби України
№1 (99) 2015

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Микола ЗОРИК
E-mail: nigo@ukr.net

ЗАСТУПНИК ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА:

Дмитро СЛИВНИЙ
E-mail: sd-media@ukr.net

РЕДАКЦІЯ ВИСЛОВЛЮЄ ВДЯЧНІСТЬ ЗА ДОПОМОГУ У ПІДГОТОВЦІ НОМЕРА:

Андрію ДЕМЧЕНКУ
Надії МОМОТ
Дмитру МИРВОДИ

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ:

Тетяна ФІЛІПЕНКО
Наталія УСТЬЯНЦЕВА

ЛІТЕРАТУРНИЙ РЕДАКТОР:

Леся МЕДВЕДЕНКО

ДОДРУКОВА ПІДГОТОВКА:

ТОВ «Софія-А» ЛТД

ХУДОЖНЄ ОФОРМЛЕННЯ:

Людмила ДЬОМІНА

ДОДРУКОВА ПІДГОТОВКА:

ТОВ «Софія-А» ЛТД

Адреса редакції: 02099
м. Київ, вул. Ялтинська, 11
Тел./факс: (044) 566-43-30
E-mail: kordon@pvu.gov.ua

В журналі розміщені

ФОТОГРАФІЇ:

Олега БОЙКА
Сергія ГУДАКА
Сергія КОТЕЛЬНИКОВА
Валерія ОЛІЙНИКА
Дмитра СЛИВНОГО
Олександра ТКАЧЕНКА
Олександра ЯКОВЕНКА

Виготовлено: ТОВ «Софія-А» ЛТД,
04053, м. Київ, вул. Обсерваторна, 12-Б.

Наклад: 3443 примірники.

Підписано до друку: 11.03.2015

Свідоцтво про реєстрацію:
КВН№8070 від 28.10.2003.

Рукописи матеріалів, що не замовлялися
редакцією, не редагуються та не
повертаються. Думки авторів публікацій
журналу не завжди збігаються з позицією
редакції. Відповідальність за достовірність
фактів, власних імен та інших відомостей
несуть автори публікацій.

Деякі з фотографій не є прямими
ілюстраціями до текстів.
При використанні матеріалів посилання
на журнал «Кордон» обов'язкове.

Підписний індекс: 48736

© «Кордон», 2015

На обкладинці фото Олега БОЙКА

17

18

36

9

- 4 офіційно**
ЗА 10 ГОДИН ДО «ТИШІ»
- 6 фронт**
Я – ФАЦІВКА, «БАЛУ», ВЕДУ БІЙ...
- 9 лінія вогню**
МЕЖА ВІЙНИ
- 14 пульс кордону**
НА «МИРНОМУ» БОЦІ
- 17 технології**
БІОМЕТРИЧНИЙ КОНТРОЛЬ
СТЕР BY STER
- 18 актуально**
ПСИХОЛОГІЯ ВІЙНИ
- 25 волонтер**
НЕВИДИМІ РАНИ
- 30 аспект**
«ЗЕЛЕНИЙ КАШКЕТ» –
НЕ ДЛЯ КОЖНОГО
- 32 вічна пам'ять**
БЕЗ ВОРОТТЯ

33 меморіал
КОМАНДИРОВІ, ДРУГОВІ,
БАТЬКОВІ...

34 ракурс
«КОМІСАР» ЕЛИСЕЙ

36 подія
ПРИСКОРЕНИЙ СТАРТ

38 у фокусі
АЛКОПРАЙС.
ПАРАЛЕЛЬНИЙ ФРОНТ

48 компетентно
ОПЕРАЦІЇ ВПЛИВУ

52 епізод
ПРИРУЧИТИ «СЕПАРАТИСТА»

54 наш гість
Олексій МОЧАНОВ: «БІТЬ ДОБРУ.
НЕ СОМНЕВАЮСЬ – БІТЬ!»

ЗА 10 ГОДИН ДО «ТИШІ»

Президент України Петро Порошенко відвідав з робочим візитом Окрему комендатуру охорони і забезпечення Державної прикордонної служби України. У ході зустрічі з прикордонниками Глава Держави вручив охоронцям рубежу броньовану, спеціальну та інженерну техніку для посилення прикордонних підрозділів і виконання завдань з підтримання Мирного Плану в смузі контролю вздовж лінії безпеки.

Загалом прикордонні підрозділи отримають понад 150 транспортних засобів, серед яких 20 броньованих автомобілів «Кугуар», понад 30 одиниць вантажної та спеціальної техніки для проведення інженерних робіт, реанімаційні автомобілі для евакуації поранених, броньовані патрульні автомобілі, а також понад 30 комплектів тепловізійних пристроїв.

Вся ця техніка вкрай необхідна охоронцям рубежу. Зокрема сучасні броньовані автомобілі виробництва Кременчуцького автозаводу, які почали надходити на озброєння ДПСУ у жовтні, вже вберегли 14 життів.

У своєму зверненні до прикордонників Президент зауважив: «...або ворог припиняє вогонь і починається деескалація, а потім і політичне врегулювання – у Мінську перед усім світом Україна довела – це наш вибір. Або ворог нав'язує ескалацію конфлікту і нам, і Європі, і всьому світові. Наполягаючи на мирному врегулюванні, ми маємо чітко усвідомлювати альтернативу і увяляти наші дії в разі зриву ворогом домовленостей у Мінську. Ключовою домовленістю є безумовне, беззастережне і всеохоплююче припинення вогню. Гарантом припинення вогню має бути відведення важкої техніки, артилерії, танків від лінії, яка зафіксована у

За особисту мужність, високий професіоналізм та вірність військовій присязі, виявлені під час проведення антитерористичної операції, нагороджено:

Орденем Богдана Хмельницького I ступеня:
генерал-майора Суботіна Валерія Олександровича;

Орденем Богдана Хмельницького III ступеня:
полковника Бідила Сергія Вікторовича;
полковника Бурду Олега Вікторовича;
капітана II рангу Власюка Олександра Миколайовича;

Орденем «За мужність» III ступеня:
старшину Будчака Віктора Петровича;
підполковника Гудзя Олега Володимировича;
майора медичної служби Жидкевича Віктора Анатолійовича;
солдата Храпка Олександра Володимировича;

Медаллю «За військову службу Україні»:
солдата Капінуса Василя Миколайовича;
старшого прапорщика Сокольського Олександра Олександровича;

Медаллю «За бездоганну службу» III ступеня:
капітана Ящука Андрія Васильовича

*Президент України
Петро ПОРОШЕНКО*

мінському меморандумі. Але нам треба уявляти наші дії у випадку зриву ворогом перемир'я...».

«...ми з вами будемо боронити Україну – боронити до останньої гривні, до останнього патрона, до останньої краплі крові. Це наша вітчизняна війна. Це війна за нашу Батьківщину і за нашу землю, війна за незалежність, наша війна за право існування як окремого, але європейського народу, і ми відстоїмо це право, і ми переможемо. Ми чужого не чіпаємо, але своє не віддамо, і я молюся за те, щоб від завтра почалося виконання Мінських угод, та пам'ятаючи приказку: «На Бога надійся, а сам не пасуй», – підкріплюю молитви потужною дипломатичною активністю».

Президент також зазначив: «За яким би сценарієм не пішли події завтра, військова загроза зі сходу ще не один рік нависатиме над Україною. І нам всім потрібні тривалі зусилля щодо зміцнення обороноздатності держави, і українські прикордонники спільно з іншими силовими структурами гідно виконують бойові завдання в зоні проведення антитерористичної операції. Відмічаю також і чіткі дії прикордонників зі звільнення тимчасово окупованих територій Херсонської області, коли ми після поставлених завдань повернули Чонгар, повернули Арабатську стрілку і відновили контроль над значною частиною нашої території. Відвага та самопожертва, відчайдушність та бойове братерство – ось що ви демонструєте кожного дня, кожної години, кожної миті, на жаль, інколи віддаючи найдорожче – життя, своє життя за нашу Україну, за наше з вами майбутнє. 62 воїни-прикордонники, 62 українські герої полягли в боях за Україну з російсько-терористичними військами. Назавжди вони залишаться у нашій пам'яті, і ми не маємо права забути наших героїв. Вічна пам'ять героям.

Шановні друзі, ми всі вже неодноразово переконалися, що маємо справу з цинічним і підступним ворогом, який точно не хоче

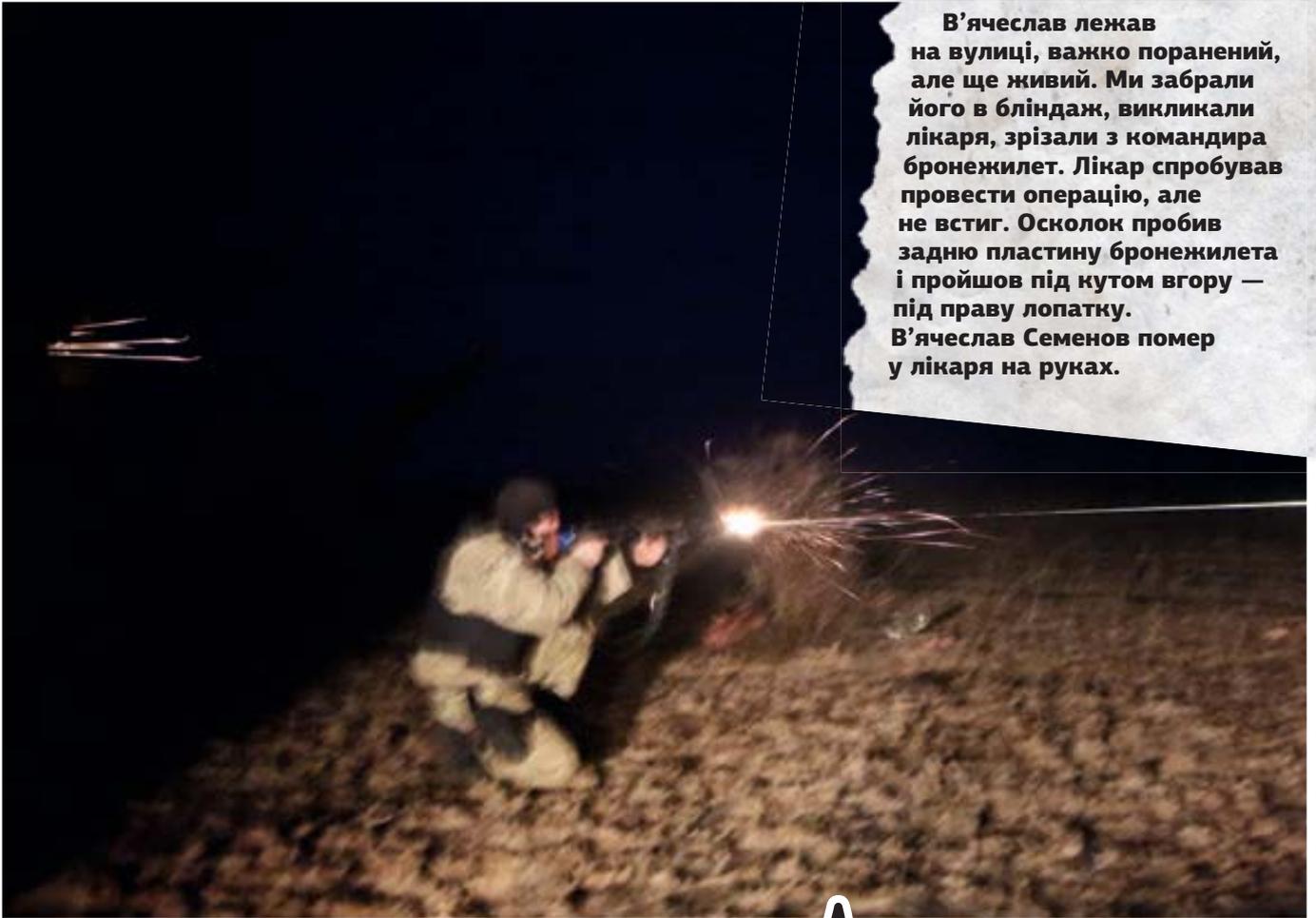
миру, який хоче пролиття крові, невинної крові українських жінок і дітей, яких вони вбивали, обстрілюючи «Градами» житлові квартали в Маріуполі, Краматорську, а вчора відбувся цинічний обстріл Артемівська. Ракети попали в школу, загинула невинна семирічна дівчинка. Обстріляний був і дитячий садок. І наші з вами плечі лягає надзвичайно висока відповідальність – не лише зупинити цю бійню, але й захистити країну, захистити її кордон. Ваше головне завдання – жоден найманець, жоден терорист, жодна зброя, боєприпаси, засоби терору не повинні потрапити в Україну, бо за вашою спиною – вся Україна, великий європейський 45-мільйонний народ. Особлива увага повинна бути прикута і до адміністративного кордону з тимчасово окупованими територіями, до адміністративного кордону з Кримом, розмежувальної лінії в зоні проведення АТО, а також придністровської ділянки кордону. Ми будемо системно облаштовувати державний кордон, ми будемо системно розвивати прикордонне відомство, яке буде здатне забезпечити ефективну протидію сучасним загрозам».

До слова, починаючи з жовтня 2014 року, через контрольні пункти в'їзду-виїзду загалом було пропущено 2,7 мільйона осіб та близько одного мільйона транспортних засобів. За результатами перевірок, затримано 71 правопорушника, виявлено та вилучено 13 одиниць зброї, 600 боєприпасів, з них 267 гранат, понад 9 кг наркотичних речовин. Припинено незаконне переміщення через лінію розмежування 13,5 тисячі тонн вугілля, 443 тонни металобрухту, 310 тонн ПММ, майже 100 тисяч пачок сигарет, 72 тисячі літрів спиртних напоїв.

Новітня техніка дозволить підвищити ефективність виконання прикордонниками завдань з охорони та оборони державного кордону.

На завершення зустрічі Президент України вручив державні нагороди 11 прикордонникам, які брали участь в АТО. К

В'ячеслав лежав на вулиці, важко поранений, але ще живий. Ми забрали його в бліндаж, викликали лікаря, зрізали з командира бронезжилет. Лікар спробував провести операцію, але не встиг. Осколок пробив задню пластину бронезжилета і пройшов під кутом вгору — під праву лопатку. В'ячеслав Семенов помер у лікаря на руках.

Я – ФАЩІВКА, «БАЛУ», ВЕДУ БІЙ...

Неначе кістка в горлі ненажерливих терористів, які за всяку ціну прагнули захопити Дебальцеве, стало смт Фащівка, і зокрема блокпост на перехресті Нетішино – Чернухіно – Фащівка – Дебальцеве. Напруженість тут почала зростати 30 січня, коли прикордонники та військовослужбовці Збройних сил України зазнали декількох мінометних обстрілів. Близько 12-ї години до масованого обстрілу терористи залучили танк, який, обстрілюючи блокпост, намагався якомога ближче підійти до наших позицій. У відповідь українські військові відкрили вогонь та запросили підтримки артилерії. Внаслідок вогневого протистояння бойова машина противника почала відступати і потрапила у протитанковий рів. Українські військові взяли екіпаж ворожого танка в полон. У результаті бою один прикордонник дістав поранення.

Наступного дня з 12:20 до 15:30 терористи атакували фащівський блокпост вже на чотирьох танках та одному автомобілі. Під час бою знищено танк та автомобіль незаконних збройних формувань. Пошкодженень зазнав і прикордонний «Кугуар». Зрештою бойовики відступили і до 18:00 відгакувалися мінометним обстрілом блокпоста.

Зранку – о 09:20 терористи відновили вогонь по блокпосту. В результаті мінометного обстрілу був тяжко поранений один прикордонник та два військовослужбовці

ЗСУ. Поранених евакуювали до лікарні Артемівська.

Після нетривалого перепочинку – об 11:40 російські найманці знову атакували. Терористи в пішому порядку, за підтримки бронетехніки, намагалися штурмом захопити український блокпост. Прикордонники та військовослужбовці ЗСУ відкрили вогонь у відповідь і дали гідну відсіч ворогу. Як наслідок – атака бойовиків захлинулася, противник змушений був відступити. Невдовзі бойовики здійснили чергову спробу атаку-

вати наші позиції, але вже без підтримки важкої техніки. О 13:25 бойові дії завершилися перемогою українських військових.

Наступного дня ворожий вогонь по блокпосту Балю тривав з 10:15 до 15:00. Два прикордонники дістали осколкові поранення.

6 лютого з 11:00 піхота бойовиків при підтримці танка знову посунула штурмувати КП. Українські військові відкрили вогонь у відповідь. Захисників блокпоста підтримала й артилерія ЗСУ. До 17:40 напад ворога

відбили, однак двоє військовослужбовців ЗСУ загинули, ще 10 – отримали поранення. Втрат серед прикордонників немає.

8 лютого російські найманці знову взялися за міномети. Ніхто з українських військових не постраждав.

9 лютого на блокпост 12801 прибув останній прикордонний наряд у складі прапорщика Олега Вінницького, старшини Віталія Гусака та старшого солдата Олександра Степаницького на чолі зі старшим лейтенантом Вячеславом Семеновим.

10 лютого з самого ранку до 09:00 йшла артпідготовка. Потім танк, ведучи вогонь, прорвався на блокпост. Прикордонники відстрілювалися від піхоти, вели вогонь по танку з РПГ-7В. Танк покрутився на блокпосту, знищив українську БМП і продовжував стріляти. Тільки прапорщик Вінницький

12 лютого – ранкова артпідготовка. Потім – як завжди: танк, піхота. Українські військовослужбовці дали бій. Танк зупинився зі сторони Фащівки просто на дорозі на відстані кілометра і стріляв прямою наводкою. Паралельно під прикриттям артилерії за вогневим валом підходила піхота. Прикордонники, не маючи вогневих засобів для ураження танка (РПГ-7В не вистачало дальності, а «Фаготи» ворог знищив рані-

особисто бачив 4 влучання в башту танка, однак вогонь прикордонників та військовослужбовців гірської піхоти з РПГ-7В та РПГ-26 був недостатнім, щоб знищити танк. Військовослужбовці стріляли всі зі всього, що було під рукою. Частина бійців відстрілювалася від піхоти, іншим таки вдалося пошкодити танк. Коли він відходив, то його башта вже «гуляла», некерована екіпажем. Піхота противника за ним не пішла. Далі було коротке затишшя. Потім знову почався мінометний та артилерійський обстріл. Били міни, гаубиці.

Вночі двоє прикордонників постійно відстежували ситуацію. Нормальні позиції для спостереження обладнати було неможливо. В асфальті під обстрілами копати не могли і не мали часу. Бетонні блоки були знищені. Лісосмуга, навіть за умови обладнання в ній позиції, була б непридатною для спостереження. Доводилося спостерігати з відкритої позиції біля дюралюмінієвого вагончика, який не міг захистити навіть від вогню з автомата, але принаймні візуально закривав бійців від снайперів.

11 лютого ранок зустрів бійців мінометними обстрілами. Цього разу до мінометів та гаубиць приєдналися «Гради». Ситуація залишалася незмінною і 12, і 13 лютого. Зафіксовано щонайменше один обстріл із застосуванням важкої вогнетметної системи залпового вогню «Буратіно».

„ Вихід – це найважча доба в житті бійців, які її пережили. 4 кілометри військовослужбовці йшли пішки. При цьому прапорщик Олег Вінницький ніс кулемет та два автомати – загиблого старшого лейтенанта Семенова і пораненого старшини Гусака. Замикаюча група підірвала боєприпаси, залишки укріплень поста...

ше), допомагали 2-му посту з лівого флангу відбивати піхотну атаку. Вели вогонь з АК, ГП, ПК. Далі стріляли по черзі, тому що зброя нагрівалася і клинила. Піхота змогла підійти на відстань 200 метрів. Прикордонники бачили, що ворог несе тяжкі втрати. Протягом наступних днів це підтвердило скупчення ворон над лісосмугою.

Вогонь танка та артилерії нищив усе, що вціліло на посту: залишки бетонних блоків, техніку, яка до того часу вже була розбита. Її добивали. Коли у танка закінчився боекомплект, він почав стріляти з НСВТ (зенітний кулемет командира екіпажу, керований із середини башти, калібру 12,7). Під час бою на пост влетіли Жигулі «Копійка». Старенький дідусь з бабусею. Водій побачив, що не зможе проскочити. Танк з НСВТ над блоком дав чергу по лобовому склу. Пасажирка загинула на місці. Дід встиг вискочити з машини.

Куля в голову наздогнала його вже за межами машини. Так російські танкісти зганяли злість на цивільних. У діда потім довго дзвонив телефон. Однак місце, де він загинув, прострілювалося, і військовослужбовці не ризикнули підходити. Мабуть, старенького і досі шукають рідні. Під вогневим натиском гірських піхотинців та прикордонників ворог відступив.

13 лютого продовжувався мінометно-артилерійський вогонь. Зранку – не дуже значної інтенсивності, порівняно з іншими днями. Потім було нетривале затишшя. Під вечір почалося справжнє пекло: освітлювальні міни для коригування, потім – «Гради», міномети, артилерія. Прикордонники перечекували у бліндажі, але постійно по черзі вискакували дивитися на дорогу, щоб не пропустити підхід броні або піхоти противника.

14 лютого працювала артилерія. У полі біля позицій прикордонників маневрував та вів вогонь ворожий танк. Бійці відповідали і влучали з РПГ-7В, але бойова машина була наче зачарована. Танк Т-72 протягом дня три рази заїжджав на блокпост, однак інтенсивний вогонь з РПГ примушував його відійти. Прослуховуючи ефір ворога через трофейну радіостанцію, військовослужбовці дізналися, що терористам поставлене завдання – знищити їх за будь-яку ціну. Сьогодні. До перемир'я. Втрати ворога та відвага оборонців блокпоста мали свої психологічні результати. Прикордонники зрозуміли, що піхота противника відмовляється йти в атаку. Чули, як терористи розстрілювали своїх. Спочатку – з пістолета. Потім – одиночні з автомата. Намагалися зігнати, видати зброю і відправити в бій залишки місцевого населення, але місцеві також відмовлялися йти штурмом на

блокпост. Танки без піхоти були малоефективні, навіть при підтримці артилерії. Потім, очевидно, в тих, кого розстрілювали, урвався терпець і бійці чули перестрілку терористів між собою. Між різними групами навіть зав'язався бій із застосуванням мінометів. Ще більше терористів відмовлялося воювати пізніше, після оголошення перемир'я.

Згодом, коли прикордонники виходили разом з бійцями Нацгвардії, які брали участь у вуличних боях у Дебальцевому, гвардійці розказували, як чули крики «Аллах акбар» – в рядах противника було багато чеченців.

15 лютого із настанням режиму «тиші» було відносно спокійно. Продовжувалися лише нечасті обстріли з мінометів. Бійці сподівалися на мир.

Однак наступного ранку тут почалося пекло. Як розповідає прапорщик Олег Вінницький, з 09:00 ранку стартував артилерійський обстріл.

– Ми по черзі вискакували з бліндажа, щоб не пропустити броню або піхоту противника. Старший лейтенант Вячеслав Семенов вискочив з бліндажа, щоб оцінити обстановку. За ним – Саша Степаницький. Ворожий танк, як виявилось, вийшов на прямий постріл. Танк вистрелив. Коли розсіявся дим, ми побачили ситуацію: вагончик рознесло повністю; Олександр Степаницький завалився в бліндаж, він був поранений в ногу; Вячеслав лежав на вулиці, важко поранений, але ще живий. Ми забрали його в бліндаж, викликали лікаря, зрізали з командира бронжилет. Лікар спробував провести операцію, але не встиг.

але шквальним вогнем з кулемета, ГП та РПГ ми не дали піхоті ворога і танку наблизитися до БМП. Ми запропонували їм здатися. Гарантували життя і медичну допомогу. Однак екіпаж продовжував вести вогонь та командувати атакою. Танк і піхота ворога підійшли практично впритул – церемонитися не було часу. Наш шквальний вогонь зі стрілецької зброї вже не міг стримати ворога (відстань була надто малою). Відбиваючись ручними гранатами від піхоти ворога, я кинув дві Ф-1 в БМП. Вогонь з боку БМП та команди в радіостанцію терористів припинилися, але нам було не до цього – на блокпост заїхав танк, зробив кілька пострілів з гармати. Я двічі влучив по танку з РПГ-7В, але шкоди танку завдати не вдалося. Танк спробував відійти полем на Чернухіно. Вже у полі танк «наздогнав» Юра «Сепар» пострілом з РПГ-7В та перебив гусеницю. Терористи втекли. Дякую хлопцям зі 128 гірсько-піхотної бригади, які виручили боекомплект. Своїх патронів у нас на той час вже не залишалося. У посадках терористів ми поклали багато. Бачили це по воронах. Думаю, що поклали близько 300 осіб за перші дні та не менше 50-60 в день виходу.

Після команди про відхід військовослужбовці знесли в один бліндаж всю зброю, боєприпаси та спорядження, які не могли забрати. Група, яка залишалася при виході, підірвала всю зброю і повинна була виїхати на БМП, в яку поклали тіла загиблих. Якби гірські піхотинці та прикордонники знали, що у критичний момент підведе акумулятор бойової машини, вони понесли б тіла на руках. Та в момент відходу групи прикриття біля БМП був лише механік-водій. Йому довелося відходити в пішому порядку, а після підриву моста – разом з товаришами – ЗІЛом.

Вихід – це найважча доба в житті бійців, які її пережили. Чотири кілометри військовослужбовці йшли пішки. При цьому прапорщик Олег Вінницький ніс кулемет та два автомати – загиблого старшого лейтенанта Семенова і пораненого старшини Гусака. Замикаюча група підірвала боєприпаси, залишки укріплень поста... **К**

Володимир ПАТОЛА

Осколок пробив задню пластину бронжилета і пройшов під кутом вгору – під праву лопатку. Коли командира занесли в бліндаж – він був блідий, але ще живий. Вячеслав Семенов помер у лікаря на руках. Я разом з іншими вискочив, дав декілька черг з автомата по ворогу, а коли заскочив назад у бліндаж – зрозумів з погляду лікаря, що Вячеслав помер. Він був справжнім офіцером і командиром. Завжди з нами, завжди на вогневих позиціях. Підтримував нас і вогнем, і словом, і власним прикладом. Під час короткого відпочинку у бліндажі зусиллями волі примушував себе демонструвати абсолютний незворушний спокій. Пив чай, жартував, говорив, що колись зберемося із сім'ями у ресторані і будемо за-

дувати ці події як страшний сон. Ми спочатку дивувалися, як це можливо у такій обстановці, але спокій та впевненість командира передавалися і нам. Завдяки командирі ми вчасно дізналися про атаку, яку інакше ніхто з нас не пережив би.

Проте пекло тільки починалося. Під прикриттям щільного артилерійського та мінометного вогню нас атакували чотири БМП, один МТЛБ, два танки. За ними йшла піхота. Боєць ЗСУ з позивним «Сепар» (родом з Луганщини, військовослужбовець 128 гірсько-піхотної бригади) знищив вогнем з РПГ-7В танк противника та БМП, з командиром ворога, який керував атакою, на борту. Терористи спробували евакуювати його танком,

ЛІНІЯ ВОГНЮ

МЕЖА ВІЙНИ

Служба українських прикордонників на лінії розмежування збройного конфлікту на сході України – і є сама війна, хіба що з довгими перервами між боями, більшою раптовістю дій терористів та неймовірно високою відповідальністю не лише за своє життя, а й за життя тих, кого іноді буває ще не пізно рятувати. Та разом з тим прикордонникам вдається не забувати про свої донедавна класичні контрольні функції. Результати роботи говорять самі за себе. Пропонуємо вашій увазі добірку матеріалів про діяльність охоронців рубежу на межі АТО від початку 2015-го.

5 СІЧНЯ

БАНДИТИ І СЕМКИ

5 січня неподалік н.п. Курахове (Донецька область) прикордонники спільно зі співробітниками СБУ затримали злочинну групу осіб, можливо, причетних до кримінального правопорушення. У ході обшуку в них виявлено пістолет з глушником, 2 магазини та 15 набоїв, а також 2 гранати. Подальші слідчі дії – справа співробітників Служби безпеки.

Того ж дня у рамках посилення контролю за переміщенням товарів і вантажів співробітниками Держприкордонслужби зупинили поблизу н.п. Новотроїцьке вантажний автомобіль «Вольво». У ході перевірки виявилось, що водій мав подвійний пакет документів на вантаж. Транспортний засіб був заповнений 34 тоннами соняшникового насіння.

АВСТРАЛОПОЛЧЕНЕЦЬ І ПОЛІЦАЙ, КОЗАК І МОТОРОЛІВЕЦЬ...

6 СІЧНЯ

Увечері 6 січня у пункті контролю «Георгіївка» (Донецька обл.) на в'їзді з території, тимчасово підконтрольної незаконним збройним формуванням, прикордонники затримали громадянина Австралії, можливо, причетного до участі в бандформуваннях «ДНР». Попередньо у пункт контролю надійшла інформація від правоохоронних органів щодо цієї особи. Під час перевірки особистих речей затриманого прикордонники виявили 10 набоїв калібру 7,62, бронезилет, 2 ножі, перепустку й посвідчення акредитації журналіста в «ДНР». Після складання відповідних процесуальних документів цього громадянина передано співробітникам СБУ.

Наступного дня у цьому ж пункті контролю до рук «зелених кашкетів» по-

трапив ще один вояка «ДНР». Під час огляду рейсового автобуса «Донецьк – Олександрівка» на одному з сидінь наряд виявив гранату «РГ-42», а між сидіннями – посвідчення поліції так званої «ДНР». Подальша перевірка дозволила виявити серед пасажирів громадянина України – власника знахідки. Мабуть, з міркувань власної безпеки, зловмисник був одягнутий у бронезилет. Цю особу затримали та передали співробітникам МВС України в Донецькій області.

Ще одного «героя» затримали прикордонники у контрольному пункті «Костянтинівка» (Донецька обл.). Громадянин України їхав маршрутною «Донецьк – Вугледар». Безумовно, з його «проїзними документами» – посвідченням «Всеукраїнського війська Донського» – їхати далі цьому громадянину ніякого сенсу не було, тож прикордонники передали зловмисника співробітникам СБУ.

А в контрольному пункті «Миколаївка», що також на Донеччині, в рейсовому автобусі «Горлівка – Артемівськ», виявлено ще одного нашого співвітчизника, який у ході співбесіди повідомив, що воював на боці «ДНР» у групі так званої Мотороли та був поранений. Для з'ясування всіх обставин громадянина передали співробітникам МВС.

ХОДЯТЬ ПАРОЮ

Так вже історично склалося, що вугілля і тютюн в Україні, ще за мирних часів, часто фігурували разом у результатах оперативно-службової діяльності прикордонників, щоправда перше, зазвичай, слугувало способом приховування контрабанди другого. Сьогодні ситуація змінилася і, як кажуть, контрабанду в контрабанді ховати сенсу немає, однак синхронність затримань вражає.

5 вантажних автомобілів з понад 155 тоннами вугілля зупинили прикордонники у пункті контролю «Курахове». Причиною непропуску стала невідповідність супровідних документів. Водночас у пункті контролю «Миколаївка» прикордонний наряд виявив у мікроавтобусі понад 17,5 тисячі пачок сигарет. Водій-українець їхав із Краматорська до Єнакієвого, однак товаросупровідні документи та ліцензія на право здійснення торгівлі тютюновими виробами у чоловіка були відсутні. Сума оцінки вилученого становила майже 200 тисяч гривень. Вантаж передано до податкової.

Ще один вантаж вугілля виявлено та вилучено неподалік

н.п. Костянтинівка. Прикордонники спільно зі співробітниками СБУ об 11:00 зупинили вантажний автомобіль «Сканія» з причепом, яким керував наш співвітчизник. Чоловік перевозив майже 38 тонн вугілля та намагався оминати один з контрольних постів, що був на його шляху.

15 січня на залізничному контрольному пункті в н.п. Волноваха правоохоронці заблокували потяг з 19 вагонами вугілля. На КП «Курахове» прикордонники затримали 2 вантажівки з вугіллям. Двоє українців, які прямували з Тореза, автомобілями «МАН» та «Вольво» перевозили майже 55 тонн вугілля. Вантажівки також передані працівникам фіскальної служби.

17 січня спільними діями ДПСУ та СБУ затримано ще дві вантажівки з вугіллям. Автомобілі «ДАФ» зупинили для перевірки в н.п. Новомихайлівка Донецької області. Майже 60 тонн вугілля перевозилися без будь-яких товаросупровідних документів. Транспортні засоби з вантажем передані представникам фіскальної служби.

Не минуло й двох днів, як на тому ж таки «Кураховому» при-

кордонники затримали вантажівку з 500 ящиками сигарет.

Під час огляду транспортного засобу марки «ДАФ» прикордонний наряд виявив, що замість 20 тонн паливних гранул, вказаних у товаросупровідних документах, наш співвітчизник перевозив 500 ящиків сигарет марки «Viceroy».

Тим часом на околиці с. Ольгинка Волноваського району під пильне око охоронців кордону потрапили два «КамАЗи». Цими автомобілями двоє українців намагалися перевезти без належних документів 38 тонн вугілля.

Та й це було далеко не межа, адже 21 січня неподалік Дебальцевого прикордонний наряд спільно зі співробітниками СБУ та МВС виявили на узбіччі дороги

цілий караван – 19 вантажних автомобілів з вугіллям. Документи на вантаж у водіїв, звісно ж, були відсутні. Більше того – подальша перевірка транспортних засобів дозволила виявити у двох водіїв три гранати РГД-5. Для з'ясування всіх обставин та проведення подальших слідчих дій автомобілі передано співробітникам міліції.

Наступного дня на залізничній станції поблизу н.п. Дзержинськ виявлено потяги з вугільним концентратом та марганцевою рудою. Під час перевірки з'ясувалося, що всіх необхідних документів на перевезення вантажу не було. До роботи на місці затримання долучилися представники МВС, СБУ та Державної фіскальної служби.

ГОРЕ НЕ ЗАЛИТИ

Щодня потерпати від бомбувань, бачити як на твоїх очах руйнується те, що створював упродовж всього свого життя, ховати загиблих сусідів – звичайна людина довго так не витримає і, якщо не матиме куди втекти, то принаймні спробує абстрагуватися від навколишнього світу. З огляду на те, що фінансів на абстрагування – не густо, то й засоби, скоріше за все, будуть найпростіші.

Інші ж намагаються заробити на ситуації, тим більше охопити своїм «спасінням» не лише окуповані території...

Так, 94 ящики незаводської горілки та пакет документів з реквізитами так званої «ДНР» вилучили у водія «Фольксвагена» прикордонники контрольного посту «Нелипівка».

Близько 10:00 11 січня в контрольному пункті «Артемівськ» у мікроавтобусі «Мерседес» прикордонний наряд виявив 400 пляшок горілочаних виробів. Належних документів на товар у громадянина України не було. Він

спробував запропонувати правоохоронцям хабаря, але тим самим лише ускладнив своє становище. Співробітники податкової міліції товар вилучили.

Кількома днями пізніше на одному з контрольних пунктів поблизу Маріуполя прикордонники затримали вантажний автомобіль «ГАЗ». Наш співвітчизник віз 184 л горілочаних виробів. Під час проведення огляду в кузові вантажівки було виявлено 13 ящиків горілки «Медов» і «Хортиця» та 9 ящиків слабоалкогольних напоїв «Лонгер» та «Рево». Жодних документів на товар чоловік не мав, тож прикордонники змушені були вилучити та передати вантаж представникам фіскальної служби. Ще одного українця на автомобілі «Джилі» зупинили того ж дня в контрольному пункті «Курахове». Він перевозив 5 ящиків сигарет. На виявлену продукцію документів у нього не було. Тютюнові вироби також передано представникам фіскальної служби.

А вже 16 січня на Курахівському КП прикордонники затримали три вантажні автомобілі з більш, ніж 20 тис. літрів горілочаних виробів. Транспортні засоби, керовані громадянами України, прямували з Донецька. Після вивчення документів старший прикордонних нарядів прийняв рішення здійснити поглиблений огляд вантажівок. Як з'ясувалося, в одній з машин акцизні марки на пляшках були відсутні, а в інших двох – недійсні. Загалом в автомобілях була 41 тисяча пляшок спиртного. Попередня вартість вантажу сягає майже 600 тис. гривень. Затриманий товар прикордонники передали представникам фіскальної служби.

Ще три вантажівки з 5 тис. ящиків лікеро-горілочаних напоїв прикордонники спільно з податківцями вилучили.

23 січня о 16:30 неподалік н.п. Костянтинівка (Донецька область) під час попереднього огляду встановлено, що виявлена продукція виготовлена незаводським методом, а під-акцизні марки мають ознаки фальсифікації. Крім того, документи щодо здійснення фінансово-економічних операцій між фірмою-відправником та фірмою-одержувачем товару були відсутні. Попередня вартість спиртних напоїв становить 1,625 мільйона гривень.

ОСКАЖЕНІЛІ

Після тижня відносного затишшя поблизу пунктів контролю та поблизу прикордонних підрозділів ворог знову пішов у наступ. 9 січня о 14:30 терористи з артилерії здійснили обстріл відділу прикордонної служби «Станично-Луганський». В результаті вибухів, які розірвалися неподалік, будівля зазнала незначних пошкоджень. На щастя, ніхто з прикордонників не постраждав. Цього ж дня бойовики обстрілювали з мінометів один з блокпостів у районі н.п. Майорськ (Донецька область). Постраждалих немає.

12 січня потрібний мінометний обстріл КП «Гнутове», що на Донеччині, змусив українських військових тимчасово припинити пропуск осіб і транспортних засобів. Ніхто з українських військових не постраждав.

13 січня о 14:15 удару реактивних систем залпового вогню зазнав контрольний пункт «Бугас». Внаслідок вибухів осколки влучили у цивільний автобус, який виїжджав з контрольного пункту. 10 цивільних осіб загинуло, ще 13 – дістали поранення. Постраждалих евакуювали. О 21:05 терористи повторно здійснили обстріл контрольного пункту з РСЗВ БМ-21 «Град». Постріли розірвалися неподалік контрольного пункту. Обстріл відбувався з напрямку н.п. Докучаєвськ.

Після трагічних подій на «Бугасі» різко зросла кількість виявлених безпілотних літальних апаратів. Загалом прикордонники зафіксували політ 16 БПЛА в районі н.п. Маріуполь та Сартана.

14 січня терористи з мінометами повернулися до блокпосту в районі н.п. Майорськ та до контрольного поста поблизу Верхньоторецького, на яких несуть службу прикордонники та військовослужбовці ЗСУ. Загалом бойовики випустили майже 50 мін. Ніхто з військових не постраждав.

Крім того, російські найманці намагалися поцілити з мінометів у прикордонний наряд, який рухався на броньованому автомобілі «Кугуар», в районі н.п. Орлівка. Жоден прикордонник травм не зазнав, транспортний засіб не пошкоджено.

15 січня ворожі міни полетіли до розташування ВПС «Щастя», що на Луганщині, щоправда цього разу ворог був не надто влучним – міни розірвалися за 100 метрів від будівлі. Ніхто не постраждав.

А от обстріл бойовиками блокпосту в районі н.п. Фащівка призвів до загибелі цивільної особи, ще одного цивільного поранено.

Ворожий «Град» випав цього дня і в Артемівську. Частина снарядів розірвалась неподалік розташування контрольного пункту в'їзду-виїзду на дорожньому напрямку «Горлівка – Артемівськ». Постраждалих внаслідок обстрілу на КП немає.

16 січня під мінометний вогонь терористів потрапив н.п. Трохізбенка. Міни розірвалися й поблизу контрольного поста, на якому несуть службу прикордонники та військовослужбовці ЗСУ. Постраждалих немає.

18 січня терористи вкотре обстріляли з мінометів блокпост в районі н.п. Майорське.

Використовуючи РСЗВ БМ-21 «Град», вони здійснили обстріл у напрямку контрольного пункту «Миколаївка», який розташований на шляху «Горлівка - Артемівськ». Постраждалих немає.

Крім того, з мінометів був обстріляний контрольний пункт на дорожньому напрямку «Новоазовськ – Красноармійськ – Талаківка – Маріуполь». Масований вогонь вівся з 18:00 до 19:05. У зв'язку з обстріла-

ми тимчасово припинився пропуск осіб та транспортних засобів.

19 січня з 12:10 до 12:25 терористи здійснили гранатометний обстріл контрольного пункту «Гнутове», що поблизу Маріуполя. В результаті обстрілу поранення дістали троє військовослужбовців ЗСУ. Для їхньої евакуації прикордонники негайно надали броньований автомобіль «Кугуар». Однак у момент, коли автомобіль вивозив поранених, терористи відкрили мінометний вогонь по машині, внаслідок чого та перекинулася. Проте броня витримала обстріли та захистила військових від вибухів. Іншим автомобілем прикордонникам все ж вдалося вивести поранених із зони обстрілу та доправити їх до лікарні Маріуполя. Під час порятунку поранених один прикордонник теж травмувався.

З 15:10 до 15:35 терористи знову обстріляли цей контрольний пункт вже з використанням артилерії. З огляду на ситуацію, пропуск осіб та транспортних засобів на напрямку «Новоазовськ – Красноармійськ – Талаківка» був тимчасово припинений.

ДЕЗЕРТИРИ

18 січня о 16:20 у контрольному пункті «Курахове» прикордонний наряд затримав громадянина України, який їхав автомобілем «КІА». В багажнику транспортного засобу «зелені кашкети» виявили камуфльований одяг з шевроном РФ та грамоту, видану так званою «ДНР». Чоловіка передали співробітникам СБУ.

28 січня на адміністративній межі з АР Крим прикордонники затримали громадянина України, який підозрюється у дезертирстві. Він прямував на материкову Україну через контрольний пункт «Чонгар». На перевірку чоловік надав паспортний документ громадянина Росії, що був виданий вже на тимчасово окупованій території АР Крим. Під час поглибленого огляду правоохоронці виявили у втікача військовий квиток військовослужбовця ЗС України. З'ясувалося, що раніше затриманий проходив військову службу в АР Крим, а у березні 2014 року самовільно залишив місце служби та згодом продовжив службу в лавах ЗС Росії.

На початку цього року він скоїв крадіжку автомобіля, за що російська поліція

відкрила проти нього кримінальне провадження. Намагаючись уникнути відповідальності, чоловік хотів заховатись в одному з обласних центрів України. Зловмисника затримали.

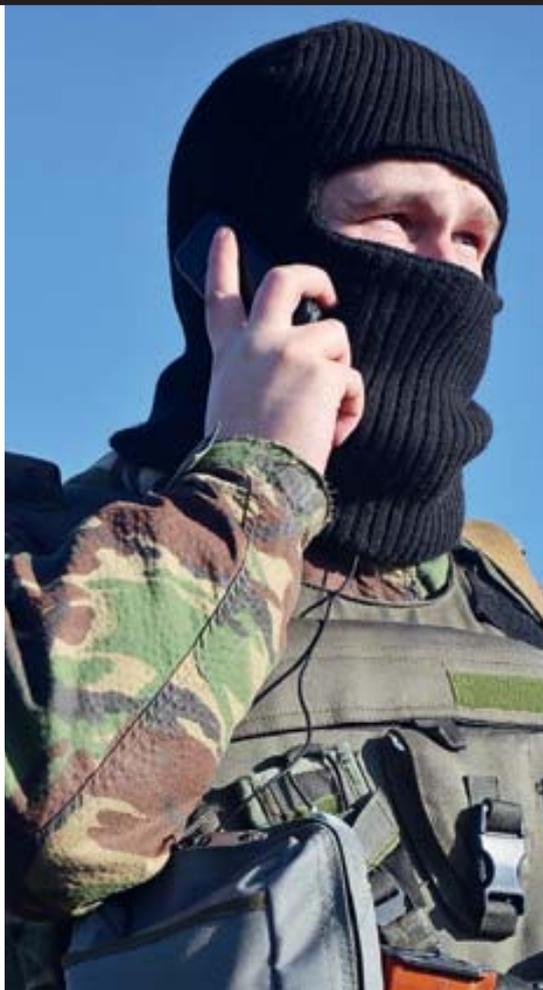
Ще один перебіжчик, затриманий на КП «Чонгар», підозрюється у причетності до діяльності бандформувань. Він намагався виїхати на тимчасово окуповану територію АР Крим, проте інформація про нього в охоронців кордону вже була. За попередніми даними, затриманий виконував роль коректувальника вогню артилерії так званих «ДНР» та «ЛНР». Тепер громадянину України доведеться давати пояснення співробітникам СБУ.

А 16 лютого розвідувально-пошукова група ДПСУ затримала автомобіль з трьома особами, які входять до складу незаконного збройного формування. «ВАЗ» української реєстрації зупинили поблизу н.п. Березове. У машині знаходилися троє громадян України. Під час перевірки у чоловіків виявили військові квитки «ДНР». Крім того, в салоні транспортного засобу прикордонники знайшли один АК-74, ГП-25 та набій до стрілецької зброї. В одного з бойовиків також виявили медаль «За участие в героической обороне Славянска». Один із затриманих був у розшуку за скоєння злочину. Злочинців передали співробітникам СБУ для з'ясування всіх обставин.

30 СІЧНЯ

ВІРТУАЛЬНІ ПЕРЕСЕЛЕНЦІ – РЕАЛЬНІ ГРОШІ

30 січня прикордонники ВПС «Мілове» Луганського загону викрили канал незаконного отримання виплат матеріальної допомоги для переселенців. В однойменному пункті пропуску на в'їзд в Україну прибув автомобіль «Хонда», під керуванням громадянина України. Під час поглибленого огляду транспортного засобу в конструктивних нішах автомобіля прикордонний наряд виявив підготовлені комплекти документів на 30 осіб – мешканців Луганська. Зловмисники планували використати їх для оформлення статусу переселенця та незаконного отримання пенсій і відповідної матеріальної допомоги. Інформація за фактом цього правопорушення внесена до Єдиного реєстру досудових розслідувань, триває слідство.

6 ЛЮТОГО

ВАНТАЖІВКА У ВАНТАЖІВЦІ

6 лютого із тимчасово окупованої території АР Крим у контрольний пункт «Чаплинка» прибув вантажний автомобіль «Даф» з причепом. Під час перевірки документів та огляду автомобіля прикордонники Херсонського загону спільно з працівниками фіскальної служби виявили у причепі цього транспортного засобу вантажний автомобіль «Урал» з українськими номерами. Під час проходження контролю водій відомостей про вантаж не надавав.

За результатами вивчення документів на «Урал» правоохоронці встановили, що такий автомобіль в Україні не зареєстрований. Відтак, водія та транспортні засоби передали співробітникам міліції.

«ТОЧКА ЗОРУ»

Облаштовану позицію корегувальника ворожого вогню виявив спільний патруль прикордонників та військовослужбовців ЗСУ. На найвищій точці селища Сартана – на вершині пагорба була вирита яма, в якій знаходилося кілька позицій для залягання з можливістю вести спостереження у різних напрямках, у тому числі на селище Сартана, село Гнучове та східні околиці Маріуполя. Біля ями патруль виявив у землі предмет, схожий на протипіхотну міну, а в розваленому сараї неподалік – 4 ящики, в яких знаходилися 24 протитанкові гранати.

Прикордонники вилучили гранати, а сапери підірвали знайдений вибуховий пристрій.

15 ЛЮТОГО

15 лютого ввечері поблизу Маріуполя прикордонний наряд затримав чоловіка, який займався коректуванням вогню терористів.

У затриманого виявили бінокль та фотокамеру. З'ясувалося, що він проводив фотозйомку прилеглої території та можливих підходів до позицій сил АТО. Документів при собі чоловік не мав. У ході фільтраційно-перевірочних заходів було встановлено особу затриманого, який виявився місцевим жителем, причетним до діяльності незаконних збройних формувань. Затриманого передали представникам штабу АТО.

ВОЖАКА ШКОДА

05 лютого о 02:05 російські найманці відкрили вогонь із РСЗВ БМ-21 «Град» зі сторони н.п. Саханка по місцях дислокації прикордонного підрозділу та контрольного поста в районі н.п. Сартана. Терористи випустили близько 40 снарядів із «Градів» та здійснили більше 15 мінометних пострілів.

Військовослужбовці підрозділу одразу піднялися за командою «До бою» та зайняли кругову оборону. Завдяки інженерним спорудам та оборонним укріпленням значних людських жертв серед прикордонників вдалося уникнути. Однак дуже прикрою для «зелених кашкетів» стала втрата службового собаки на прізвище Вожак. Крім того, терористи пошкодили три автомобілі.

5 ЛЮТОГО

«ГІДРО»-БПЛА

16 лютого охоронці рубежу, які прикривали морську ділянку, виявили в Азовському морі безпілотник. Він знаходився у воді за 40 метрів від берега в районі н.п. Ялта Донецької області.

Апарат жовтогарячого кольору з розмахом крил 4 метри витягли на берег. Встановлено, що він був збитий за допомогою крупнокаліберного кулемета. Про цей факт прикордонники проінформували представників штабу АТО, СБУ та МВС.

БПЛА доставили до прикордонного підрозділу для з'ясування всіх обставини.

16 ЛЮТОГО

НЕТИЛОВИЙ КРАМАТОРСЬК

10 лютого о 12:30, атакуючи Краматорськ, російські найманці обстріляли й підрозділ Державної прикордонної служби України, який дислокується в цьому населеному пункті. Стріляли реактивними системами залпового вогню з району Горлівки. На території прикордонного підрозділу розірвалися 11 касетних боеприпасів. Обстріл пошкодив будівлю підрозділу, один прикордонник дістав поранення.

Після обстрілу в результаті проведених оперативних заходів прикордонники затримали громадянина України, який,

10 ЛЮТОГО

можливо, причетний до коректування вогню терористів по прикордонному підрозділу. Наразі чоловіка передано співробітникам СБУ для з'ясування всіх обставин.

На прохання завідувачої одного з дитячих будинків співробітники ДПСУ змогли вивести з Краматорська в безпечне місце 29 дітей віком від 4 до 7 років.

7 ЛЮТОГО

ВРЯТОВАНІ ЖИТТЯ

07 лютого о 5:20 терористи з РСЗВ БМ-21 «Град» відкрили вогонь по н.п. Гнучове та контрольному пункту, що знаходиться в цьому районі.

Під час обстрілу снаряди влучали в житлові будинки. Прикордонний наряд почув крики в одному з них. Діставшись до потрощеної будівлі, вояки знайшли під завалами літню жінку, яка перебувала у шокостані. Її доправили до бліндажу на контрольний пункт та викликали швидку.

Ще двох жінок похилого віку рятував прикордонний наряд у Верхньоторецькому, що на лінії зіткнення. Прикордонники евакуювали місцевих мешканок за допомогою «Кугуара». Інформацію про жінок, які перебували у край важкому стані без їжі та води, надав один з місцевих жителів.

Евакуацію довелось здійснювати під постійним вогнем з боку терористів. Під час пересування прикордонників прикривали вогнем військовослужбовці ЗСУ.

Жінок доправили у безпечне місце та передали рідним.

фото Сергія ГУДАКА

НА «МИРНОМУ» БОЦІ

Сьогодні увага суспільства прикута до збройного конфлікту на східних рубежах України, де зосередженні головні зусилля наших військових. Однак наступна добірка матеріалів свідчить, що прикордонники на інших ділянках рубежу не поступаються відповідальним ставленням до служби. Як і завжди, вони стримують незаконних мігрантів, запобігають переміщенню шкідливих матеріалів та виявляють контрабанду на мільйони гривень.

ЗАКАМ'ЯНІЛІ СЛЪОЗИ

Українці так і не навчилися розпоряджатися своїми далеко не безмежними ресурсами раціонально й цивілізовано. Нелегальні схеми видобування і торгівля вітчизняним бурштином на «чорному» ринку, на жаль, тривають. Контрабандисти везуть цінне каміння за кордон, де сировина у десятки разів дорожче. Проте якщо раніше затримували здебільшого невеликі партії на суму до 300 тис. гривень, то зараз «сонячне каміння» везуть значно більшими об'ємами вартістю мільйон і більше гривень.

► Так, нещодавно в аеропорту «Київ» затримано громадянина України, який у валізі намагався доправити до польського міста Катовіце 20 кг необробленого бурштину різних відтінків та розмірів. Дозвільних документів на вивезення товару мешканець Київщини, звісно, не мав. Каміння передали представникам фіскальної служби, його вартість оцінили в 1 мільйон 136 тис. гривень.

► Подібну знахідку виявили у потягу «Львів – Москва» прикордонники Сумського загону та їхні колеги митники. Під час перевірки у пункті контролю «Хутір-Михайлівський» наряд звернув увагу на пакунки, дбайливо розподілені по трьох пасажирських купе. Провідник запевняв, що везе до Росії 72 упаковки дефіцитної там «підсанкційної» кави. Однак з'ясувалося, що у тридцяти пакунках містився зовсім не ароматний напій, а понад 20 кілограмів необробленого бурштину вартістю 1 мільйон 200 тис. гривень.

На українському бурштині заробляють великі гроші не тільки у країнах ЄС, але і в Китаї. Саме туди після запланованої подорожі до Туреччини, хотіли потрапити двоє громадян Ізраїлю та росіянин. Під час оформлення цих трьох пасажирів на рейс «Львів – Стамбул» прикордонники Львівського загону та митники вирішили додатково перевірити багаж мандрівників, і не безпідставно. У валізах ізраїльтян виявили 25 та 23 кілограми «сонячного каміння», а у росіянина – 27! Бурштин вилучили та передали представникам фіскальної служби на експертизу.

«ЗАМОРОЖЕНІ» ГРОШІ

У пункті контролю «Каланчак», що на адмінмежі з Кримом, прикордонники Херсонського загону спільно з митниками виявили в українця понад 4 мільйони гривень та 50 тис. доларів США. Чотири пакунки з грошима спільна оглядова група знайшла у холодильнику вантажівки «Рено» під продуктами харчування. На чоловіка склали протоколи правопорушення, з грошима йому довелося розпрощатися.

Дещо згодом пощастило прикордонникам із того ж таки контрольного пункту «Каланчак» знову дістати валютний улов. На автомобілі «Ауді» наш співвітчизник перевозив, намагаючись приховати від контролю, 41,2 тис. доларів США, 100 євро та 25 тис. рублів РФ.

Також не задекларовані кошти прикордонники разом зі співробітниками митниці виявили і у водія вантажівки «ДАФ». У пакеті, перемотаному клейкою стрічкою, у кабіні водія під ліжком знайшлося 730 тис. гривень, що перейшли на користь держави.

НЕВЧАСНЕ ПОВЕРНЕННЯ

Мабуть, на допомогу терористам через міжнародний пункт пропуску «Ягодин» прагнув потрапити на автомобілі «Додж» з арсеналом «потрібних» речей громадянин США, уродженець Російської Федерації. Його затримали прикордонники спільно зі співробітниками митниці та СБУ за реакцією службового собаки. У багажнику наряд виявив замотані в простирадло шаблю, меч та 7 магазинів до гвинтівки М-4. По коробках порушник поховав армійські ножі, камуфльовану форму, сухий пайок, тактичне спорядження, фотоапарат, дві відеокамери, відеореєстратор, п'ять мобільних телефонів та два планшети. Ще з-під заднього бампера правоохоронці дістали спортивну шапку з набоями до пістолета, а в салоні виявили пістолет системи «Glock». Іноземець сказав, що прямував до Сумської області, а от від подальших пояснень категорично відмовився, вимагаючи консула та адвоката.

«НАПІЙ» НА МІЛЬЙОН

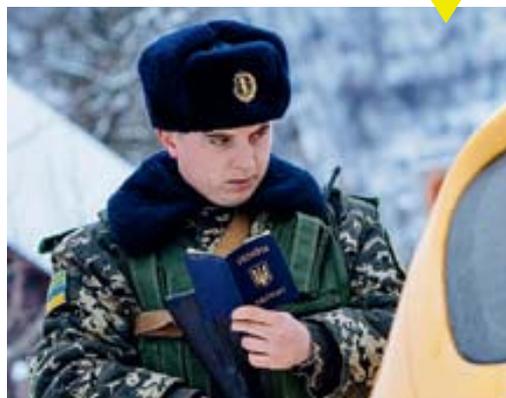
Поблизу населеного пункту Костянтинівка, що на Донеччині, за оперативною інформацією прикордонники затримали три вантажівки з п'ятьма тисячами ящиків спиртних напоїв на 1,625 млн гривень. Виявилося, що ця продукція ще й має сумнівну якість – виготовлена не заводським методом, акцизні марки з ознаками фальсифікації. Крім того, документи щодо здійснення фінансово-економічних операцій між фірмами відправника та одержувача товару були відсутні.

Понад п'ять тонн «нічийного» спирту виявили прикордонники відділу «Кельменці» Чернівецького загону спільно зі співробітниками СБУ. На околиці населеного пункту Росошани правоохоронці вирішили оглянути покинуту будівлю. У причепі вантажівки біля дому вони знайшли 26 двохсотлітрових пластикових бочок. Товар передали правоохоронним органам.

МОВ КАДРИ З КІНОФІЛЬМУ

Прикордонники Білгород-Дністровського загону в пункті пропуску «Серпневе» мали неочікуваний клопіт. Охоронці рубежу відчували себе героями фільму жанру «екшн». Здавалося б, проводили звичайну перевірку автомобіля «ВАЗ», аж раптом – несподіваний сценарій. Водій натиснув педаль газу і рушив з пункту пропуску в бік України. Його не зупинили навіть пробиті колеса. Щось дуже цінне приховав – підозрювали прикордонники. Протизаконні наміри добром ніколи не закінчуються, тож під час маневру, заїхавши у кувет транспортний засіб перекинувся. Водій скаржився на біль у нозі, українцю негайно викликали швидку, а пасажир – молдованин, на щастя, не постраждав. Після ретельного огляду транспортного засобу, підозри прикордонників виправдали себе і серія «екшн» закінчилася вилученням 78 500 таблеток та 310 ампул найбільш популярних стероїдів, таких як: «Данабол», «Туринабол», «Оксавер», «Стромбафорт», «Тестостерон Е»

і «Тестостерон П». За попередньою оцінкою, вартість медичних препаратів становила понад мільйон гривень. Після складання відповідних документів порушників передали правоохоронним органам для з'ясування обставин.

АНОНІМНО

У пункті пропуску «Краковець», що на Львівщині, щойно рейсовий автобус «Пфорцхайм (Німеччина) – Херсон» прибув на місце контролю, спеціально натренований службовий пес спрацював на валізу, котру везли як передачу до міста Хмельницького. У симпатичній коробці з-під цукерок солодощі замінив пістолет з глушником та зі спорядженими в магазин вісьмома набоями калібру 5,6 мм.

ЗДАЛИ НЕРВИ

Через пункт пропуску «Шегині» в Україну прямував за кермом мікроавтобуса «Фольксваген» громадянин Німеччини. Під час перевірки документів прикордонникові впало в око хвилювання іноземця, що спричинило подальшу перевірку авто, у багажнику якого виявили 40 ноутбуків DELL VOSTRO 5470. Вартість вилученого товару сягнула близько 400 тис. гривень.

ПІДОЗРІЛІ Й СПІЙМАНІ

Увагу прикордонників привернула група пасажирів, що прибула нічним рейсом з Москви до ОКПП «Київ». Семеро чоловіків та троє жінок тієї морозної днини були одягнені явно не по погоді – у благенький одяг та взуття. Ці люди запевняли правоохоронців, що вони – туристи з В'єтнаму. Однак ні міста, до якого вони прямують, ні назви готелю, ні хто на них очікує назвати не змогли. Псевдомандрівники не мали й зворотних квитків. Отож дістали цілком справедливую відмову у перетинанні державного кордону і були відправлені зворотним рейсом.

Ще одну групу нелегалів затримали на Закарпатті прикордонники відділу «Косине» спільно з колегами з СБУ. Зупинивши для перевірки два мікроавтобуси та легковий автомобіль, правоохоронці виявили серед пасажирів сімох осіб без документів, які розповіли, що є громадянами Сирії. Для з'ясування обставин порушення водіїв, наших співвітчизників, передали до СБУ, а іноземців після складання адмінпротоколів до рішення суду доставили до пункту тимчасового тримання.

ЯЩИКИ З КУРИВОМ

На контрольно-пропускних постах Придністровського сегмента представники Держприкордонслужби та Національної гвардії України разом протидіють контрабанді. Так, на Одещині, в районі населеного пункту Смолянка під час огляду «Мерседеса Спрінтера» та «Газелі» спільна оглядова група виявила 317 ящиків з тютюновими виробами без товаросупровідних документів. Сигарети вартістю майже 3,6 млн гривень конфіскували.

Більше 180 ящиків сигарет виявили прикордонники Білгород-Дністровського загону. Неподалік від держрубежу водії мікроавтобуса «Фольксваген» у відповідь на вимогу охоронців зупинитися ще більше натиснув на газ. Та фортуна була на стороні прикордонників, які швидко змусили авто загальмувати. Намагання втекти від правоохоронців з 42 ящиками сигарет російського виробництва були цілком зрозумілими. Згодом міжвідомча група у приватному будинку одного з трьох затриманих в авто українців, виявила ще 142 ящики курива.

СРІБЛЯР

Майже 9 кілограмів срібних виробів виявили у контрольному пункті «Чонгар», що на адміністративній межі з Кримом. Громадянин України прямував автомобілем «Газель» із Сімферополя до Херсона. Оформлюючи транспортний засіб, прикордонний наряд спільно з митниками у салоні авто виявили сумку із 8,6 кг різноманітних срібних виробів. Наразі з'ясовуються всі обставини правопорушення.

З «НАДР» МІКРОАВТОБУСА

Нещодавно наш співвітчизник, який прямував з Угорщини, спробував незаконно доставити в Україну партію мотоциклів. Чоловік повертався додому через пункт пропуску «Тиса» мікроавтобусом «Мерседес». Прикордонники Чопського загону, перевіряючи вміст багажного відділення транспортного засобу, знайшли 8 частково розібраних б/в мотоциклів. Серед «залізних коней» працівники пункту пропуску виявили дві Honda, а також по одній моделі Yamaha, Kawasaki, Aprilia, Husqvarna, Suzuki і KTM. Мотоцикли вилучили, а з метою перевірки їх на викрадення в країнах ЄС правоохоронці направили відповідний запит до Інтерполу.

МАТЕРІАЛИ РУБРИКИ ПІДГОТУВАЛИ ЛЮДМИЛА ТКАЧЕНКО, ІГОР ПЛЕТЕНЬ, НАТАЛІЯ УСТЬЯНЦЕВА

БІОМЕТРИЧНИЙ КОНТРОЛЬ STEP BY STEP

Нова система контролю паспортних документів з елементами біометрії запрацювала в аеропорту «Бориспіль». Днями прикордонники ОКПП «Київ» влаштували презентацію інновацій. Захід відбувся в рамках імплементації плану дій щодо лібералізації візового режиму з ЄС. Перевірити працездатність системи приїхали представники Міністерства закордонних справ України, Державної міграційної служби, експерти Європейського Союзу та журналісти провідних мас-медіа.

У ході презентації інспектори прикордонної служби продемонстрували присутнім процедуру оформлення біометричного паспорта з використанням по-вносторінкового зчитувача документів, який дає доступ до персональних даних особи, записаних на RFID-чипі, вмонтованому у паспорті. Таким чином інспектор може порівняти інформацію з чіпу з даними машинозчитувальної зони паспорта, а за необхідності – й перевірити документ під інфрачервоним чи ультрафіолетовим світлом.

Процес підготовки до роботи з паспортними документами нового зразка Державна прикордонна служба розпочала ще 2008 року. Саме тоді стартували декілька експериментальних проєктів, реалізація яких відбувалась у рамках впровадження стандартів ЄС. Під час підготовки до «Євро-2012» прикордонники отримали близько п'ятиста приладів для роботи з біометричними паспортами. 38 сухопутних пунктів пропуску та аеропортів, на яких прогнозували найбільший потік іноземних туристів з біометричними документами заздалегідь укомплектували необхідною технікою, а персонал підрозділів пройшов спецпідготовку. Таким чином на сьогодні Держприкордонслужба забезпечена як кваліфікованими кадрами, так і оптимальною кількістю приладів для здійснення оформлення тепер вже і громадян України, котрі стали власниками біометричних паспортів.

Сьогодні ДПСУ використовує три типи універсальних сертифікованих вітчизняних приладів, призначених для роботи з документами, що мають чіпи. Кабіни паспортного контролю оснащені стаціонарними «рідерами». Для оформлення поза межами кабіни паспортного контролю використовуються портативні прилади на базі мобільного терміналу та ноутбука. Таке устаткування може зчитувати інформацію з біометричного паспорта будь-якої країни світу. Перевагою продукції українського виробництва є те, що вона відповідає міжнародним стандартам сертифікації, але коштує значно дешевше, ніж європейські аналоги.

Відтак, основні пункти пропуску для автомобільного та залізничного сполучення, а також аеропорти до роботи з новими біометричними паспортами готові. Розширення мережі триває. **К**

ІВАН МАЛЯР

RFID (англ. Radio frequency identification) – радіочастотна ідентифікація. Радіочастотне розпізнавання здійснюється за допомогою закріплених за об'єктом спеціальних міток, що несуть ідентифікаційну та іншу інформацію. Цей метод став основою побудови сучасних безконтактних інформаційних систем, і має стійку назву RFID-технології.

Біометричні паспорти набувають все більшого поширення у світі. Відповідно до інформації всесвітньої організації цивільної авіації (ICAO), більше 90 країн з 193 держав-членів ООН видають такі документи, при цьому ще понад двадцять держав готові до впровадження таких документів у найближчі роки.

Близько 45 країн з числа тих, які видають біометричні документи, зберігають на документах одночасно і відбитки пальців, і зображення особи, водночас більше 30 країн використовують лише оцифроване фото власника документа. Решта країн використовують тільки зображення обличчя, але найближчим часом планують використовувати і дані дактилоскопії.

За даними ICAO, більше 15 країн нині використовують автоматизовані контрольні-пропускні системи для власників електронних паспортів. Для того, щоб пройти процедуру паспортного контролю, мандрівник може скористатися «електронними воротами», які в автоматичному режимі зв'язують його біометричні дані з інформацією, що зберігається на чипі документа. Серед країн, які читають (сканують) е-паспорта в аеропортах і на кордонах – США, Великобританія, Сінгапур, Португалія, Нова Зеландія, Японія, Індонезія і Німеччина.

Законом України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» передбачено вичерпний перелік інформації, що буде вноситися до біометричних документів. Наприклад, до паспорта громадянина України буде вноситися наступна інформація (стаття 21 Закону):

1. назва держави;
2. назва документа;
3. ім'я особи;
4. стать;
5. громадянство;
6. дата народження;
7. унікальний номер запису в Реєстрі;
8. номер документа;
9. дата закінчення терміну дії документа;
10. дата видачі документа;
11. уповноважений суб'єкт, що видав документ (код);
12. місце народження;
13. відцифрований образ обличчя особи;
14. відцифрований підпис особи.

Окрім того, до паспорта громадянина України за письмовим клопотанням заявника, а стосовно осіб, які не досягли шістнадцятирічного віку, – їхніх батьків (усиновлювачів), опікунів, піклувальників або інших представників може бути внесена також додаткова змінна інформація, передбачена Законом.

ПСИХОЛОГІЯ ВІЙ

Морально-психологічна підготовка зберігає тисячі життів, а профілактика психологічних розладів у діючих військах дозволяє повернути до бойових лав тих, хто хоче і надалі захищати свою землю.

ПНІ

ІСТОРІЯ ЛЮДСТВА – ЦЕ ІСТОРІЯ ВІЙН. ГЛОБАЛЬНІ Й ЛОКАЛЬНІ КОНФЛІКТИ СПАЛАХУЮТЬ ЧАС ВІД ЧАСУ ПО ВСЬОМУ СВІТУ, З РОКАМИ ПРОТИСТОЯННЯ СТАЮТЬ ЖОРСТОКИШИМИ, А ЛЮДЯМ ВСЕ ВАЖЧЕ ПРОТИСТОЯТИ СТРЕСУ, ЩО НЕСЕ ЗБРОЙНЕ ПРОТИБОРСТВО.

За результатами досліджень, у період Другої світової війни кількість психічних розладів збільшилася порівняно з Першою на 300%. Сучасні війни ведуться водночас на всіх фронтах: фізичному, інформаційному, економічному, психологічному. Тим важче долати психологічне напруження і страх перед невідомістю. Військова психологія досліджує війну як граничну ситуацію, що виявляє усі риси людини, навіть їй самій невідомі, випробовує на міцність всі компоненти психіки, а найбільше – військовослужбовця. Саме у критичних умовах людина проявляє свою справжню сутність, являючи себе світові під час «танцю на вістрі клинка», в момент перебування між буттям і небуттям. Життєві орієнтири спрощуються: боротьба, постійний ризик, балансування на межі загибелі – все інше стає незначним і нікчемним. Героїзм і паніка в бою, самопожертва і зрада, боягузтво і екстаз атаки, апатія і відчуття бойового збудження – це неминучі явища психології війни.

Військова психологія проходила своє становлення відповідно до періодів масштабних потрясень. До Першої світової війни науці був притаманний описовий характер, і лише бойові дії у Європі ХХ ст. підштовхнули вчених предметно підійти до вивчення психологічного стану солдата. Результати увійшли до військових статутів країн світу. Відтак психологічна підготовка стала обов'язковою для особового складу.

Спираючись на досвід, психологи армій НАТО наполягають на домінуючій ролі емоційно-вольових чинників у підготовці солдата. Головна мета – вплинути на свідомість таким чином, щоб сформувати людей, морально і психологічно готових до виконання поставлених завдань. Серед засобів впливу використовуються тренінги, навіювання, переконання, застосовується розгалужена мережа сучасних засобів комунікації. Світова практика військово-психологічної підготовки має успішні результати. Україні ж, з огляду на останні події, не завадить звернутися до досвіду своїх європейських та американських колег.

Служити інтересам Америки

США як одна з найбільш милітаризованих країн мають значний досвід подолання психологічних наслідків війни. Саме через негативні чинники, виявлені під час бойових операцій, керівництво армії приділяє значну увагу психологічній підготовці військових. Зокрема аналізуючи наслідки військової кампанії у В'єтнамі, американські військові експерти дійшли висновку, що причиною «в'єтнамського синдрому» стали прорахунки в інформуванні своїх військ та громадськості країни. Рівень психогенних втрат тоді становив 10% особового складу. Протягом 1965-1973 рр. кількість дезертирів зростала щомісяця з 15,7 до 62 осіб на кожну тисячу військовослужбовців.

Під час військового конфлікту в Іраку американськими психологами було виявлено, що перші ознаки «психологічної втоми» спостерігаються в особового складу вже через п'ять-сім днів перебування у зоні бойових дій. Згідно з доповіддю військово-медичної служби ЗС США 2004 р., відзначалося збільшення випадків суїциду

серед американських військових. Так, 2002 року цей показник становить 11,9 особи на 100 тис. особового складу, 2003-го – 12,8, а серед військ, дислокованих у Кувейті та Іраку – 17,3. Через психічні розлади із зони бойових дій в Іраку були евакуйовані 500 солдатів.

Військові психологи, які працювали в той період в Іраку, відзначали, що війська були змучені тривалим перебуванням в польових умовах, несприятливим кліматом, постійним ризиком для життя і невизначеністю термінів повернення до місць постійної дислокації. Тоді до підрозділів, що брали участь у збройному конфлікті, були направлені психологи для профілактики психічних розладів, а також відкрито гарячі телефонні лінії під гаслом «професіоналізм і конфіденційність». 12 спеціалістів у галузі бойового стресу дослідили 756 військовослужбовців, які воювали в Іраку, і відзначили, що кожен четвертий скаржився на пригнічений стан, близько половини помічали відсутність мотивації, а 75% – зауважили низький бойовий дух підрозділу.

ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ В ІРАКУ АМЕРИКАНСЬКИМИ ПСИХОЛОГАМИ БУЛО ВІЯВЛЕНО, ЩО ПЕРШІ ОЗНАКИ «ПСИХОЛОГІЧНОЇ ВТОМИ» СПОСТЕРІГАЮТЬСЯ В ОСОБОВОГО СКЛАДУ ВЖЕ ЧЕРЕЗ П'ЯТЬ-СІМ ДНІВ ПЕРЕБУВАННЯ У ЗОНІ БОЙОВИХ ДІЙ.

Вивчаючи проблему, вчені виявили, що на морально-психологічний стан солдатів впливає низка факторів: зверхність у ставленні до противника, переоцінка власних сил, звичка до комфорту, втрата ініціативи, якщо події відбуваються не за планом, зловживання алкоголем та наркотиками. Для вирішення завдань було створено численні наукові установи, що розробили програми підготовки солдатів, здатних витримувати будь-які фізичні і психічні навантаження. Це жорстока підготовка, не всі її витримують, але вона приносить результати. Настава американської армії: домогтися, щоб солдат у вогні і в диму почувався як у звичайній обстановці і просто воював. Психологічна підготовка покликана заглушити інстинкт самозбереження, страх смерті і розвинути агресивність і жорстокість щодо противника. Серед основних напрямів такої підготовки: навчання основним прийомам психотехніки для зниження рівня психічних травм; формування довіри до командирів, настава на беззаперечне виконання бойових наказів; виховання лояльності до політики держави.

У свою чергу, держава успішно формує громадську думку про те, що «служити інтересам Америки» – почесно, так вважають понад 95% опитаних. Цей результат досягається значними моральними і матеріальними зусиллями. Так, лише на рекламу армійського життя щорік витрачається 4 тис. доларів на кожного солдата. Психологічними проблемами військових у США займаються понад 100 наукових установ за 23 напрямками, а керівні документи з психологічного забезпечення уточнюються й перевидаються щороку.

Принци в камуфляжі

Спецпідрозділи Великої Британії формуються тільки з добровольців, які обов'язково проходять перевірку інтелекту і психологічної придатності. Британське командування наголошує на всебічній підготовці своїх військових. Курсанти проходять п'ять етапів відбору: перевірка розумових здібностей, фізичної витривалості, наполегливості, кмітливості, готовності до виконання особливих завдань. Військові психологи Британії також досліджували наслідки попередніх воєн. Так, в операції на Мальті, тобто на оборонному етапі ВВВ у 1942, британці не встояли проти німецьких Люфтваффе, частка стресових втрат становила 25%. Натомість висадка в Нормандії у 1944 році пройшла вже в інших умовах, моральний дух був досить високим, і цей показник не досяг і 20%. Фолклендська кампанія 1982 року стала успішною саме через високу переконаність армії у своїй правоті, попри військову перевагу аргентинських збройних сил, що протистояли британцям, кількість стресових втрат становила близько 10% від усіх втрат. Прикладом всебічного схвалення армії стали листи підтримки дружинам і матерям загиблих

моряків з корабля «Шеффілд», які власноручно писала Маргарет Тетчер. Британські психологи переконалися, що чим вищий моральний дух, тим менше стресових втрат. Психологічний стан армії покращує якісна бойова підготовка, впевнене командування і злагодженість дій, а також віра в «особливе призначення армії». Методи зміцнення морального духу збройних сил Великої Британії ґрунтуються на традиціях британського війська. Служити в армії – почесно, благородно і романтично. Традиційно члени британської королівської родини обов'язково служать у війську, а сучасні англійські принци – кадрові військові. Особистий приклад – найбільш дієвий психологічний чинник.

За свою історію Британія брала участь у багатьох війнах, але переважно – за межами країни. Ця держава мала другий за кількістю військовий контингент в Іраку. Військові експерти відзначають, що в минулому британські війська були більш якісні, оскільки нинішні солдати більш ніжні духовно, звикли до благ цивілізації. Війна в Іраку також показала, що тріумф високотехнологічної зброї нівелюється низьким моральним духом війська. Було доведено, морально-психологічний стан армії залежить від того, як одягнений, нагодований і оснащений до бою кожен солдат і офіцер. Під час іракської кампанії порахунки британського командування полягали у тому, що не вдалося отримати підтримку суспільства і ЗМІ. Крім того, військові служби не встигли належним чином забезпечити армію екіпіровкою і спорядженням, внаслідок чого довелося користатися допомогою американських військових. Це значно знизило моральний дух британської армії, для якої характерне почуття зарозумілості і національної винятковості.

З метою психологічної підготовки особового складу при Міністерстві оборони Великої Британії є координаційний комітет служб освіти, де працюють близько 1900 осіб, у службі військових священиків – понад 400, службі пропаганди та інформації – близько 800.

**ЕКСПЕРТИ
ВИЗНАЧАЮТЬ, ШО
НІМЕЦЬКІ БІЙЦІ СИЛЬНІ
РАЗОМ І СЛАБКІ ТА
БЕЗІНІЦІАТИВНІ КОЖЕН
ОКРЕМО.**

**«Зірка хоробрості»
Бундесверу**

Німецькі військові психологи виробили так звану «зірку хоробрості», яку становлять соціальна інтеграція, підготовленість, фізична витривалість, релігійність, а в центрі знаходиться довіра до командування і товаришів по службі. Таким чином, міжлюдські стосунки є домінуючим фактором. Німецьких військових готують протягом трьох років і першим етапом є психологічний відбір – тестування триває чотири тижні: перевіряються реакції, зібраність, кмітливість, інтелект, рівень загальнокультурного розвитку. Ті, хто успішно пройшов перевірку, вчаться виживати в екстремальних умовах, без їжі і сну. При цьому командири тренуються разом з підлеглими. Дослідження свідчать, що німецькі солдати мають достатній рівень психологічної згуртованості при

спільних діях, особливо в критичних ситуаціях. Вважається, що це національна риса, яка підвищує стійкість німецьких підрозділів і компенсує слабкі особисті характеристики та недостатню підготовку окремих солдатів. Експерти визначають, що німецькі бійці сильні разом і слабкі та безініціативні кожен окремо.

У Бундесвері військово-психологічною підготовкою займаються апарати державно-правового виховання, морально-психологічної підготовки, соціального захисту та інформації збройних сил, які безпосередньо підпорядковані Міністерству оборони. В цих структурах зайнято понад 1900 осіб. Осередки психологічної допомоги є при кожному військовому підрозділі і розташовані по всій країні. До численних психологічних центрів можуть звернутися військовослужбовці, ветерани, члени родин військових, які беруть участь у збройних конфліктах за кордоном.

Таким чином, морально-психологічна підготовка у збройних силах країн НАТО є обов'язковим і важливим елементом, на який витрачаються час і кошти. У провідних арміях світу в кожній дивізії у складі медичного батальйону є психіатр, психолог і соціолог, а психологічна допомога надається поетапно: на передовій, за кілька кілометрів від лінії фронту і безпосередньо в розташуванні військ. Офіцери проходять навчання з психології, аби виявити нездатність військовослужбовця виконувати обов'язки, неадекватні реакції на небезпеку та деморалізуючий вплив його поведінки на інших.

В українській армії психологи з'явилися 1992 року, і з того часу психологічна служба зазнала численних реформуваль, проте цілісної системи діяльності військових психологів так і не було сформовано. Для кадрового забезпечення цієї роботи психологів готують у Військовому інституті Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, а з 2009 року – в Національній академії оборони України. Тривалий час функції психолога виконував офіцер з виховної роботи, фахівець по роботі з персоналом, нині ж існує нагальна потреба саме у кризових психологах. При чому є необхідність у великій кількості фахівців з психології, тому військові залучають до роботи з особовим складом і цивільних психологів, зокрема волонтерів. Адже підготувати військового психолога не просто, по суті, він має поєднувати в собі функції психолога-діагноста, соціального і клінічного психолога, психотерапевта, психолога праці і власне військового психолога, який розуміє, з одного боку, логіку вчинків людини зі зброєю, з іншого – спосіб мислення людини, яка живе за військовим статутом.

Повертайтеся живими!

Складно воювати тій армії, якою тривалий час нехтували. Українському війську важко з багатьох причин, зокрема й через матеріально-технічну занедбаність, кадрову невідповідність, а особливо – відсутність морально-психологічної готовності і суспільного схвалення. Після майже року військових дій на сході інформаційна кампанія то набирає обертів, то знову всухає. Проте кількість жертв і психологічний стан суспільства переконують у відсутності мотивації, а відтак і бажанні воювати. А барвисті виступи громадсько-патріотичних акцій не надто піднімають дух у пеклі «котлів». Очевидно, що виховання особового складу має бути піднесено до рангу державної політики, аби ним опікувалися і керівництво держави, і громадські установи, і церква, і, звичайно, ЗМІ. Цілеспрямована пропаганда діє найбільш ефективно при всебічному застосуванні. Приклад Радянського союзу і Росії неодноразово це доводив. Всеросійська воєнно-патріотична акція «Наследники Победы», що діє в рамках програми патріотич-

ного виховання громадян РФ, має надзвичайно високий результат. РФ витрачає 300 млн рублів щорічно на патріотичне виховання, з цією метою навіть створено телеканал «Звезда». Політика США щодо виховання поваги до армії охоплює усі сфери життя, особливо такі засоби впливу як ЗМІ, кіно, радіо, соціальні мережі.

Немає шансів психологічно підготувати новобранця, який не хоче служити. Виховувати патріотизм і переконати у доцільності служби в армії, у тому, що кожен солдат потрібен країні і його цінують понад усе – завдання усіх напрямів інформаційної політики. Війна в Україні розпочалася, коли військова свідомість українців ще не сформувалася. Тим більше, що і в українській армії, і в суспільстві не виховувалася ненависть до східного сусіда як потенційного агресора. Особливу роль в ході збройного конфлікту відіграє масова психологія, яка може різко коливатися – від сплеску патріотичних почуттів до апатії і байдужості, до різкого неприйняття війни, паціфістських і антиурядових настроїв у суспільстві, що спостерігається вже зараз.

**НИНІ СУСПІЛЬСТВО
НАМАГАЄТЬСЯ НЕ ЛИШАТИ
АРМІЮ ОДИН НА ОДИН
З ВОРОГОМ, ВСІЯКО
НАДАЮЧИ МОРАЛЬНУ
ПІДТРИМКУ: ЧЕРЕЗ
СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ,
ДИТЯЧІ ЛИСТИ І МАЛЮНКИ,
ГРОМАДСЬКО-ПАТРІОТИЧНІ
АКЦІЇ, КУПІВЛЮ АМУНІЦІЇ,
ТЕХНІКИ, ЗБІР КОШТІВ.**

Психологи стверджують: чим більший розбрат у соціумі, тим слабші збройні сили. Цим і намагається скористатися ворог. Єднання країни стало лейтмотивом інформполітики України.

Нині суспільство намагається не лишати армію один на один з ворогом, всіяко надаючи моральну підтримку: через соціальні мережі, дитячі листи і малюнки, громадсько-патріотичні акції, купівлю амуніції, техніки, збір коштів. Та найголовніше – бути поряд, забезпечити відчуття цінності дій військових, важливості кожного з них. Психологи твердять: ви не повернете ампутовану ногу, але можна переконати пораненого, що втрата кінцівки не робить його нещасним чи неповноцінним. Він залишається Людиною, з усіма можливостями, правами і обов'язками. Почуття відчуження і самотності – найгірше переживання при посттравматичному синдромі. Тому інформаційна політика має зближувати армію і соціум, адже кожен солдат виходить з певної громади і має повернутися в неї.

Прийняти допомогу

За час з початку військових дій українські психологи масово вчилися у колег з Грузії, Польщі, Словаччини, Америки, Ізраїлю. Сьогодні рівень їхніх знань і підготовки вже не викликає сумнівів навіть у світовому професійному співтоваристві. Досить зазначити, наприклад, що Психологічна кризова служба (волонтерська ініціатива, яка виросла з Психологічної служби Майдану) – а саме її волонтери працюють, зокрема, у Київському військовому госпіталі – 13 грудня 2014 р. прийнята в члени міжнародної організації «Європейське товариство з вивчення травматичного стресу (ESTSS)», тобто визнана громадою професіоналів міжнародного рівня.

УКРАЇНА – НЕ ПЕРША ДЕРЖАВА, ЯКУ ОХОПИЛА ВІЙНА. ПСИХОЛОГИ США, ІЗРАЇЛЮ, ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ, ПОЛЬШІ ТА ІНШИХ КРАЇН ПРАЦЮЮТЬ У ГАЛУЗІ ВІЙСЬКОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ ДАВНО І ПОСЛІДОВНО. МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ОСОБОВОГО СКЛАДУ ЗБЕРІГАЄ ТИСЯЧІ ЖИТТІВ, А ПРОФІЛАКТИКА ПСИХОЛОГІЧНИХ РОЗЛАДІВ У ДІЮЧИХ ВІЙСЬКАХ ДОЗВОЛЯЄ ПОВЕРНУТИ ДО БОЙОВИХ ЛАВ ТИХ, ХТО ХОЧЕ І НАДАЛІ ЗАХИЩАТИ СВОЮ ЗЕМЛЮ. ТОЖ УКРАЇНСЬКИМ ВІЙСЬКОВИМ І ПРИКОРДОННИКАМ СЛІД СКОРИСТАТИСЯ ДОСВІДОМ ЦЬЄЇ РОБОТИ, ЗВЕРНУТИСЯ ДО НАПРАЦЮВАНЬ МІЖНАРОДНИХ ЕКСПЕРТІВ-ПСИХОЛОГІВ І ТЕРМІНОВО ВПРОВАДЖУВАТИ ЇХ У РОБОТУ, АБИ ЗБЕРЕГТИ НАШИХ ЗАХИСНИКІВ І ЗМЕНШИТИ ПСИХОЛОГІЧНІ ВТРАТИ У ВІЙНІ НА СХОДІ КРАЇНИ.

Багато військовослужбовців, які повернулися з цієї війни – назавжди, або на час ротації, – гостро потребують допомоги психологів. Сьогодні всім зрозуміло, що ці невидимі рани можуть виявитися фатальними у долях наших воїнів.

Проте не завжди постраждалі звертаються до фахівця. Причинами є відсутність інформації про центри психологічної допомоги, відчуття сорому чи страху перед осудом, побоювання виглядати немічним через зміни психіки, страх ворожого або жалісного ставлення оточуючих, а також негативного впливу на кар'єру.

Неможливо лікувати хворого, який пручається. Саме тому необхідною умовою психологічної допомоги є довіра до «лікаря» – до психолога, якому борець, котрий переніс тілесні і душевні страждання, повинен простягнути руку – у відповідь на руку допомоги. Цю довіру має плекати все суспільство. А воно поки що досить упереджено ставиться до психотерапії. Ті, хто працюють з постраждалими бійцями, твердять, що потрібно створювати поле довіри до психології, формувати розуміння і прийняття необхідності роботи з фахівцями людям, які пережили кризові ситуації. Ховаючись під панцир байдужості, ми лише погіршуємо стан постраждалого. **К**

Підготувала Лариса СОВА

НЕВИДИМИ РАНИ

– Пані Тетяно, розкажіть, будь ласка, які функції нині виконує Психологічна кризова служба?

– Зараз у нас кілька напрямів роботи: підтримка військовослужбовців, допомога пораненим, родинам загиблих і робота з переселенцями. З військовослужбовцями працюємо з червня минулого року. Паралельно ми консулюємо населення, готуємо волонтерів. У рамках цієї роботи наші бригади екстреного реагування виїждять на місця екстремальних подій, зокрема в АТО, для психологічної допомоги військовослужбовцям. Ми контактуємо з командуванням, домовляємося про свій візит і фронт роботи. Іноді Міноборони звертається з проханням приїхати в певний батальйон. На місці координуємо свою роботу з керівництвом, дізнаємося про труднощі, на що звернути увагу. Як правило, ми або навчаємо, або проводимо психологічні консультації. Часом просять продіагностувати певних військовослужбовців, які викликають сумніви, наприклад, виявити наркоманів. Звичайно, це не повноцінна діагностика, ми не проводимо тести чи аналізи, але частково можна визначити певні ознаки.

– Якщо трапляються такі підозри, очевидно, є недоліки в процесі мобілізації, як Ви вважаєте?

– Можливо, але ми стикаємося вже з наслідками. Трапляється, що алкоголізація чи наркотизація стає реакцією на сильний стрес. У цьому випадку наші колеги проводять психотерапевтичні заходи, навчають прийомам релаксації, що допомагають зняти напруження.

– На вашу думку, чи слід внести певні зміни в процес мобілізації?

– Більшість командирів, з якими я спілкувалася, говорять так: нехай буде не 500, а 200 бійців. Головне, щоб вони хотіли служити,

Ми витримаємо і станемо сильнішими. Такою є правильна психологічна настанова, без зайвого оптимізму, але з розумінням майбутніх випробувань. Війна на своїй території, що випала на долю України, нагадала дещо забуті поняття: фантомний біль, афганський синдром, посттравматичний розлад, бойовий стрес. Трагічні події в країні чинять постійний психологічний тиск на кожного, але найбільше страждають ті, хто захищають країну зі зброєю в руках. Психотравмуючі події супроводжують військових і прикордонників кожного дня. І ніхто не знає, якими вони повернуться додому. Наслідки є завжди, у когось – більші, у когось – менші. За статистикою, посттравматичний розлад матиме кожен десятий. Війна триває, проходить чергова мобілізація, шикуються нові батальйони, частина військовослужбовців повертаються до цивільного життя – усім їм потрібна підтримка. Вони потребують обіймів, тепла, почуття безпеки. А ще розуміння: війна змінює людину.

Про це постійно нагадують психологи, які працюють у галузі посттравматичного стресу, зокрема спеціалісти Психологічної кризової служби, що з грудня 2013 року об'єднала понад 400 спеціалістів, які надають психологічну підтримку суспільству у зв'язку з кризовою ситуацією в країні. Тетяна Назаренко – одна з них, психолог з великим досвідом і відкритим серцем. На Майдані вона рятувала поранених і працювала з постраждалими, в зоні АТО – допомагає військовослужбовцям долати стрес і зберегти психологічне здоров'я для цивільного життя. Напередодні чергового відрядження у Щастя, де проходить адміністративний кордон, кризовий психолог, член Асоціації спеціалістів з подолання наслідків психотравмуючих подій Тетяна НАЗАРЕНКО дала інтерв'ю журналу «Кордон».

були вмотивовані і до служби, і до тактичного навчання, до підвищення свого професійного рівня. Нехай їх буде менше, але їх можна краще навчити, якісніше озброїти, вдягнути. Це буде ефективніше.

– Виходить, краще брати до війська добровольців?

– Звичайно, добровольців мобілізувати більш ефективно. Крім того, слід розуміти, що не хотіти йти на війну – нормально. Особливо, коли в тебе є свій звичний світ, родина, робота, це не означає, що ти не патріот. Частина людей, з невисоким рівнем мотивації, вже потрапивши в зону АТО, змінюються під впливом обставин, їхня мотивація підвищується. Я думаю, має бути кілька етапів відбору і первинного тестування, зокрема, щоб виключити потрапляння до армії алкоголіків і наркоманів. Також потрібно дати мобілізованим можливість відчувати себе воїном: постріляти на полігоні, потримати зброю в руках,

навчання слід комбінувати з тактичною підготовкою. Зараз багато говорять про психологічну реабілітацію бійців АТО. Ніж потім долати наслідки, краще зараз зосередитися на профілактиці і психологічній підготовці військових.

– Пані Тетяно, яка психологічна робота є найбільш корисною на етапі, коли війна триває?

– Ефективними є заняття, які ми з колегами проводимо безпосередньо в зоні АТО, зокрема у Щасті. Ми здійснюємо і психологічне навчання на місці, і кризове консультування безпосередньо після участі у боях.

Повертаючись до досвіду Ізраїлю, зауважу, що там перша психологічна допомога надається безпосередньо під час бою, якщо є необхідність, або одразу ж після бою, буквально за 2-3 км від місця

ЯКЩО ОЗНАКИ ПТСР ПРОЯВЛЯЮТЬСЯ ПРОТЯГОМ МІСЯЦЯ ПІСЛЯ ДЕМОБІЛІЗАЦІЇ – ЦЕ НОРМАЛЬНО. КОЛИ Ж ПОТІМ ВОНИ ЗАЛИШАЮТЬСЯ АБО ПОГІРШУЮТЬСЯ, СЛІД ЗВЕРНУТИСЯ ДО ПСИХОЛОГА.

для чоловіків це додатковий ресурс. Крім того, на мою думку, якби добровольцям платили достатньо, забезпечували, то таких людей вистачило б для захисту кордонів України. Нещодавно я спілкувалася з офіцером, професійним військовим, заступником командира роти в одному з батальйонів. Він також говорив про те, що коли бачить, як з 500 осіб особового складу, половина випивають, лінуються, відмовляються займатися військовою підготовкою, жаліються, що хочуть додому, то йому хочеться вишикувати всіх, запропонувати тим, хто хоче додому, зробити крок вперед і відправити їх назад. А з тими, хто лишисться, можна буде воювати. Як же можна вести військові дії, якщо не впевнений у солдатах? Крім того, усілякі пороки, зокрема алкоголізм, розчарування, занепадницькі настрої, передаються іншим бійцям, знижують моральний дух підрозділу.

– Розкажіть, будь ласка, як слід готувати солдатів до того, як вони вдягнуть камуфляж?

– Потрібно спиратися на світовий досвід. На мою думку, Україні буде корисним досвід Ізраїлю у цій сфері. Тому що ситуація подібна, ця країна не веде наступальних бойових операцій, вона захищає свої землі, тож воює на власній території. Головний критерій профілактики посттравматичного стресового розладу або посттравматичного синдрому (ПТСР) – попереднє навчання. Солдату пояснюється, що таке бойовий стрес, що може статися під час бою, які в нього можуть виявитися реакції, що робити, якщо бойовий товариш у стані стресу. Навчання має проходити безпосередньо перед відправкою в АТО і відбуватися поетапно. Як показав досвід, однієї двогодинної лекції недостатньо. Має бути хоча б по дві години щодня протягом тижня. Щоб було не нудно, а цікаво, психологічне

бойових дій. Головна мета – надати солдату допомогу, привести до тями і повернути на бойові позиції. Це може здаватися дивним. Однак, якщо солдат одразу повертається до «своїх», він не почувається відчуженим, ізольованим від колективу. Психологам відомо, що найбільш значною є підтримка військовослужбовця з боку колег, дружні стосунки у його підрозділі. Таким чином, з одного боку, він отримує психологічну допомогу, розуміє, що все в порядку, з іншого – він знову в строю, потрібний своїм, готовий виконувати службовий обов'язок. Якщо говорити про травму, то так солдату значно легше її пережити.

Наступний етап допомоги в ізраїльській армії відбувається за 10 км від місця подій, а третій – вже в таборі на відстані не більше 25 км від території бойових дій. Головне завдання ізраїльських психологів – повернути військовослужбовців до лав війська. І я згодна з ними. Звідусіль лунають заклики щодо ротації, негайного повернення бійців, які давно на передовій. Це не завжди правильно. Звичайно, якщо солдат хоче додому, можливо, йому ротація буде на краще. У випадку ж, коли у нього потужна мотивація служити, а його силоміць забирають на ротацію, змушують залишити бойових товаришів, відправляють на реабілітацію, він буде відчувати себе ізольованим. Багато солдатів говорили мені, що навіть відпустку не можуть до кінця побути вдома, так хочуть повернутися до бойових друзів, з якими багато пережили. Ми повинні розуміти і поважати таке рішення. Звичай військовим психологам відома ця специфіка, а цивільні іноді не розуміють, у них домінує слухне переконання, що при психологічній травмі потрібен спокій. Військовослужбовці – специфічне середовище, так, після травми їм потрібен спокій, але висмикувати їх зі звичного середовища – гірше. Бувають критичні випадки, коли необхідне серйозне лікування, можливо навіть у шпиталі. Та зазвичай

достатньо першої психологічної допомоги, яка проводиться за 3-4 дні після травми.

– У вас є власна схема, як підготувати молодого бійця до першого бою?

– Новобранців, на яких чекав перший бій, ми почали навчати у червні, частина з них прийшли добровольцями в Айдар, частина – в інші добровольчі батальйони. Більшість з них успішно пройшли свій перший бій. Я підтримую з ними зв'язок і бачу результати навчання. Головне у підготовці перед першим боєм – сказати людині, що з ним може бути. Пояснити всі реакції: психологічні й фізіологічні.

– А які саме реакції можуть бути?

– Що завгодно може трапитися: переляк, плутання свідомості, змішування думок. Наприклад, коли товариш загинув, а ти повинен продовжувати бій, організм, захищаючи психіку, вимикає почуття. Фізіологічні реакції особливо важливо пояснити: тремор, почервоніння, дефекація, блювання тощо. Людина повинна знати, що може з нею бути, щоб нормалізувати реакції. Психолог повинен пояснити: що б не відбувалося – все це нормально. Під час бою людині з такими реакціями потрібно надати першу психологічну допомогу, але ні в якому разі не ізолювати. Коли солдат залишається в колективі, це дуже допомагає. Більш досвідчені бійці знають про свої реакції, і з ними буде все в порядку, але коли з кимсь поруч щось сталося, вони не знають, що з цим робити. Наприклад, був випадок, коли солдат заляк посеред бою, не міг поворухнутися півгодини. Звичайно, інші бійці його силоміць покладали на землю, але після бою дещо розгубилися і не знали, як діяти далі.

– Існують спеціальні способи такої підготовки?

– Є три етапи підготовки до бою: пояснення реакцій, їх нормалізація – і навчання, як надати першу психологічну допомогу своїм товаришам під час бою. Наступний етап – як надавати психологічну допомогу після бойової події, тут ефективними є кризова інтервенція та дебрифінг. Цим процедурам можна навчити військовослужбовців. Існує так само військовий дебрифінг, де обговорюється тактика бою, аналіз помилок, хто де був і що відбувалося, це дає відчуття контролю і спокою. В ході такого заходу група, яка брала участь в одній травматичній події, у нашому випадку це бій, обмінюється своїми почуттями, думками щодо того, що відбувалося з ними. Важливо, щоб ці емоції і думки були висловлені, і потім людина розслабилася. Ефективно просто посидіти за чашкою чаю, або поговорити з більш емоційно стійкими бійцями, або з тими, хто не брав участі у цьому бою. Я консультую один військовий підрозділ, який проводить такі заходи, і вони дуже стабільні, майже немає втрат, таких як в інших. Вони добре підготовлені і мають хороші стосунки у групі.

– За вашими спостереженнями, хто краще переживає військові стреси?

– Добровольчі батальйони почуваються краще. Які б не були випробування, тяжкі бої, складні умови, вони більш витривалі, легше дають собі раду саме через мотивацію, розуміння того, чому вони на війні. Спостерігаючи бійців батальйону Айдар, я розумію, що у них мають бути усі можливі наслідки ПТСР, враховуючи, що вони пережили, мали б вже давно лікуватися у клініках. Проте, як не дивно, вони почуваються добре, їхні реакції знижуються саме через сильну мотивацію і усвідомлення сенсу своїх дій.

Найгірша ситуація з мобілізованими без мотивації, які не набули її в ході боїв. Трапляється, що бійці втрачають друзів, з'являється злість, бажання помсти, або просто формується мотивуюча злість щодо ситуації. Інша група ризику – це солдати, які пішли служити під загрозою трибуналу, крім того, вони не брали участі в активних бойових діях,

але потрапляли під жорстокі обстріли. Це найгірший варіант, тому що не було шансу зреагувати на ситуацію, вони почуваються безсилями.

– Фактично вони почуваються не воїнами, а жертвами?

– Саме так і, відчуваючи себе жертвою, вони схильні звинувачувати командування. Ще гірше, якщо не склалися стосунки з безпосереднім керівництвом, наприклад командиром роти. Тоді немає відчуття захищеності, згуртованості. Найгірше для військовослужбовця, коли немає можливості захищатися, проявляти активність.

– Пані Тетяно, війна – це не лише бойові сутички, але й просто життя на передовій, очікування в окопах. Як впливає на людей тривале перебування в складних побутових умовах?

– У зоні АТО багато людей, які майже не виїждять звідти або виїжджають ненадовго. Наприклад, це чоловіки з Луганська, Донецька, Криму. Їхні домівки захопив ворог, і вони пішли до війська, їм немає куди повертатися. Армія для них – хороший варіант впоратися з ситуацією. Інші просто увійшли у військовий ритм життя, почуваються там, як вдома. Легше переносити тривале перебування у бойових умовах, якщо склалася добра дружня атмосфера в колективі. У більшості випадків, бійцям на передовій більш комфортно, ніж ми собі уявляємо. Гірше, звичайно, коли немає гарячої води, нормальних умов для відпочинку. Більшість позицій обладнано щодо побуту, але подекуди є труднощі, зокрема на блокпостах, на адміністративному кордоні, і це тисне на психіку, пригнічує. Тим більше, коли по-зимовому холодно або постійна сирість. Все це дається взнаки, як відомо, взимку воювати важче. Найкращий варіант – адаптуватися, облаштувати свій побут, соціальні зв'язки і знайти власний ритм життя – тоді буде комфортно.

– Розкажіть, будь ласка, чи розроблено вузько направлені рекомендації, скажімо, окремо для командного складу, або для медперсоналу, що працює з військовослужбовцями?

– Так, такі рекомендації існують. Наприклад, в рамках Психологічної кризової служби волонтери, які працюють у шпиталях з пораненими, проходять відповідну підготовку. Під час навчання їм пояснюють психологічні особливості постраждалих залежно від типу поранення: травми кінцівок, травми спини, струсу мозку, контузії.

Консультації командирів відрізняються від роботи з рядовими. У цих груп різний рівень проблем. У командного складу більша відповідальність і менше гострих реакцій на стрес і, відповідно, менший рівень ПТСР, саме через вищий рівень відповідальності. У рядових менша відповідальність, тому вони відчувають себе менш сильними, у них більше гніву і претензій, скажімо, до системи, генштабу. Так само у рядових серйозніші психологічні наслідки бойових психологічних травм. Існує теорія про групову динаміку, колективне мислення, автором якої був відомий британський психоаналітик Вільфред Біон. До речі, під час Першої світової війни він командував танковим взводом, а під час Другої – розробляв методи відбору офіцерів для британської армії, керував відділенням військово-психіатричного госпіталю. Саме він виявив, що офіцери менш вразливі перед стресами війни, ніж солдати. У своєму реабілітаційному центрі він запровадив групу терапію, коли кожен з членів групи мав можливість на певний період взяти на себе відповідальність. У нашій армії також було б корисно застосувати такий принцип, надати кожному можливість відчути себе важливим, щоб вони не почувалися маріонетками, яких пересувають на тактичній мапі війни. Тому що командири скаржаться, що солдати тупіють, не хочуть відповідати ні за що. З іншого боку, у солдата немає в цьому потреби, він сидить в окопі, а служба триває, він не бачить потреби у навчанні чи тренуванні. У свою чергу, командир увесь час зібраний, тримається в тонусі, і це дає йому додатковий ресурс протистояти стресу.

– Одне з найбільших випробувань – втрата побратима. Як пережити втрату друга на війні, позбутися почуття провини?

– Універсального засобу, як вполратися з таким горем, немає. З одного боку, це завжди біль, а з іншого – кожен переживає це по-своєму. Є такий феномен «провина того, хто вижив». У цій ситуації або психолог, або безпосередній командир повинен пояснити, що люди – не володіють божественною силою, не ми дали життя, і не ми забрали. Війна – це багато смертей. Я завжди рекомендую у таких випадках, якщо є можливість, поїхати на похорон. Ритуали проводять особливу психологічну роботу, яка допомагає попрощатися із загиблим. Не завжди це можливо, зазвичай один-два військовослужбовці супроводжують загиблого, інші лишаються у розташований своїй військовій частині і переживають горе по-своєму. Важливо розмовляти про втрату, не замовчувати думки та емоції. Можна скористатися з телефонного консультування, звернутися в службу довіри і поговорити зі спеціалістом. Допомагає ще один ритуал – зробити щось хороше на честь загиблого, те, що можеш зараз, або запланувати на потім: посадити дерево, допомогти родині. Такі дії мають цілющий ефект. Відчуття провини не зникає, це слід пояснювати, але стає легше.

– Заподіяти смерть, навіть на війні, – це страшний стрес. Чи можливо полегшити психологічний стан солдата після скоєного?

– Я була свідком такого випадку і знаю, що слід уникати навіть на тязку на чийсь провину. У ситуації, яку я спостерігала, під час операції проводився арешт, супротивник вчинив опір із загрозою застосування зброї, і військовослужбовець відкрив вогонь, супротивник загинув. У цей момент важливо усунути почуття провини, бо солдат однозначно вчинив правильно. Він зробив те, що повинен був зробити. І коли командир розбирав цю ситуацію, він одразу схвалив його дії, і це було дуже правильно. Він сказав: «Молодець! Красунчик!». Солдат моментально розслабився і заспокоївся.

Часто я чую жакливі речі від військовослужбовців – цивільні некоректно поведуться, коли запитують тих, хто воював, чи вони вбили когось, чи стріляли в людей. На війні у військовослужбовців є обов'язок – знищувати супротивника: чи то особовий склад, чи то техніку. Неможливо персоналізувати те, що відбувається в бойових умовах. Звичайно, для нашого суспільства це нове явище, це страшно, але почуття провини треба виключити. Солдат не винен у тому, що він на війні.

– Перший бій – найважчий. У якому випадку це випробування стає психологічним ресурсом для військовослужбовця?

– Перший бій – найважливіший. За ним можна прогнозувати, як

людина триматиметься далі. Найкраще, якщо солдат певним чином проявив себе у першому бою, підрозділ показав боєготовність, і бій закінчився успішно, всі живі, відносно цілі, втримали позиції, підтримали один одного. Якщо перший бій пройшов вдало, то й наступні будуть успішні. Так, буде важко, будуть втрати, стреси, але психіка долатиме випробування. Трапляється, що під час першого бою можуть бути певні фізіологічні реакції, у цьому випадку важлива правильна реакція в колективі. Наприклад, вони можуть по-доброму посміятися, але боєць не відчуватиме себе ізольованим і спокійно переживе ці реакції. В іншому випадку, якщо над ним жартуватимуть надто жорстко, як буває в чоловічому середовищі, насміхатимуться, тоді солдат буде почуватися відчуженим і в цьому випадку прогноз дуже поганий.

– У такі моменти велика відповідальність – на безпосередньому командирі?

– Так, саме командир покликаний не лише керувати під час бою, регулювати стосунки в підрозділі, а й подбати про новачків, які пережили перший бій. До речі, я спостерігала у підрозділах, які тривалий час служать разом, певну родинну ієрархію, де є молодше і старше покоління, а командир, незалежно від віку, виконує роль батька родини. Таким чином вони адаптуються до ситуації, створюють більш комфортні й зрозумілі умови. Це також досить ефективний спосіб пережити випробування.

– Часто лунають думки, що протягом війни українська армія стане психологічно більш боєздатна. Це можливо, на вашу думку?

– Вже зараз українська армія більш боєздатна з психологічної точки зору. Пригадуєте, на початку конфлікту були чисельні сутички з місцевим населенням, тамтешні мешканці лягали під танки, і військові не знали, що робити, втрачали озброєння, знижувався моральний дух. У нашій практиці був випадок, коли солдата роззброїли жінки. Це стрес, коли боєць не може протистояти, не знаходить виходу. Попри те, що механізми є, наприклад попереджувальні постріли, шумовий

10 ОЗНАК ВІЙСЬКОВОГО СТРЕСУ:

- **немотивована пильність**
- **неадекватна реакція**
- **спалахи злості, агресії**
- **пригніченість емоцій**
- **депресія**
- **порушення пам'яті і концентрації уваги**
- **зловживання алкоголем/наркотиками**
- **нав'язливі спогади**
- **безсоння**
- **думки про самогубство**

ефект. Зараз такого вже немає, і мирні жителі також розуміють, що в нинішніх умовах не варто лягати під танки: перший постріл буде попереджувальний, а другий смертельний.

Сумніви щодо боєздатності були в період, коли усі вимагали ротації, казали, що армія стомилася. І цей етап також завершився. Частково проведена ротація, але зараз наша армія здатна воювати, якби ще додати озброєння, було б ще очевидніше. Принаймні у тих бригадах, де я побувала, військовослужбовці налаштовані рішуче.

– Розкажіть, як правильно поводитися з пораненими, наприклад медперсоналу у шпиталі, родичам, друзям, щоб не зашкодити психіці?

– Найбільш прийнятний варіант – сприймати їх як нормальних живих людей. Один із головних принципів кризової психології – ставитися до людей як до здатних впоратися з проблемами. Для нашого ж суспільства характерне надмірне почуття провини і жалості. Поранених потрібно підтримувати, щоб вони швидше піднімалися, відновлювали здоров'я, адаптувалися. А жалість і почуття провини призводять до того, що довкола пораненого створюється поле оплакування. Уявляєте, людині і без того погано, він поранений, а тут ще довкола збираються близькі і плачуть. Пораненому краще, коли, скажімо, приходять бойові товариші із закидами: «Чого розлігся? Пора вже вставати!». Він відчуває, що до нього ставляться як до рівного, живого, і це мобілізує.

Повертаючись до ізраїльського досвіду, у них прийнята інша позиція, ніж у нас: потужна підтримка і захоплення тими, хто не здається і ходить на одній нозі, бачить одним оком. Ізраїльтяни уникають зайвої жалості і трагедійності, спонукають до повернення в суспільство, до найактивнішої адаптації. Нам було б варто також ставитися до поранених як до повноцінних членів суспільства, а не інвалідів. Слід допомогти їм реалізувати себе у цивільному житті.

– Солдатський фаталізм – це добре чи погано, допомагає чи шкодить у бою?

– Недостатня обережність як наслідок солдатського фаталізму – одна з головних причин смертей. Під впливом стресу чи втоми, або попереднього випадкового позитивного досвіду притупляється страх смерті, внаслідок чого солдат менше контролює обстановку. Крім того, через необережність боєць може не лише сам загинути, але й інші

постраждати. Збільшуються і поранення, і смертність. З іншого боку, з'являється філософське ставлення до життя, страх смерті притупляється – це також спосіб впоратися зі стресом. Філософський погляд можна зберігати, але при цьому не втрачати обережність.

– На війні формується так звана «особистість озброєної людини». Це минеться після демобілізації, чи вони привнесуть риси людини зі зброєю у цивільне життя?

– В арміях НАТО усім військовослужбовцям після участі у бойових діях пропонують психологічну допомогу. Завдання психолога – пояснити: все що було на війні, слід залишити там, а в мирному цивільному житті слід бути звичайною людиною і вести нормальне соціальне життя. Це досить просто пояснити

двома реченнями і свідомість переключиться. У мене був такий випадок: військовослужбовець під час консультації в зоні АТО виявляв велике бажання вирішувати проблеми у цивільному житті за допомогою зброї, він був у стані сильного стресу. В ході розмови я пояснила, зброя – це добре, це сила і влада над людьми, над життям. Та прийшовши зі зброєю у мирне життя, ми з героїв, воїнів, яких поважають, перетворюємося на злочинців. У мирному житті слід знаходити мирні способи вирішення проблем. Зустрівши його вже у Києві, я поставила контрольне запитання і переконалася, що він в нормі.

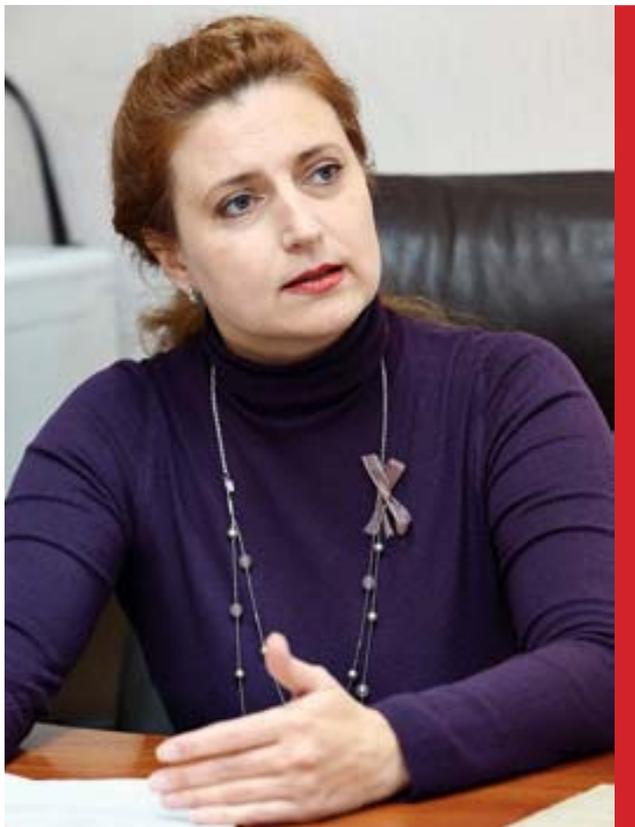
– Існує перспектива, що участь у війні дасть чоловікам ресурс, можливість відчути себе сильними, впевненими в собі?

– Звичайно, хоча це комплексне питання. По-перше, важливе відповідне ставлення суспільства до таких чоловіків. Вони мають бути безсумнівними героями. Суспільство має розуміти, що солдати зробили багато, ризикували своїм здоров'ям, життям, щоб ми жили в мирі і спокої. Слід знати, які можуть бути наслідки травматизації і реакції після війни. Людина, яка пройшла через екстремальні умови, вижила у скрутній ситуації, здійснила героїчний вчинок, або просто поведилася порядно, будучи воїном, отримає від цього значний психологічний ресурс у цивільному житті.

У цьому сенсі також слід звернутися до ізраїльського досвіду. Їх війна має циклічний характер, кожний черговий збройний конфлікт має початок і кінець. А не півроку або тяжіє до безкінечності, як у нас, скажімо. Після кожного конфлікту вони знаходять героя, якого підносять і всіляко схвалюють. Рівень ПТСР в Ізраїлі становить 3%, при тому, що країна воює. У мирній Європі серед мирного населення – 10%. Це означає, що для нашого суспільства війна може стати психологічним ресурсом. Там, де люди відчувають, що смерть поряд, починають цінувати життя. Крім того, солдат має всі підстави вважати: якщо я пережив війну, то здатен на значні досягнення і в цивільному житті. **К**

Підготувала Леся МЕДВЕДЕНКО

«ЗЕЛЕНИЙ КАШКЕТ» – НЕ ДЛЯ КОЖНОГО

Війна змінює все: світогляд, стереотипи, громадянську позицію. Той, хто вчора працював бухгалтером чи програмістом, сьогодні освоює спеціальність гранатометника, принципи маскуванню і виявлення «розтяжок». Військова справа стає другою «першою» спеціальністю для багатьох патріотів з активною життєвою позицією. Професія військового і прикордонника знову престижна і почесна.

Скласти військову присягу і служити, захищати кордони України зі зброєю в руках готові тисячі чоловіків і жінок. Їхнє гасло: це наша земля, ми мусимо її боронити!

Нині державний кордон потребує особливого захисту й укріплення. Ворог наступає, українські прикордонники як ніхто потребують всебічної підтримки. З одного боку, охоронці українських рубежів постійно несуть втрати, а з іншого – укріплення кордонів вимагатиме нових висококваліфікованих фахівців воєнної справи. Прикордонні підрозділи потребують доукомплектування новим персоналом.

Процедура прийому на контракт в ДПСУ досить складна, кандидат має пройти низку перевірок, зокрема психологічне тестування, медичну комісію, а також зібрати необхідні документи. Більш докладно сьогодні ми поговоримо про таке випробування на шляху охочих стати прикордонниками як психологічне тестування. Наш співрозмовник психолог II категорії кабінету професійно-психологічного відбору працівник Окремої комендатури охорони та забезпечення Оксана РУДЗІНСЬКА.

– Оксано Анатоліївно, яка роль психолога у процесі відбору кандидатів? Ви – перша ланка на шляху численних перевірок?

– Саме так. Коли громадянин України прийняв рішення присвятити своє життя прикордонній службі за контрактом, успішно пройшов співбесіду у центрі комплектування, він прямує до психолога.

Завдання професійно-психологічного відбору – виявити серед кандидатів осіб з нервово-психічною нестійкістю, а також оцінити їхню психологічну придатність до навчання за відповідними програмами підготовки, спрогнозувати їхню успішність у подальшій професійній діяльності під час проходження служби за контрактом.

Вся перевірка складається з трьох етапів.

Перший – це вивчення біографії і соціального оточення кандидата. Важливо дізнатися, в яких умовах він розвивався, яким було його виховання, особливості спілкування та суспільна активність.

Другий – безпосереднє проходження професійно-психологічного обстеження. На цьому етапі визначається оцінка психологічних та психофізіологічних якостей кандидата.

Третій – співбесіда, адже саме під час розмови, можна виявити, як людина буде свої відповіді, формує і висловлює особисту думку, як уникає відповідей на певні запитання або дає додаткову інформацію. Важливо, наскільки комфортно кандидат почувається під час розмови,

чи впевнений в собі, як оцінює себе, як почувається в соціумі. В ході спілкування ми маємо можливість дізнатися про можливу конфліктність людини, схильність до певних вчинків, громадянську позицію.

Всі етапи психологічної перевірки кандидат проходить за один день і триває це близько трьох годин. Потім отримані дані обробляються, дається висновок щодо ступеня професійно-психологічної придатності кандидата до служби у підрозділах ДПСУ.

**ПОВЕРНУВШИСЬ
З БОЙОВИХ УМОВ,
ЛЮДИ ЗМІНЮЮТЬ
ПРІОРИТЕТИ, ЦІННОСТІ,
ІНАКШЕ СПРИЙМАЮТЬ
БУДЕННІ РЕЧІ.**

– Які саме характеристики є обов'язковими для прикордонної служби?

– Для будь-якої спеціальності є свого роду психологічний портрет ідеального або типового професіонала, тобто опис характеристик, необхідних для певного фаху. Якщо ми розглядаємо прикордонну службу як діяльність в екстремальних умо-

вах, то це передбачає значні психічні та фізичні навантаження. Тобто люди, які мають бажання проходити військову службу, як мінімум повинні мати високий рівень нервово-психічної та вольової стійкості, добрі адаптаційні здібності, від цього залежить довіра між колегами. Адже стоячи пліч-о-пліч, треба бути впевненим не тільки в собі, але й у тому, хто поруч. Військовослужбовець прикордонної служби повинен мати високий рівень уваги, а саме таких її властивостей як концентрація, стійкість до перешкод, швидкість переключення.

Служба в екстремальних умовах вимагає швидко і логічно обробляти інформацію, орієнтуватися в ситуаціях. Щоб виявити стан та рівень розвитку кандидата, добиралися методики, скеровані саме на вивчення цих властивостей. На мою думку, ці методики не складні, і хто навчався добре, той пройде перевірку легко та успішно.

– Розкажіть детальніше, як виглядають тести, це опитувальник, аналітичні чи творчі завдання, що саме?

– Методики різні. Є опитувальники, в яких потрібно дати відповіді на запитання, зробити вибір: «так» або «ні». За цією методикою визначаються нервово-психічна стійкість, адаптаційні здібності.

Одним з випробувань є «Шкала прогресивних матриць». З кількох варіантів малюнків необхідно обрати саме ті, що підходять до картинки-зразка. Тобто слід зрозуміти принцип змін. Ця методика дозволяє не лише визначити рівень інтелекту, а й виявляє, наскільки кандидат систематично застосовує свої знання, чи здатний оперувати абстрактними поняттями та міркуваннями під час оцінювання обстановки та прийняття рішень.

Є тести на просторове мислення. Більшість методик спрямовані на вивчення властивостей уваги та якості сприйняття. Усі вони виконуються суворо протягом визначеного часу. Окрім того, у кандидата є можливість письмово викласти свої думки, переконання, сподівання у довільній формі у вигляді твору на різні теми: «Моя майбутня служба», «Що є для мене Україна». За змістом власноруч написаного твору виявляємо особливості емоційної сфери, деякі риси особистості.

– А можна під час перевірки виявити, що людина не щира, говорить неправду?

– В опитувальниках є шкала достовірності, яка показує щирість відповідей, тобто наскільки кандидат прагне відповідати соціально бажаному типу особистості. Співбесіда також може виявити певні нюанси «неширості». До тестів можна підготуватися, але кругозір не підготуєш за декілька днів. Ніколи не знаєш, яке запитання буде наступним.

– Про що ж Ви запитуєте, якщо сумніваєтесь у щирості кандидата?

– Різне. Аби виявити рівень знань, розпочинаю зі шкільної програми, а далі запитую про політичну ситуацію в державі, події в світі, історію України.

Раніше запитувала про різницю між Другою світовою війною та Великою Вітчизняною. Зараз це вже не актуально... Якщо людина стверджує, що захоплюється історією і не може назвати, наприклад, визначних дат, це викликає сумніви у її знаннях і правдивості.

Також можуть бути запитання з медицини, музики та спорту. Кандидатам, які мають спецосвіту можна поставити питання за фахом.

– Як часто кандидатам виносять висновок: «Не придатний»?

– Нерідко. Низький рівень нервово-психічної стійкості або низький рівень пізнавальних процесів є головними причинами у відмові. Певний рівень розвитку у будь-якої людини має сформуватися до визначеного віку. Якщо кандидат не знає елементарних речей, немає системи знань, то як можна сподіватися, що він стане хорошим військовослужбовцем, кваліфікованим спеціалістом? Тим більше, що у подальшому на кандидатів очікує підготовка у навчальному центрі.

– Чи повинні Ви роз'яснювати результати висновку?

– Ні, але іноді доводиться пояснювати, які можуть бути наслідки через невідповідність. Трапляються навіть курйозні ситуації, коли кандидат приходив з «групою підтримки»: мамою, татом, бабусею, які негативний висновок приймають за психічне захворювання.

Іноді бачимо, що у кандидата є потенціал, але зараз він не добирає достатньо балів і тоді рекомендуємо прийти через деякий час. Трапляється, що психологічний стан кандидата пов'язаний з особистісними чи родинними проблемами, які мають місце в період тестування.

– Багато прикордонників проходять службу в бойових умовах. Чи проводиться для них психологічна реабілітація?

– Стрес високого рівня, зокрема перебування в бойових умовах, викликає порушення навіть у людей зі здоровою психікою. Психологічна реабілітація проводиться з військовослужбовцями, які проходять лікування у зв'язку з пораненнями. У підрозділах психологи проводять консультування з питань психологічних труднощів відновлювального періоду, надають соціально-психологічну підтримку.

Робота дуже складна. Основний метод – це активне слухання. Метою слухання є підведення військовослужбовця до відвертої розмови, щоб він проговорив свої переживання, озвучив емоції, травматичні ситуації.

Повернувшись з бойових умов, люди змінюють пріоритети, цінності, інакше сприймають буденні речі. Деякі закриваються в собі, бояться, що їх не зрозуміють. Це не завжди ворожість, але відчуженість. Психолог покликаний повернути довіру військовослужбовця до оточуючого світу, допомогти відновити гармонійні стосунки. Іноді це може бути одна зустріч, а іноді й декілька, але в результаті людина має свідомо дійти до висновку: «Так, я інший, і світ інший, але я зможу жити у цьому світі». **к**

Підготувала ЛАРА МИРСЬКА

ВІДАК, ПОПРИ ЧИСЛЕННІ ПЛЮСИ, ПРЕСТИЖ І РОМАНТИКУ ПРОФЕСІЇ ПРИКОРДОННИКА, НЕ СЛІД ЗАБУВАТИ, ЩО СЛУЖБА ЗАЛИШАЄТЬСЯ СЛУЖБОЮ, А ОТЖЕ, ВИМАГАЄ ДО ПЕВНОЇ МІРИ ЗРЕЧЕННЯ ОСОБИСТИХ ІНТЕРЕСІВ І ПІДПОРЯДКУВАННЯ СТАТУТУ. СЛУЖБА ПОТРЕБУЄ ВИТРИМКИ І СИЛИ ДУХУ. А КОРДОН – ЦЕ ЗАВЖДИ ПЕРЕДНІЙ КРАЙ І ПОСТІЙНИЙ РИЗИК. ЛИШЕ ТОЙ, ХТО НЕ БОЇТЬСЯ ТРУДНОШІВ І ВПЕВНЕНИЙ, ЩО ЧЕСНО І ГІДНО ПРЕДСТАВЛЯТИМЕ ДЕРЖАВУ НА ЇЇ РУБЕЖАХ, ДОСТОЙНИЙ «ЗЕЛЕНОГО КАШКЕТА».

БЕЗ ВОРОТТЯ

**Старший лейтенант
В'ячеслав Анатолійович
СЕМЕНОВ**

Сьогоднішні реалії такі, що протистояння на сході України триває, лавина окупантів випробовує наші сили, сіє руйнування і почасти смерть серед мирного населення та вояків. Перебуваючи в зоні проведення АТО в тилу української армії і створюючи заслін на шляху терористів та диверсантів, прикордонники, хоч і не так, як на початку конфлікту, коли опинилися сам на сам із чисельним ворогом на передовій, але наражаються на небезпеку. Загиблих серед «зелених кашкетів» останнім часом стало значно менше, але, на жаль, зовсім без трагічних сторінок історія не обходиться. Так, прикрою звісткою стала загибель 17 лютого 2015 року старшого лейтенанта В'ячеслава Анатолійовича СЕМЕНОВА під час артилерійсько-танкового штурму бойовиками блокпоста поблизу Фащівки, що на Луганщині.

**10.10.2014 р.,
майор
ШЕПЕНТАЛ Віктор
Миколайович, ЗхРУ**

**31.10.2014 р.,
старший сержант
ЧЕРЕМИС Руслан
Володимирович, СхРУ**

**12.10.2014 р.,
КІС Роберт
Петрович,
ЗхРУ**

**14.11.2014 р.,
майор
КОХАНІЙ Артем
Миколайович**

Боляче усвідомлювати, однак станом на 17.02.2015 року за час конфлікту загинуло 63 воїни-прикордонники. Ми співчуваємо рідним і близьким загиблих героїв, сумуємо разом з ними. Нехай душі цих хлопців покояться з миром!

Будучи послідовними та вважаючи за обов'язок вшанувати світлу пам'ять про полеглих бійців, ми публікуємо прізвища тих, про кого не встигли сказати у попередніх номерах видання.

Збираючи всебічну інформацію про прикордонників, загиблих у конфлікті на сході України, редакція журналу «Кордон» висловлює прохання до всіх, хто знав та працював із цими людьми – їхніх рідних, близьких, колег по службі – заявити про своє бажання розповісти більше про наших героїв та поділитися своїми спогадами. Разом із Вами ми прагнемо зберегти світлу пам'ять про загиблих!

Адреса редакції:
02099, м. Київ, вул. Ялтинська, 11
Тел./факс: (044) 566-43-30
e-mail: kordon_obmin@ukr.net
Головний редактор: Зорик М. Г.
тел. (моб): (097) 966-01-86,
e-mail: nigo@ukr.net

КОМАНДИРОВІ, ДРУГОВІ, БАТЬКОВІ...

14 лютого до Навчального центру підготовки молодших спеціалістів Держприкордонслужби прибуло чимало люду з усієї України. Усі вони з'їхалися, аби вшанувати пам'ять загиблого героя, ім'я якого носить цей заклад, – на урочисте відкриття погруддя генерал-майора Ігоря Федоровича Момота.

Тієї морозної днини на головній алеї зібралися рідні, близькі, друзі, колеги та знайомі Ігоря Момота. А також чиновники, ветерани-прикордонники, афганці, духовенство, курсанти, бойові побратими, з якими Ігор Федорович боронив кордони держави. Спочатку серед присутніх панувала тиша, усі завмерли, ніби чекаючи на головну дійову особу цього заходу. Здавалося, от-от вийде до них колишній начальник Центру.

Для Ігоря Момота ця війна стала четвертою і, на жаль, останньою. Торік у березні він, не вагаючись, очолив мотоманеврену групу навчального центру і поїхав боронити східні рубежі країни від окупантів. Завдяки його професіоналізму врятоване не одне солдатське життя. Він належить до когорти людей, які своїми справами та мужніми вчинками здобули славу. Усі промовці на цьому зібранні говорили теплі слова про патріотизм, людяність, турботу про підлеглих і побратимів, з якими ділив службові будні Ігор Момот. Його бойовий товариш і друг Василь Серватюк певен, що герої не вмирають, і постать Ігоря Федоровича – командира, друга, сина, батька, справжнього Героя та Патріота Вітчизни закарбується у віках. Згадуючи один із випадків, коли Ігор Федорович із зони АТО буквально на добу приїхав у Черкаси, Юрій Ткаченко

розповів: «Він переживав за хлопців, що залишилися там одні, так само, як переживає батько за своїх синів. Він вів бій з мого кабінету і шкодував про те, що був тоді не з ними, терміново волів повернутися назад».

Під звуки маршу було знято покривало з бронзового погруддя. Пролунали військовий салют і гімн, присутні вшанували пам'ять загиблого хвилиною мовчання. Слід сказати, що над створенням бюсту протягом двох місяців працював архітектор і скульптор Володимир Райченко. Велику частину коштів на втілення цього задуму в життя зібрали ветерани-прикордонники та ветерани-афганці.

Встановлення і відкриття погруддя Ігорю Момоту в Оршанці – це лише частка данини заслугам та бойовим подвигам колишнього керівника закладу. І з цього приводу Валентина Коваленко у своїй промові висловила сподівання, що вся громада має домогтися, щоб Президент присвоїв звання Героя України цій людині. Про досягнення Ігоря Федоровича дуже влучно підмітив ветеран Микола Журавель: «Батьківщина високо оцінила його заслуги, нагородивши орденами. Та це не ті ордени, які вручалися у зв'язку з якимсь ювілеєм, це не ті ордени, якими сьогодні, на наш сором, торгують на базарах. Це ордени,

просякнуті потом і кров'ю. Сьогодні кожен молодий солдат, переступивши поріг навчального центру, побачивши це погруддя, дізнається, хто ця людина, яка сама створила свою історію!».

Ігор Момот мав чудову ідею: встановити в Оршанці пам'ятник усім загиблим, які брали участь у військових конфліктах, і всім мотоманевреним групам прикордонних військ колишнього СРСР та України. Проте доля склалася інакше – він загинув у повному розквіті сил. «На жаль, мрія не збулася, сталося так, що ми сьогодні відкриваємо пам'ятник йому, – розповіла вдова прикордонника Надія Валентинівна. – Певно, його душа з нами, і дуже хотілося, аби вона відчувала, що його жертва не марна. Вона бачить усіх тут присутніх – людей, яким він був небайдужий. Він любив життя, любив Батьківщину й учив цього інших. Він жив службою, хоробрості йому було не позичати, мав великі плани. Зате тепер здійснили те, що йому не судилося, можуть його товариші по службі. І це, як на мене, кращий шлях допомогти його душі».

Під час освячення митрополит Іоанн говорив про те, що душа Ігоря Момота знайде належне місце серед воїнства небесного, бо ця людина своїм життям наслідувала його подвиг. **К**

ТЕТЯНА ФІЛІПЕНКО

«КОМІСАР» ЄЛИСЕЙ

Ще вчора ми були курсантами і складали іспити, а нині – нашим обов'язком стала війна. Впродовж всього навчання день у день спілкуючись зі своїми одногрупниками здавалося б знаєш про кожного все і навіть більше. Та у випадку з моїм однокурсником Єлисеєм Маховим, виявляється, це далеко не так. Під час навчання він був звичайним хлопцем, який нічим особливо не вирізнявся з-поміж інших однолітків. І лише війна, що чекала на нас після випуску, показала, що поряд зі мною гартувався справжній офіцер, здатний на великі вчинки, командир, який не відступає в бою і рятує своїх побратимів, ризикуючи власним життям. Єлисей Махов цілком усвідомлено вступав до військового вишу, був готовий відповідати за підлеглих, та, як і більшість курсантів, не очікував, що перший досвід служби отримає в бою. Опинившись на передовій у свої 24, він навчився вмілому керівництву та здатності швидко приймати рішення, що дозволяють вберігати життя людей і успішно виконувати бойові завдання. Прикордонники дали Єлисею позивний – «Комісар». На їхню думку, цьому «звичайному хлопцю» притаманне неординарне везіння – одночасно з'являтися там, де треба, і там, де не чекають... Вперше до зони АТО молодий офіцер їхав без досвіду участі в бойових діях, а вже після другої ротації повернувся справжнім героєм. За що саме отримав державну нагороду і дострокове звання – наша розповідь.

Один з нас

Ми разом навчалася на одному курсі у Військовому Інституті КНУ ім. Т.Г. Шевченка. Перший рік виявився найважчим, але, мабуть, найкориснішим для зміцнення сили духу кожного. 123 ще зовсім юні військовослужбовці згуртувалися в одну велику і дружню сім'ю. Зранку – пари у військовому інституті, по обіді заняття у цивільному виші. Ще у Київському військовому лицейі ім. І. Богуна Єлисей мріяв стати військовим психологом. Тож, під час вибору ВНЗ без жодних сумнівів подав документи на військово-гуманітарний факультет. Єлисей вирізнявся з-поміж інших «дорослою» відповідальністю і товариською надійністю.

«Своїх не покину в біді»

Добре пам'ятаю, як під час розподілення перед випуском Єлисей помітно нервував. Він хотів потрапити на таку роботу, де зміг би використати свої навички максимально. Посаду старшого офіцера відділу роботи з персоналом Мостиського загону йому запропонувала Держприкордонслужба України. Коли з'явилася можливість поїхати в зону АТО, лейтенант Махов не вагаючись погодився. Спочатку мотоманеврена група №1, де він був заступником командира, дислокувалася у Харкові, потім протягом трьох місяців перебувала в Луганській області. Саме там Єлисей вперше подивився в очі ворогові, відчув запах крові і справжньої війни.

– Коли ми з хлопцями повернулися кожен на місце несення служби, – згадує він, – я для себе вирішив, що обов'язково маю знову повернутися в зону конфлікту. Херсонський загін саме готував групу на схід, тож я перевівся туди на посаду керівника з вогневої підготовки, а вже за два тижні до виїзду, на добровільних засадах, мене внесли до списку групи, – згадує лейтенант.

– Повернувся я в зону АТО заступником начальника прикордонної застави з персоналу, що нараховувала 56 осіб. Спочатку ми базувалися в одному з сіл Донецької області. Через деякий час передислокувалися до Маріуполя. 4 вересня, під час чергового штурму на підступах до міста я і ще троє прикордонників несли службу в дозорній групі. За інформацією наших водіїв, по старій дорозі від Новоазовська до Маріуполя прямувала колона ворожої техніки: автомобіль «Урал», зенітна установка і бензовоз. Не знаю, як правильно їх називати: сепаратисти, терористи чи окупанти. Та я на власні очі бачив добре оснащених російських солдатів та нову бойову техніку. Нам довелося влаштувати засідку та прийняти бій. Ворожу колону ми зупинили... Вже згодом, коли змінили позицію, отримали

Пройшло чотири місяці, як я повернувся. Та якщо мені скажуть, що через півгодини виїзд – я готовий!

інформацію, що група із Білгород-Дністровського загону під селом Комінтерн опинилася в оточенні. До хлопців, які потрапили у біді, було близько 20 км. На позашляховику «Патріот» ми мчали так, що в деякі моменти мені здавалося, ніби ми летимо в повітрі, а не їдемо розбитою польовою дорогою. Прибувши на місце, побачив такого ж, але повністю знищеного «Патріота», двох закривавлених хлопців, котрі ледь ворухилися. Одного було тяжко поранено в голову, решта дев'ятеро – з останніх сил вели вогонь у відповідь. У такій ситуації кожен зайвий наш рух міг закінчитися трагічно. Діяти потрібно було швидко. Ми зробили все від нас залежне. Можливо пощастило, можливо страх розвіявся після попереднього бою, не знаю! Проте ми все ж таки витягли з

оточення 11 наших побратимів і встигли довести поранених до лікарні. Дякувати Богові, сьогодні з ними все гаразд.

Такими скупими словами «Комісар» згадує той день – один із багатьох, що провів на війні. Вже 14 вересня під час ротачії він повернувся назад до Херсонського загону, де служить сьогодні. На початку жовтня Єлисея Махова було нагороджено орденом Б. Хмельницького «За мужність» III ступеня, а невдовзі Держприкордонслужба відзначила молодого бійця присвоєнням дострокового військового звання – «старший лейтенант».

Єлисей зізнається, що постійно просить керівництво направити його знову в зону бойових дій, вважає, що там його досвід буде корисним.

– Пройшло чотири місяці, як я повернувся. Та якщо мені скажуть, що через півгодини виїзд – я готовий!

Захищати свою державу і народ – сенс і покликання військового, який прийняв присягу. На щастя, таких «звичайних» хлопців на українській землі чимало, аби захистити її від окупанта. Вони вже точно не складуть зброї, доки не настане мир! К

Підготувала НАТАЛІЯ УСТЬЯНЦЕВА

ПРИСКОРЕНИЙ СТАРТ

Трагічні події, що другий рік поспіль не дають спокою громадянам нашої країни, змушують пришвидшувати поповнення лав тих, хто сьогодні боронить Батьківщину від окупанта. Гостра потреба у професійних кадрах на сході України змушує випускників військових навчальних закладів свій основний іспит у житті скласти там, де зараз без них не обійтися. Отже, і новоспечених дипломованих захисників кордону достроково відправили до місць несення подальшої служби. До прикордонного офіцерського корпусу приєдналися ще 283 патріоти.

Цьогорічний випуск лейтенантів був зовсім не схожим на двадцять два попередніх. Хоча, на перший погляд, усе йшло за звичайним сценарієм – урочисте шиккування, вручення довгоочікуваних дипломів, прощання з Бойовим Прапором, останнє проходження урочистим маршем у складі навчальних груп, підкидання у повітря 23 монет, що символізують 23-й випуск... З дотриманням традицій попередників усе було як годиться. Та цього разу змінилися самі випускники. Основна частина з них уже добре знає, як облаштувати бліндаж, місяцями жити у палатках, правильно споруджувати бруствер, щоб у разі потреби він врятував життя – твоє і бойових товаришів.

У складі мотоманеврених груп курсанти випускного курсу протягом минулого року виконували завдання на адміністративній межі з Кримом. Саме там, на лінії, що зараз відділяє півострів від материкової частини України, зародилася нова генерація «зелених кашкетів». Тож під час виконання Державного Гімну на плацу академії в шеренгах випускників стояли вже не юнаки, а дорослі, змужнілі, а головне – єдині у своєму прагненні відвоювати недоторканність рідних рубежів – прикордонники.

Як і минулого року цьогорічні урочистості перенесли із хмельницького Майдану незалежності на територію альма-матер. Тут, у колі рідних, близьких і друзів у перший день весни прикордонникам вручили 64 дипломи магістра, 25 – спеціаліста, 194 лейтенанти отримали дипломи бакалавра. Прізвища вісьмох випускників удостоєні бути занесеними на Дошку пошани.

Привітати молодих офіцерів-прикордонників на свято прийшли ветерани, керівництво Служби та представники органів місцевого самоврядування.

І ось повз трибуну вже крокують вчорашні курсанти, сьогодні – випускники, а завтра – захисники Вітчизни. Заблищали у повітрі золотаві монети. Поздоровити своїх найрідніших прикордонників поспішають родичі, кохані та друзі.

Хлопці розповідають, що стати на захист кордону не бояться, навчалися не для того, щоб ховатися від ворога. Присязі, яку давали на вірність Україні та українському народові, не зраджуватимуть. Далі – повноцінне офіцерське життя.

Спілкуючись з цьогорічними випускниками, мимоволі стає спокійніше на душі. Одрозумівається, що вони гідно та рішуче відстоюватимуть українську свободу і незалежність. **к**

ВАЛЕНТИНА ЛАЗАРЧУК,
ФОТО ВАЛЕРІЯ ОЛІЙНИКА

АЛКОПРАЙС

ПАРАЛЕЛЬНИЙ ФРОНТ

Щороку від зловживання ним у світі гине 3 млн осіб, водночас досить помірковані українці за кількістю літрів випитого – у першій світовій десятці. Віднедавна сумна статистика смертності від алкоголю стала бичем для зони АТО. Достеменно невідомо, скільки разів спиртне ставало причиною загибелі наших вояків. За даними Міноборони, кожна шоста небойова втрата в зоні АТО – через алкоголь. Кожна п'ята ДТП у зоні конфлікту стається також без участі «зеленого змія». Спиртне потрапляє в руки військовослужбовців через торгові мережі та неконтрольований продаж з доставкою в місця розташування підрозділів. У відомстві вказують на те, що поширюють спиртне із додаванням шкідливих речовин і спецслужби суцільної держави.

Складно визначити, наскільки кожен випадок є об'єктивним, чи можна довіряти свідченням. Проте так чи інакше заради збереження

життя вояків слід запобігати цій біді. Так, нещодавно у Верховній Раді України зареєстровано проект Закону, що посилив відповідальність військовослужбовців та надав командирам додаткові права та обов'язки в особливий період. Його прийняття обумовлено необхідністю забезпечити правопорядок і дисципліну в умовах особливого періоду. Законопроект передбачено обов'язок командирів рішуче припиняти вчинення кримінального злочину підлеглими. Також законопроектом передбачено покарання за пиятику в дисциплінарному батальйоні.

Між іншим, проблема надмірного споживання алкоголю також існує і в наших опонентів, на території так званих «народних республік». Там забороняють продаж спиртного бойовикам і російським солдатам. Про що суворі «комендатури» видають відповідні накази.

Хоча в країні триває війна, гинуть люди, і явно не до веселощів, попри все людина прагне відволіктися від нервової реальності хоча б на деякий час. Способів це зробити – багато. Наша сьогоднішня розповідь про один із них, про те, без чого не обходиться людство всупереч системним заборонам, застереженням командирів, пересторогам лікарів, дорожнечі та іншим чинникам, – популярний у всі часи алкоголь.

НАРКОМІВСЬКІ 100 ГРАМІВ

Варто згадати про радянський допінг – горілку. Її видавали бійцям під час Великої Вітчизняної. Після поразок на початку війни командування віднайшло спосіб підняти моральний дух солдатів. На фронт приходило багато необстріляної молоді, що психологічно не витримувала тягаря війни. Найчастіше в стані шоку солдати навіть не чули наказу, втрачали орієнтир і починали панікувати. Морально готувати бійців було ніколи. Траплялося, що тільки-но прибулу дивізію солдатів прямо з ешелона скеровували в атаку. От радянські військові всерйоз замислилися, як послабити силь-

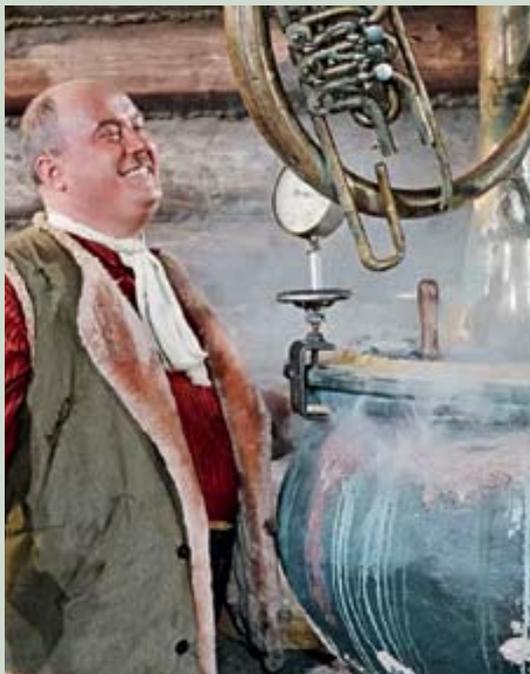

ний стрес бійців. Головний постачальник Червоної Армії Анастас Мікоян наказав видавати бійцям по 100 грамів горілки, а Йосип Сталін вніс невелику поправку: робити це тільки на передовій. Таким чином з'явилися відомі «Наркомівські 100 грамів».

Проте, за свідченнями очевидців, спиртне на фронті радше заважало, аніж знімало стрес. Старші й досвідченіші відмовлялися від горілки. Вони знали, що від оковитої добра годі чекати. Вживали алкоголь перед атакою найчастіше молоді і необстріляні. Після ста грамів їм море було по коліно – вискакували з окопів прямо під кулі й гинули.

Яких би втрат не зазнавала алкогольна галузь упродовж історії, ніколи не зникав народний феномен – самогонваріння. Автентичні міцні напої, вироблені різними способами, існують у багатьох країнах. Не секрет, що хвалене шотландське віскі – це ніщо інше як самогонка. Кальвадос – самогон з яблук, чача – з винограду. Зокрема до його різновидів належать: ром, тутівка, ракія, сливовиця, шнапс, джин, бренді, граппа і багато інших. На наших теренах женуть оковиту із зерна, цукру, фруктового варення тощо.

«МАГАРИЧ ЕКСКЛЮЗИВ»

«Люди продовжують вживати алкоголь як і раніше, навіть попри інфляцію та подорожчання, – говорить Світлана, продавчиня одного з невеличких маркетів, – продукти дещо менше стали розкуповувати, а от завдяки спиртному є виторг». Ті, у кого грошей немає на горілку, п'ють самогон.

Незважаючи на державне вето (у сучасній Україні самогонваріння заборонено ст. 176 Кодексу про адміністративні правопорушення, за це передбачено штраф для фізичних осіб), українці і зараз гонять самогон, переважно по селах «для себе», у незначних масштабах.

Для сепаратистів сухий закон – умовність. Зараз у самопроголошених «республіках» на території Донецької та Луганської областей відбувається воскресіння й розквіт самогонваріння. Вочевидь у такий спосіб вкрай зuboжіле населення хоче заробити копійчину, щоб трохи триматися, як кажуть, на плаву. Однак представники «поліції суспільної безпеки» практикують рейди по місцях торгівлі самогоном. Спиртне, знайдене у місцевих мешканців, вони знищують, а самогонні апарати вилучають... на свою користь.

Цікаво, що в анексованому Криму набирає обертів торгівля самогонними апаратами. Російська окупація півострова стала справжнім святом для місцевих самогонщиків, оскільки за російськими законами, гнати оковиту для себе не заборонено. Перший у Криму магазин з продажу самогонних апаратів та супутніх товарів відкрився в Сімферополі торік у травні.

БЕЗМИТНИЙ РАЙ

Обставини на сході нашої країни стали причиною війни за ринок збуту. Через бойові дії вести цивілізовану торгівлю там неможливо. З боку так званих ДНР та ЛНР ввозять вугілля, метал, зброю та наркотики. У п'ятірці товарів, що ввозяться найчастіше туди, – алкоголь. На нього неабияк зріс попит саме у нинішній період.

Постачання контрабанди у зону АТО, схоже, досить прибутковий бізнес і для певних логістичних компаній, особливо тих, які можуть працювати в галузі міжнародного обміну поштою. Застосовується схема заведення товарної партії під виглядом посилок, адже дрібні поштові відправлення ідуть без сплати мита (вартістю до 150 євро).

Частина товарів, яка проходить через зону АТО, пропускається і за такою схемою: компанія переуступає товар іншій, що перебуває на окупованій території, податки при цьому сплачуються невідомо кому.

З території, окупованої терористами, незаконно розповсюджуються Україною контрафактні товари. Як заявив голова Луганської облдержадміністрації Геннадій Москаль, гострий дефіцит коштів бойовики воліють компенсувати за рахунок спиртного. Через прозорий кордон на свою територію з Росії бойовики завозять спирт і пляшки, етикетки і пробки. Влада самопроголошених «республік» налагоджує на заводах, розташованих на підконтрольній території, виробництво контрафактного алкоголю, домовляючись з українськими перевізниками про постачання «товару».

На контрольному пункті «Успенівка» прикордонники зупинили вантажівку. Наш співвітчизник перевозив 6500 л лікєро-горілочаних виробів. Проте акцизна марка товару не відповідала встановленому зразку. Транспортний засіб разом з вантажем передано до податкової. Попередня сума оцінки конфіскації – 585 тис. гривень.

Наприкінці грудня у Харківській області СБУ перекрила канал фінансування збройних формувань так званої ДНР виробниками лікєро-горілочаної продукції Донецького регіону – було затримано вантажівки з контрафактним алкоголем на суму близько мільйона гривень. Лікєро-горілочане підприємство продавало підроблений алкоголь на Західній Україні, використовуючи підроблені марки акцизного збору України.

«Сухий закон» обійшовся США в кругленьку суму. За деякими даними, держава втратила від 11 до 40 мільярдів доларів недоотриманих податкових відрахувань і витратила 310 мільйонів на абсолютно неефективну боротьбу з нелегальним обігом алкоголю.

НЕВДАЛИЙ ПОЧИН

У різні часи в алкоголізмі тонули цілі нації. Це явище непереможне, відтак його можливо лише контролювати. Яскравим свідченням цієї тези може бути екскурс в історію США, а саме — «сухого закону». Підсумки цього експерименту виявилися досить безрадісними.

Під час дії заборони кількість нелегальних барів збільшилася втричі. Зросло і набуло нечуваних розмірів виробництво самогону. Особливе місце посідав контрабандний алкоголь, який доставлявся — сухоходом, морем та повітрям. Ділки мали своїх таємних агентів у поліції. У деяких штатах нелегально працювали цілі підприємства, що масово випускали спирт.

Спекуляція охопила різні верстви населення у всіх штатах. Лікарі й фармацевти незабаром після прийняття «сухого закону» домоглися отримання дозволу від держави використовувати спирт для медичних і фармакологічних цілей. Левова його частка опинилася в підпільному бізнесі.

Перед американською владою постало майже фантастичної складності завдання — боротьба з нелегальним виробництвом алкоголю по всій країні та контрабандою спиртного уздовж 18 тис. км сухопутних і морських кордонів. Згідно з офіційними даними, у 1925 році доставку в США забороненого спиртного здійснювали 322 кораблі. Вони могли імпортувати стільки цієї продукції, скільки вся країна споживала до початку кампанії.

Заборона породила корупцію в усіх ешелонах влади. Уряд виявився безсилим примусити населення дотримуватися «сухого закону». Вже на п'ятому році його існування в США налічувалося 4,2 млн хронічних алкоголіків — це майже вдвічі більше, ніж до його прийняття. Відсутність контролю над випуском алкоголю призвела до масових отруєнь і численних смертей.

СТАБІЛЬНО ВИСОКИЙ

Традиційний контрабандний, так би мовити, спиртовий канал стримують прикордонники на українсько-молдовській ділянці рубіжу. Спирт, вино, коньяк намагаються перевозити у різні способи, на кшталт споруджених схованок у транспорті, чи перекачувати за допомогою спеціальних трубопроводів.

➤ На Одещині прикордонники Білгород-Дністровського загону виявили канал перекачування спирту. Перевіряючи дно Кучурганського лиману, вони викрили спиртовий трубопровід від молдовського до українського берега. Щоб демонтувати його, прикордонникам знадобилась допомога добровільних громадських формувань та сільськогосподарська техніка, бо з'ясувалося, що довжина труби становила ні багато ні мало 2 кілометри.

➤ Правоохоронці Чернівецького загону та представники Міндоходів і зборів у населених пунктах поблизу українсько-молдовського кордону рипинили діяльність «спиртобаз». У селі Зелена Кельменецького району в складському приміщенні одного з господарств знайшли близько 12 тис. літрів, а на території однієї з агрофірм — 13,5 тис. літрів спирту. Приблизна вартість кофіскату — понад 950 тис. гривень.

ГОРБАЧОВ І КО

За час існування колишнього СРСР на його території проводилася низка антиалкогольних кампаній, які включали урядові заходи щодо зменшення споживання спиртного серед населення. Найбільш відомою стала кампанія періоду 1985-1987 рр., коли, незважаючи на попередні етапи боротьби, споживання алкоголю в СРСР неухильно зростало. Вона почалася через два місяці після приходу до влади Михайла Горбачова. Боротьба з алкоголізмом стала першою його великою акцією на посту лідера країни. Ініціатори кампанії вважали, що одна з головних причин стагнації економіки – занепад моральних цінностей і халатне ставлення до праці через масовий алкоголізм. Пияки мали серйозні неприємності на роботі, а за «вживання» на робочому місці звільняли і виключали з партії.

Ціни на горілку тоді підняли втричі, виноробним радгоспам на півдні СРСР наказали вирубати всі виноградники. Прикметою того часу стали багатогодинні черги за алкоголем. Через відсутність міцних напоїв народ став пити одеколони й денатурат. Розквітло самогонваріння, цукор став дефіцитом, а пляшка – популярною і твердою «валютою».

Пропагувалися «безалкогольні» весілля. Досі ходять оповіді про те, що на таких весіллях на столах не стояло жодної пляшки. Проте це не означало, що тверезість тоді була нормою життя. Люди вживали самогон, розлитий у чайники.

У рамках невгамовної антиалкогольної боротьби економіці було завдано величезних збитків. Були знищені не тільки виноградники, але і більше десятка пивзаводів, оснащених сучасним чеським обладнанням. У Криму ледь вижив відомий винзавод «Масандра» та його унікальна винотека.

Все це мало і серйозні фінансові наслідки, різко зросли спекуляція і злочинність. Радянська торгівля недодала державі в 1986 році 12 млрд рублів, у 1987 році – 7 млрд. Через втрати у виробництві вина і вирощуванні винограду недорухувалися ще 6,8 млрд. Потім настали нові часи – скасування державної монополії на торгівлю спиртным. Антиалкогольна боротьба поступово зійшла нанівець.

«УКРСПИРТ» В ЗАКОНІ?

Для держави виробництво алкогольних напоїв – справа прибуткова. Вона мала б заробляти на сировині й на акцизних зборах від продукції для внутрішнього використання й для експорту. Ексклюзивне право на виробництво і збут етилового спирту в нашій країні має державне підприємство «Укрспирт». Та фінансово-економічні показники вітчизняної спиртової галузі почали різко погіршуватися у 2010 році з початком реорганізації концерну «Укрспирт» в держпідприємство, що об'єднало управління 76 спиртовими заводами. Це призвело до низки негативних наслідків: зниження завантаження спиртзаводів, зменшення виробництва спирту (до 18,2 млн дал з 24,8 млн дал), зростання ціни на спирт протягом 2010-2014 років більше, ніж удвічі – до неконкурентоспроможного рівня в 170 грн за 1 дал з 83 грн за 1 дал, скорочення експорту спирту у 2,5 раза.

Український спирт від державної монополії необґрунтовано дорого коштує. Це часом позначалося на якості алкогольних виробів. Заводи змушені були купувати гірший нелегальний спирт, тому що отримати стратегічний продукт у законний спосіб для деяких з них видавалося просто неможливо через бюрократичні перепони.

Економіку держпідприємства «Укрспирт» протягом минулих років можна сміливо назвати тінговою. Про те, що повз державну скарбницю щорічно проходили мільярди гривень не секрет ні для право-

охоронних органів, ні для Міністерства фінансів, ні для Державної фінансової інспекції, ні тим більше для Державної фіскальної служби. За словами заступника голови фіскального відомства, за 2013 рік держбюджет не доотримав від спиртової монополії близько 3-5 млрд гривень. При цьому близько 40% українського ринку алкоголю «пішло в тінь». Із неврахованого спирту тільки за останній рік було виготовлено близько 300 млн пляшок «лівої» горілки.

Ідею реформування та реорганізації одного з найбільш корумпованих секторів української аграрної промисловості – спиртової галузі – влада воліла втілити у життя не раз. Зі зміною політичної еліти, як правило, стає актуальним питання про виведення «з тіні» державної монополії «Укрспирт». Так, у нещодавньому проекті постанови уряду, роз-

робленому Мінфіном, пропонувано передати державне підприємство «Укрспирт» із підпорядкування Міністерства аграрної політики та продовольства в пряме підпорядкування Кабінету міністрів і потім вивести виробництво етилового спирту з державної монополії. Вихід зі становища вбачається у демонополізації сфери виробництва спирту, тобто у зміні важелів тиску, коли не буде єдиного регулятора політики на спиртовому ринку.

Як відомо, нещодавно міністр агропромислової політики України підписав указ про звільнення гендиректора компанії «Укрспирт» Михайла Лабутіна. За ухилення від сплати податків і розкрадання державних коштів останній, а також головний бухгалтер держпідприємства Сергій Безродний оголошені в розшук.

Штраф за використання неліцензійно вироблених спиртів при виробництві алкогольних напоїв становить 15 тис. грн, а за торгівлю алкогольними напоями за цінами, нижчими від мінімальних – 10 тис. грн.

«ПАСПОРТ» ПЛЯШКИ

Прикордонники Білгород-Дністровського загону дізналися про місце можливого зберігання горілчаних виробів. Спільна з працівниками Міністерства доходів і зборів оглядова група перевірила приватне помешкання жительки села Труд-Куток. На подвір'ї стояли діжки з 230 літрами спирту. Власниця будівлі вирішила переобладнати жилі кімнати під цех з виробництва алкогольних напоїв сумнівної якості. У будинку було знайдено 1226 готових до реалізації пляшок спиртних напоїв «місцевого розливу», а також значну кількість інгредієнтів та тари, необхідної для стабільної роботи підпільного цеху. Рідину розливали у пляшки під маркою «Волк» і «Волчица» та коньяку KVINT. Контрафактну продукцію, оцінену у більш, ніж 100 тис. гривень, вилучено.

Акцизний збір нині сягає половини, а то й більше вартості товарів, які так чи інакше шкодять людському здоров'ю, природі і суспільству: алкоголь, тютюн, бензин. В Україні акцизний збір діє вже майже два десятиліття років.

У середині грудня минулого року прикордонники Могилів-Подільського загону та співробітники СБУ вилучили сім тисяч літрів горілчаних виробів. Під час перевірки на одному з місцевих блокпостів вони зупинили вантажний автомобіль «Мерседес», який займається поштовими перевезеннями. У ньому було близько 2,5 тисячі пакетів фальсифікованої горілки та 48 пляшок віскі. На вироби невідомого походження були наклеєні етикетки відомих алкогольних брендів: «Ельцин», «Фінляндія», «Абсолют», «Хевен Хілл» та «Хенкі Банестер». Транспортний засіб і товар вилучено та передано співробітникам МВС. Загальна вартість вилученої продукції становить близько 400 тис. гривень.

Купуючи алкоголь, далеко не кожен споживач замислюється, яку інформацію йому несе маленький «паспорт» пляшки. Акцизи є не тільки підтвердженням сплати збору виробником або імпортером, але ще й захистом споживача від придбання сурогату – продукту низької якості, виробленого на якому-небудь підпільному підприємстві.

Як не прикро, захищаючи споживача маркованої продукції з одного боку, акцизний збір породжує ринок «сірого» алкоголю – з іншого. І за оцінками експертів, чим він вищий, тим активніше зростає тінювий сектор. Тому що занадто ласим видається прибуток від продажу «лівого» товару. Собівартість півлітрової пляшки горілки без сплати акцизу вдвічі менша. Акциз у цій різниці займає левову частку. Це відводить контрафакту сектор з чималим оборотом грошей.

Зараз усією країною жваво торгують різного роду контрафактними товарами і контрабандою в приватних кіосках. Основний пункт в меню цих «закладів» – алкоголь, причому вельми сумнівної якості, доступний мало не цілодобово. Приміром, у Києві функціонують близько 14 тисяч різноманітних кіосків. За даними КМДА, третина з них працюють незаконно, міський бюджет недоотримує в середньому сто тисяч доларів на рік.

Останнє подорожчання стало настільки істотним для гаманця споживачів, що багато хто просто переключився на доступні позиції алкогольного сегмента. Хто шукає, той завжди знайде дешевше, та не факт, що якісніше. І проблема злочинності може потягти за собою хвилю харчових отруєнь. За оцінками ВООЗ, зі вживанням алкоголю безпосередньо або опосередковано пов'язана смерть 20% загальної кількості померлих на планеті. Наша країна щорічно втрачає десятки тисяч своїх громадян внаслідок захворювань, пов'язаних з алкоголем, перш за все, неякісним. І далеко не останню роль тут відіграє горезвісний фальсифікат.

З ІСТОРІЇ АЛКОГОЛЮ

Ще за часів царської Росії, в кінці 19 століття, на території теперішньої України започатковано винокурну справу під державним контролем. Було взято проби води, аби визначити, де виробляти горілку. Цікаво, що саме на наших теренах вода відповідала правильному приготуванню горілки – це Київська, Житомирська, Вінницька, Черкаська, Чернігівська та Полтавська області. У 1896 році відкрилося одразу кілька підприємств – Житомирський, Золотогорський, Уманський лікєро-горілчани заводи тощо.

До чого тут вода? Тому що вода – це 50% смаку і успіху горілки. Решта – високоякісний зерновий спирт, яким, до речі, наша країна теж славиться. Априорі, оковита, вироблена за певними стандартами, але з очищеної, «мертвої» води, як кажуть, не та. У ній немає нічого, що може дати смак справжньої горілки, такий, яким він має бути. Наш консультант Дмитро Мирвода підтримує тих експертів, які обґрунтували свою думку більше 100 років тому, і вважає, що всі підприємства, які виробляють горілку на території вищезазначених областей, мають дуже високий рівень якості виробленої продукції. Тим більше, що на багатьох з них залишилися технологи, які працювали ще за радянських часів.

У світі триває боротьба з надмірним вживанням алкоголю, тож підтримувати свої шкідливі звички – задоволення недешево. Прослідковується тенденція зростання алкогольних акцизів, що у свою чергу приводить до здорожчання спиртного. Натомість у нашого північного сусіда, Росії, політика інша – горілка навпаки дешевшає. Мінімальна роздрібна ціна півлітрової пляшки з першого лютого цього року знижена на 15,9% і становить 185 рублів. В умовах загальної непростої економічної ситуації, інфляції і нестабільного курсу національної валюти подібний «подарунок» викликає подив. Сам собою напрашується висновок: до такого кроку керівництво країни вдалося, щоб вкрай затуманити свідомість однієї з найбільш питущих у світі націй, аби вона геть не відволікалася на те, що коїться довкола.

НОВІ ВІЯННЯ

У Верховній Раді хочуть підняти акцизи на алкоголь до рівня Євросоюзу. Відповідна пропозиція закріплена законопроектом №1474 «Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо підвищення ставок акцизного збору на тютюнові вироби, алкогольні напої та пиво) в рамках процесу євроінтеграції України», зареєстрованим торік 16 грудня. Його автори вважають, що такий крок сприятиме меншому споживанню алкоголю на 2-10%, відтак і оздоровленню нації, а також дозволить збільшити надходження до бюджету.

З 1 січня цього року в Україні вже на 6,2% зросли акцизи на спирт і спиртні напої. Ставка на літр чистого спирту піднялася з 56,42 грн до 59,96 грн за літр.

І нібито ідея згаданого нововведення благородна, проте фахівці алкогольного ринку вважають, що прийняття цього документа буде абсолютно згубним для галузі. Біда в тому, що зараз бракує доходів до бюджету, а його треба наповнювати. Водночас, коли відбувається подорожчання, особливо коли йдеться про ринок спиртних виробів, частина виробництва одразу йде «в тінь», бо легальним виробникам складно конкурувати з дешевим контрафактом. Кошти, на які розраховують високопосадовці, фактично не надходять до бюджету.

Споживачеві складно витримати черговий виток цін у зв'язку з девальвацією гривні, тож він не збільшить прибутковості держскарбниці. За цих обставин виграє, на думку деяких фахівців, контрафакт, бо, як свідчить історія, при кожному підвищенні акцизних зборів відрахування тільки знижувалися. Експерти сходяться на думці, що єдиний спосіб розвитку алкогольного ринку – це компроміс між бажанням держави отримати податки з виробників горілки, можливістю ви-

робника отримувати прибуток в цьому бізнесі і купівельною спроможністю населення.

За словами генерального директора холдингу «Баядера Груп» Сергія Величка, в умовах кризи бізнес як ніколи потребує тісної координації діяльності з регулятором – державою. Передусім країні необхідно підтримати вітчизняного виробника – наповнювача бюджету країни, не заважаючи йому і не змінюючи різко правила гри. Ключовим же завданням держави має стати саме боротьба з нелегальним ринком, адже за-

раз, за оцінками експертів, не менше 30-40% горілки в країні виробляється і реалізовується тими, хто взагалі не платять податків. У результаті виграють усі – держава отримує відчутну надбавку до держскарбниці, легальні виробники зможуть збільшити обсяги виробництва, а отже, забезпечать додатковими робочими місцями ринок праці, а споживачі отримають якісний і контрольований продукт, безпечний для здоров'я.

На жаль, поки що державний контроль у нашій країні – річ відносна. Його ступінь прямо пропорційний силі країни і навпаки. Україна робить кроки, спрямовані на боротьбу з алкогольним фальсифікатом та контрабандою. Щоправда, вони нагадують точкові зусилля, бо здійснюються на рівні лише правоохоронців. Видається, щоб знищити нелегальний ринок, потрібен цілий комплекс заходів, насамперед, боротьба з корупцією на всіх рівнях. А також – запровадження суворіших умов видачі ліцензії на продаж алкоголю та перегляд політики індикативних цін, про яку розповімо далі.

50x50 ЛЕГАЛЬНИЙ ЧИ ІНШИЙ

- Отче, алкоголь – ворог здоров'ю?
- Ворог.
- А чого ж ви його споживаєте?
- А як сказано в писанні: «Полюби ворога свого»!

Контрабандисти, які завозять алкоголь до нашої країни, по суті, мають тільки два серйозні канали збуту. Один з них – це звичайні оптово-роздрібні ринки, інший, досить легкий і швидкий – це продаж через Інтернет. Ним послуговуються все більше споживачів. Через це використовувати Інтернет-канал збуту прагнуть абсолютно всі сфери діяльності. І продаж алкоголю не є винятком. Контрабандисти за останні півтора року створили більше десятка різних Інтернет-ресурсів. Проте не слід зараховувати до їх числа усі такого роду магазини. Нині ринок структурований на продаж легального і нелегального алкоголю. Як відрізнити легальний алкоголь від нелегального та про деякі секрети продажу спиртного в Україні, розповідає наш консультант – власник Інтернет-магазину «Алколенд» Дмитро МИРВОДА.

Про народних «обранців»

Що стосується продажу контрабандного алкоголю – це продукти досить широкого і сильного попиту. Це, приміром, відоме ігристе вино Martini Asti, один із, так би мовити, найконтрабандніших алкогольних продуктів на території нашої країни. Ввозиться він через західний кордон безпосередньо з Італії. Враховуючи зв'язки західної та центральної України з гастарбайтерами, є можливість купувати його за помірною ціною. Перевозять цей напій на нашу територію невеликими партіями, скажімо, від 20 до 100 ящиків. Далі основні позиції – найвідоміші бренди літрового об'єму – горілка Finlandia, Absolut, віскі Jameson, Chivas Regal. Чому? Бо велика упаковка – ходова, найвигодніша для продажу. Як правило, якщо хочеш зекономити, можна це зробити на об'ємі.

Легальні Інтернет-магазини працюють за абсолютно прозорою схемою. Однак у держави немає поняття видачі ліцензії на Інтернет-продажі! Це стосується не тільки алкоголю. Сьогодні, впевнений, усі гравці легального сектора продажів будь-якого товару готові за якісь адекватні гроші отримувати таку ліцензію на продаж в Інтернеті, бо за цим – реальне майбутнє. З радістю її «світили» б на своїх сайтах, і це викликало б більшу довіру споживача. До речі, такий от додаток міг би ще й поповнити бюджет нашої країни.

Не можна говорити, що нелегальне спиртное – погане, як правило, воно не «очищене» державою – з нього не сплачені податки. Проте під цією маркою може продаватися і абсолютно «лівий» алкоголь. Відомо, що умільці зі столичного ринку «Юність» збирали літрові пляшки Smirnoff, Chivas Regal, ті, що мають пластикові розсікачі, і шприцем вводили звичайну горілку або, в кращому випадку, найдешевше віскі, а у гіршому – підфарбований розчин, красиво закручували-запаювали, наклеювали «акциз» і знову виставляли на продаж. Теоретично «майстри» також можуть дуже постаратися і зробити імітації великих форматів, що коштують 2-5 тисяч грн.

Головною ознакою Інтернет-магазину, який продає нелегальне спиртне, є вузький асортимент товару. Наприклад, в Одесі є такий, що продає лише два види алкоголю. Ще одна відмінність – це відсутність міського стаціонарного телефону і складу, карти проїзду і конкретної адреси. «Магазин» може базуватися де завгодно, відповідно, у нього немає потреби прив'язуватися до якоїсь однієї точки. Покупець не має можливості приїхати, подивитися, у якому стані товар, як він зберігається.

Проте усі ці аспекти горе-торговці можуть обійти. Сьогоднішні співвідношення легальних і нелегальних Інтернет-магазинів приблизно 50/50. Також нескладно завуалювати підпільний під нібито нормальний магазин – додати «лівий» телефон, який не відповідатиме, намалювати неіснуючу карту проїзду з адресою, яку ніколи не знайдеш, розширити «асортимент» – накидати купу картинок, нібито є все, а насправді буде 1/10 продукції. Та вони часто і цього не роблять.

Ще один параметр роботи нелегального Інтернет-ресурсу – він завжди відправляє своє замовлення через які-небудь служби доставки («Нова пошта», «Ін Тайм», «Делівері»). За відсутності кур'єрської доставки немає контакту з якимось представником компанії. До того ж у такому «магазині» ви ніколи не отримаєте чека з касового апарата, і пред'явити претензії з приводу якості товару нема кому. Натомість всі легальні магазини надають чеки, оскільки працюють зі справжнім товаром. Крім того, будь-яка серйозна компанія з продажу алкоголю має оптову ліцензію і може продати товар по безготівковому розрахунку.

Купівля алкоголю через Інтернет зручна для споживача тим, що на цьому досить дорогому продукті можна заощадити порівняно з покупкою в роздрібному магазині. Послуга доставки безпосередньо до замовника досить зручна для споживача, і теж – економія.

Оскільки в «дьюті-фрі» часто бувають усілякі акції, наприклад, купуєш дві, одна – в подарунок, вартість однієї пляшки при цьому видається дуже привабливою. Виходить, що на трьох пляшках ціна дуже «розмивається». І якщо є можливість придбати акційний алкоголь, можна продати його за вигіднішою ціною.

2+1

У «дьюті-фрі» алкоголь винятково легальний. Продукт для цієї мережі постачається без акцизної марки, виготовляється на заводі за спеціальним запитом, і, як правило, під наглядом. Якщо є запит розвезти 10 000 пляшок, значить, на підприємство обов'язково приїжджає уповноважена особа і контролює, щоб було виготовлено саме 10 000 пляшок без акцизної марки, а не 10 200 або 9800, і ця партія окремо відстежується, зберігається, транспортується під досить суворим наглядом.

Деякі Інтернет-ресурси правду пишуть, що продають алкоголь з «дьюті-фрі». Є хитромудрі схеми його перевезення, приміром, родичі – льотчики чи стюардеси. Літаючи регулярно, можна потроху багато чого привезти. Ясна річ, такий Інтернет-магазин не продасть одразу, скажімо, 1000 пляшок Martini Asti, тому що у них немає стільки товару.

Оскільки в «дьюті-фрі» часто бувають усілякі акції, наприклад, купуєш дві, одна – в подарунок, тож вартість однієї пляшки при цьому видається дуже привабливою. Виходить, що на трьох пляшках ціна дуже «розмивається». І якщо є можливість придбати акційний алкоголь, можна продати його за вигіднішою ціною.

Про смаки не сперечаються

Останні роки шість спостерігається тенденція, що в нашій країні люди все більше відмовляються від важкого алкоголю на користь вин. Поштовх цьому дало введене кілька років тому зниження вартості ліцензії на імпорт. Раніше така ліцензія коштувала 500 тис. грн на рік, потім її було знижено з колосальною різницею, – її ціна опустилася до 780 грн.

Що це дало державі? Кількість суб'єктів, які почали займатися імпортом алкоголю, зросла в десятки разів. Зараз всі мережі національного регіонального рівня завозять алкоголь самі. На ринку з'явилися не десятки, а сотні нових гравців, які придбали цю ліцензію та почали закуповувати акцизний збір у держави набагато більшими обсягами, і це дало великий плюс бюджету.

Сьогодні в будь-якому супермаркеті можна побачити напис на багатьох продуктах: «Власний імпорт». Це означає, що торговельна мережа самостійно завозить і поширює їх у себе. Особливо великі власники так званого торговельного простору можуть дозволити під свій власний імпорт будь-які площі, нехтуючи іншими поставками. Відповідно випадає ланка так званого імпортера, який накручує досить серйозну націнку, тож імпортований товар може пропонуватися споживачеві дешевше.

Компанії, що займаються імпортом, недорого закуповують акцизні марки та продукти за кордоном. Тому, приміром, деякі італійські вина навіть можуть конкурувати з преміальними вітчизняними. Дешевий сегмент українського вина сьогодні коштує приблизно 25 грн у роздрібі, а найпростіше імпортоване вино, враховуючи нинішній курс валют, – на рівні 40-45 грн. Споживача, який купує дешеві напої, це не привабить. А для прихильників вин преміального рівня, вартістю понад 100 грн, можливість придбати напій ординарної якості за 45 – 50 грн – цілком прийнятна, бо почасти зарубіжний виноматеріал кращий, ніж вітчизняний. У нас також є непоганий, але його не так багато. Якщо із вдалого українського врожаю виходить гарне вино, то коштує воно більше 100 грн. Ординарне європейське вино конкурує за смаковими якостями із середнім українським у ціновому діапазоні від 35 до 50 грн.

Завдячуючи великій кількості гравців, які мають один або декілька так званих винних портфелів, і з'явився величезний асортимент, що подобається споживачеві, який останнім часом дещо переглянув свої смаки. Проте позиції важкого алкоголю зараз в

Україні досить сильні, бо міцних напоїв у нас, як і завжди, п'ють багато. 3-поміж них переважає горілка.

Зараз дешевої горілки на вітчизняних теренах практично не існує. Слід сказати, що приблизно п'ять років тому в країні з'явилося поняття індикативної, тобто мінімально дозволеної ціни. Раніше підприємства могли робити непоганий оборот, зважаючи на обсяги продажів горілки. Однак держава вирішила, що пляшка має коштувати дорожче. Наприклад, індикативна ціна півлітрової сорокоградусної – 39,90 грн, і ніяк не менше. Це недешево. П'ять років тому вона становила 10 грн. Відповідно, зважаючи на індикатив, усі категорії споживачів, і робітник, і «білий комірець», і власник компанії, потрапляють в одні умови. Тож перерозподіл продажів при цьому відбувається в бік імпортного сегмента. Завод-виробник не може виставити свою ціну горілки, навіть якщо її собівартість невелика, адже зобов'язаний державою продавати задорого. Відповідно, дешева горілка зникла з полиць магазинів. Натомість стоять «Немірофф», «Хлібний дар», «Мороша» тощо, усі вони приблизно в одну ціну. Цей неправильний підхід вбиває будь-яку конкуренцію. Індикатив за останні п'ять років зростав вже разів з десять.

Сьогодні вкотре відбувається подорожчання. Індикатив підняли також і на інші напої. Скажімо, вітчизняні коньяки стали дуже дорогими, неконкурентними. Наша промисловість могла б виробляти їх набагато більше, якби не було цього індикатива. Зараз гравці ринку можуть дешево завозити, скажімо, французькі марки низької якості. Споживач, побачивши такий напій поряд, приміром, з каховським, що коштує на п'ять грн дешевше, не вникаючи в деталі якості, віддасть перевагу першому. Деяких представників ринку таке становище просто вбиває.

До того ж індикатив спонукає до певних підпільних схем. Підприємство, виробляючи продукцію за собівартістю, наприклад в 15 грн, зобов'язане продавати його по 25, відшкодовуючи ПДВ з останньої суми. Зважаючи на це, воно отримує надприбуток, звільнені кошти, які перерозподіляє на боротьбу за кінцевого споживача, – реінвестує в корупційні ланцюги купівлі так званого полицного простору, акційного розпродажу тощо. Тобто розпочинається війна підпільних бюджетів, аби дати більше грошей тій чи іншій мережі, щоб вона «розширила» асортимент саме потрібного напою. Наприклад, часто можна спостерігати таку картину у супермаркетах, коли на полиці стоять 20 коньяків, 10 з яких – від одного заводу.

ПРО НАЙСМАЧНІШЕ ІГРИСТЕ ВИНО

За класичною рецептурою шампанське на території колишнього Союзу виготовляють лише чотири підприємства – Дім шампанських вин «Новий Світ» у Криму, Артемівський ЗШВ (Донецька обл.), Сгісова (Молдова), Авраам Дюрсо (Росія).

Про спиртне точиться безліч дискусій. Одні вважають, що трішки алкоголю корисно для організму, інші – що для нього неприйнятна будь-яка його кількість. Прихильниками алкогольних напоїв є 38,8% населення планети. Легке або помірне споживання алкоголю відіграє позитивну роль у збереженні «пізнавальної функції мозку» за рахунок сприятливого впливу на серцево-судинну систему. Сучасні лікарі часто теж інколи прописують «чарочку чаю» виснаженому нервовою працею менеджерів або бабусі, що страждає безсонням. Звичайно, за умови, що «лікуватися» вони будуть не «паленою» горілкою, а якісними марочними винами. От, приміром, французи, чий обід майже ніколи не обходиться без келиха доброго вина, набагато рідше помирають від серцево-судинних захворювань, ніж супротивники такого способу життя. Та це просто дослідження, які можуть спростувати інші вчені або ви особисто років через кільканадцять. Тим паче, якщо вживатимете надміру.

Примхливі і не дуже

Для транспортування і зберігання так званого важкого алкоголю спека чи холод не мають значення. Вино ж у цьому сенсі досить примхливе. Ігристе за мінусових температур замерзає і, як правило, вибухає, оскільки тиск вуглекислого газу його розриває зсередини. Тож взимку його транспортують в спеціальних термофурах. Якщо, купуючи вино, ви бачите осад на дні пляшки, це свідчить про те, що воно перемерзло, і не придатне до вживання. Як правило, така партія знищується. Відповідно, в операторів алкогольного ринку існують складські приміщення, пристосовані для прохолоди влітку і тепла взимку.

Незважаючи на те що в Україні за останні 3-4 роки кілька разів піднімали акцизи і ціни на алкоголь, це поки не спонукає

людей відмовлялися від нього. Становище у нашій країні нагадує байку про лебедя, рака і щуку, коли державні мужі проводять одну політику, бізнес і народ – іншу. Чи не легше, вигідніше, доцільніше і корисніше для здоров'я нації згуртуватися і віднайти механізми, аби кожному була користь, як це робиться в цивілізованих країнах? Так, в Україні немає моди на здоровий спосіб життя, і стан справ у цій царині прямо пропорційний загальному добробуту. Вживання народом спиртного саморегулюється. Там, де люди живуть більш-менш стабільно і благополучно, культура вживання алкогольних напоїв на високому рівні – трохи випити у вільний час – нормальне явище, на противагу безпробудній п'ятиці від безнадії у часи зубожіння. Набувати культури вживання спиртного слід паралельно з підняттям рівня життя та піклуванням про здоров'я нації. Інше приходить в норму саме собою. Тоді вживатимуть алкоголь тільки по святах, для настрою, потроху і лише під хороші тости. **К**

Підготувала ТЕТЯНА ФІЛІПЕНКО

Операції ВПЛИВУ

**Біхевіористські інтервенції:
від мирного використання до воєнного**

Арсенал поведінкових війн ґрунтується на технологіях маніпуляції алгоритмами поведінки, звичками, стереотипами діяльності, закладеними в нас соціумом у найширшому сенсі цього слова. Поведінкова зброя – це зброя завтрашнього дня.

Накопичення великого об'єму інформації про людську поведінку перевело її як об'єкт в більш передбачувану форму. В результаті виникає можливість управляти індивідуальною поведінкою за рахунок біхевіористичних (поведінкових) інтервенцій. Як підкреслює Петленд у своїй книзі 2014 року, окрема людина може бути нерациональною, але сумарно раціональність виникає, оскільки все це цілком передбачувані процеси, коли йдеться про великі людські маси. При цьому він зауважує, що йдеться про аналіз реальності, а не уявлень людей. Це у Фейсбуці вони можуть виставляти те, що їм подобається, а великі об'єми даних фіксують реальну поведінку людей.

Санстейн, один з авторів теорії підштовхування, говорить про цей інструментарій як про «м'який патерналізм», акцентуючи, що вони намагаються зберегти свободу вибору для людини. При цьому він намагався назвати десять найбільш розповсюджених підштовхувань: стандартні правила, спрощення, використання соціальних

норм, полегшення і зручність, розкриття інформації, заздалегідь узгоджена стратегія, нагадування, заздалегідь висловлений намір, інформування людей про наслідки їхніх попередніх виборів. Тобто це цілком

конкретна палітра можливих біхевіористичних інтервенцій.

В іншому своєму виступі у Сіднеї (2014) Санстейн спробував розкрити результати свого досвіду у Білому домі, визначаючи

при цьому підштовхування як «компонент соціального середовища, що впливає на вибір людей, не спираючись на примус чи будь-який інший тип матеріального стимулювання». Тут він також зауважує про вищезгаданий тип спрощення, мовляв, часто люди чинять опір через те, що у складній ситуації виникають неоднозначності, на які вони реагують.

У своєму виступі Санстейн посилався на реальний експеримент, коли спочатку та чи інша їжа в кафетерії отримувала кольорові наклейки (зелена – здорова, жовта – не дуже, червона – шкідлива), а потім було створено відповідну «архітектуру вибору», яка полегшувала вибір саме здорових страв і напоїв. У результаті відбулося зниження продажу «червоної» їжі і напоїв на користь «зелених».

Гальперн, який також виступав у Сідней і відомий тим, що очолював біхевіористський підрозділ британського уряду, говорив саме на тему підштовхування у випадку роботи уряду. Інтерес викликає його годинний відеовиступ на цій конференції, у якому він розповідає про останні результати використання цієї методології в Британії. Практично настав новий етап накопичення такого типу досвіду: теорія лишається та сама, а практика постійно розширюється.

Зараз в Британії Гальперн обіймає дивну у нашому розумінні посаду – він став національним радником «з того, що працює» – What Works National Advisor. Його завдання – представляти держслужбовцям інформацію про ті методи, які реально працюють і не вимагають додаткового фінансування.

“*Майбутнє середовище національної безпеки військові вбачають як таке, що має багато вимірів із серйозною базою у людській динаміці. Серед вимірів вони констатують наступне: політичний, воєнний, економічний, соціальний, інформаційний та інфраструктурний.*

Слід також звернути увагу на ще одну презентацію на цій червневій конференції 2014 року у Сідней, а саме виступ гарвардського професора Лейбсона, у якому йдеться, між іншим, про невідповідність нашого вибору сьогодні і за тиждень. Через тиждень усі обирали фрукти як здоровий тип харчування, а сьогодні обирають все одно шоколад.

Нині всі уряди (наприклад Британії, Франції, США), потрапивши в епоху скорочення бюджету, активно почали пошуки і використання принципово іншого інструментарію, в рамках якого на перше місце виходить конструювання вибору таким чином, щоб людина обирала «правильні» ситуації. Усі потрапили у серйозний фінансовий «шторм», але, як виявилось, він став кращим контекстом для просування інтелектуальних технологій.

Для наших суджень цікавою є також ідея «технологій, що замикають». Тобто можна підштовхувати до правильного рішення, а можна до правильного для одних і неправильного для інших. Ось що пише, наприклад, Олейников: «В основі цієї моделі суспільства та економіки лежать так звані технології, що замикають, котрі ставлять усю систему державного управління економікою, включаючи і корпоративне управління, в таку форму залежності, при якій управлінці усіх ланок економічного і господарського управління в Росії опиняються у стані «в'язнів» Заходу, що робить нам «щеплення» західної демократії».

Моделі поведінки не лише можуть, але й активно транслюються в суспільство, при чому досить успішно. Ми писали про це в плані трансляції таких «правильних» моделей за допомогою «кіно і телесеріалів». Ця система працює, породжуючи правильну поведінку.

Біхевіористська економіка теж пройшла свій шлях від певного вигнання до нинішнього розквіту, коли лауреатами Нобелівської премії стають вчені саме цієї галузі. На сайті Harvard Magazine можна переглянути цікавий огляд розвитку біхевіористської економіки і програму вищезгаданої сіднейської конференції, а також повідомлення про грант у 17 мільйонів, який дозволить виступити каталізатором у розробці основ людської поведінки. Пізніше було оголошено про додаткові 9 мільйонів, і все це – на дослідження «психологічних, соціальних, економічних і біологічних механізмів, що впливають на людську поведінку», а очолить усе це вищезгаданий гарвардський професор Лейбсон.

До речі, Лейбсон є співавтором оглядової статті «Нейроекономіка». Тут підкреслюється, що нейроеконіміка покращить наші можливості щодо передбачення поведінки. Вона може допомогти у створенні інтервенцій, що змінюють поведінку. Такого роду економічні дослідження ведуться сьогодні всюди, наприклад у Лабораторії вибору в Норвезькій школі економіки. Все це різноманітне вивчення прийняття рішень: як у випадку бізнесу, так і політики.

Не лишаються осторонь і військові. Британські військові метою інформаційних операцій вбачають виключно зміну поведінки. З академічного боку їх підтримує Інститут біхевіористської динаміки. Там займаються не лише військовими, а й цілком мирними справами. Наприклад, на-

“*Нині біхевіористські методи охопили всі базові сфери. Це бізнес і економіка, що цілком зрозуміло. Однак це і політичні технології, і військові. А за назвами деяких робіт навіть неможливо зрозуміти, до якої галузі вони належать.*

вчають мистецтву і науці впливу бізнес-лідерів. Тетем, який активно працює в цій сфері, серед різних видів комунікації виділяє і біхевіористську. До цього він аналізує комунікацію стосунків, вважаючи її недостатньо ефективною. Він розглядає цю ефективність на прикладі плакатів проти вирощування маку в Афганістані. І запроваджує термін біхевіористської комунікації, оскільки ні комунікація відносин, ні інформаційна комунікація не ведуть безпосередньо до зміни поведінки.

Тетем згадує, що коли він очолював підрозділ психологічної війни в Афганістані, то з подивом виявив: там не було жодного психолога. Серед вирішуваних завдань були такі: як зробити так, щоб населення не підтримувало «Талібан», не вирощувало мак. І в Іраку, і в Афганістані він зіткнувся з тим, що населення поводить ірраціонально. Проте це лише з точки зору військових, зі своєї ж точки зору, вони поводитися цілком раціонально. Серед найбільш цікавих моментів в операціях впли-

ву він називає такий компонент як аналіз цільової аудиторії. Він детально розглядає цей аналіз в іншій своїй роботі, називаючи його початком і кінцем будь-якої операції впливу. Він наводить низку прикладів, коли кампанії намагаються будувати на помилкових уявленнях про аудиторію. Ось три таких приклади:

- **«Талібан» виступає** проти шкіл. Однак знищення шкіл швидше пов'язане з військовою між різними угрупованнями, ніж з релігійною опозицією. З цієї причини не можна будувати кампанію, акцентуючи увагу на релігійних причинах;
- **у Саудівській Аравії** іслам без сумніву впливає на молодіжну чоловічу поведінку, однак для молоді він не може виступати біхевіористським тригером, оскільки для них важливішими є такі фактори як приватність від батьків, футбол або націоналізм, тому кампанія, яка базуватиметься на футбольній команді «Манчестер Юнайтед», буде більш ефективною, ніж релігійна;

• в Афганістані плем'я вважається важливою складовою світу, однак насправді важливішими є територіальні розбіжності, ніхто не ходить на чужу територію, тому кампанія має базуватися швидше не на племінній культурі, а на географії і приналежності землі.

Human Dynamics стала новою наукою для американців. Американські військові визначають людську динаміку як взаємодію особистих, міжособистісних, культурних чинників, що впливають на людську поведінку. Тобто саме соціальний вплив на поведінку під прикладним кутом зору, цікавить військових. І оскільки вони не бачать

канські військові не звикли шукати колективних рішень, щоб займатися людськими помилками. Проте ця війна показала, що такий підхід буде основним». Він підкреслює, що військові звикли вирішувати проблеми за допомогою технологій, а зараз це потрібно робити за допомогою інтелекту.

Ці ж ідеї генерал-майор Скейлс розвивав у своєму виступі в конгресі, де говорив про культуроцентричну війну і когнітивну трансформацію. Він підкреслював настання ери культуроцентричних війн.

Американці довго йшли до цього розуміння. Спочатку вони запровадили поняття людського простору бою поряд з

Все це вимагало залучення до відповідних команд антропологів, що викликало різке неприйняття академічної громади. Антропологи одностайно почали виступати проти мілітаризації своєї науки. Це не вплинуло на зміну вектора, оскільки військові антропологи, зі свого боку, заговорили про те, що їм набридло описувати ситуації, вони хочуть їх створювати.

Нині біхевіористські методи охопили всі базові сфери. Це бізнес і економіка, що цілком зрозуміло. Однак це і політичні технології, і військові. А за назвами деяких робіт навіть неможливо зрозуміти, до

загальноприйнятого визначення культури, то окреслюють її наступним чином: це набір конкретних норм, уявлень і звичок, що визначають те, як поведуться індивіди, групи і суспільства. Все це витікає з констатації того, що населення відіграє таку ж істотну роль у воєнному конфлікті, як і збройні сили.

Майбутнє середовище національної безпеки військові вбачають як таке, що має багато вимірів із серйозною базою у людській динаміці. Серед вимірів вони констатують наступне: політичний, воєнний, економічний, соціальний, інформаційний та інфраструктурний. Облік людської динаміки стане обов'язковим елементом процесу воєнного планування.

Увага до цих незвичних для військових явищ виникає за результатами останніх війн. Так, війна в Афганістані показала, що у випадку нетрадиційного типу протистояння важливіше знати культуру, мотивацію, цілі, аніж добиватися трансформації технологій. Скейлс у своїй статті «Культуроцентрична війна» пише: «Технологічні прорахунки легше виявити і виправити. Людські помилки не такі. Людський компонент у війні є не системою, побудованою за емпіричними законами, але набором, очевидно, незалежних думок і дій, які об'єднуються, щоб впливати на події на полі бою. Амери-

“ *Перед нами результат появи інструментарію, що постійно ускладнюється. Інтелектуальний розвиток реагує на динаміку змін світу: складний світ потребує більш складного інструментарію.*

фізичним. Воно отримало назву Human terrain system, яка вперше з'явилась у статті 2005 року. Генерал Петреус висловив думку військових наступним чином: «Якщо вас не влаштовує фізичний простір та його вплив на ваші операції, ви не виграєте. Якщо ви не розумієте людського простору при проведенні контрповстанської операції, націленої на населення, ви також не виграєте».

якої галузі вони належать, наприклад, назва «До теорії біхевіористських операцій» цілком підходить усім. Імовірно, усім, що знову свідчить про максимально широке розповсюдження біхевіористського інструментарію.

І, звичайно, найбільш серйозні наслідки очікуються у сфері ведення воєнних дій. Овчинський і Ларіна підкреслюють: «Арсенал поведінкових війн як принципово нового виду інформаційної війни ґрунтується на технологіях маніпуляції алгоритмами поведінки, звичками, стереотипами діяльності, закладеними в нас соціумом у найширшому розумінні цього слова. Грубо кажучи, інструментарій поведінкових війн полягає у тому, щоб відділити звичку від сформованого виду діяльності, від ситуації, що її створила, і використати поведінкові патерни для досягнення інших цілей. Поведінкова зброя – це зброя завтрашнього дня».

По суті, перед нами результат появи інструментарію, що постійно ускладнюється. Інтелектуальний розвиток реагує на динаміку змін світу: складний світ потребує більш складного інструментарію, оскільки старий інструментарій вже не в стані його адекватно описувати. **К**

ГЕОРГІЙ ПОЧЕПЦОВ

ПРИРУЧИТИ «СЕПАРАТИСТА»

Однією рукою вона завдає невиліковних травм, прирікає на довічні страждання, чи просто вбиває, а другою – підносить дивовижні подарунки долі, найвірніших друзів, пізнання істини і самого себе. Чи виправдовують себе ризики війни та як адаптуватися до мирного життя, маючи за плечима тягар бойових дій? Відповіді на ці запитання ми знаходимо у розмовах з прикордонниками, які повернулися із зони збройного конфлікту на Сході України.

Його історія проста як кут будинку – звичайний хлопець із Прикарпаття свого часу вирішив стати військовим, можливо, навіть не сподіваючись на те, що колись йому насправді доведеться воювати. Тим більше спеціальність він обрав дово-

Йшли на Успенку, йшли довго, «головастику» (бортовий УАЗ) тільки те й робили, що закипали, із настанням темряви доводилося кілька разів змінювати напрямок руху колони, зупинятися, займати оборону. Після Успенки наші шляхи розійшлися...

Щеня німецької вівчарки, якого бійці жартома нарекли Сепаратистом, підібрали вояки 72-ї бригади ЗСУ, які передислокувались з-під Донецька у Луганську область. Пес увесь час був із ними – його годували, він катався на БМП, до пострілів уже зник – не лякався, часом міг заснути на броні, коли ж машина заводилася – він лишень неквапливо підводив голову, аби озирнутися довкола. А от серйозні ворожі обстріли чотирилапий відчував і завчасу ховався.

Одного дня Сєпа прихворів, а хлопцям із 72-ї треба було йти далі. Тоді капітан Бровко вирішив залишити собаку собі. Щуценя на диво спокійно прийняло зміну господаря і вже наступного дня хвостиком бігло за прикордонником. А за кілька днів бойові товариші розуміли одне одного з півслова, з одного погляду. Пес супроводжував, охороняв і навіть трохи бешкетував, розважаючи вояків у хвилини затишшя. Натомість отримував нехитрі ласощі із сухпаю, найбільше йому подобалася консервована кілька в томатному соусі.

Останній «град» мало не залишив прикордонника без його вірного супутника. Після обстрілу Сепаратист кудись зник. Довго шукали, не могли знайти. Виявляється малога дістали два осколки, пошкодивши вухо й ніс. На щастя, Сєпу вдалося врятувати – витягли осколки, обробили рани, перев'язали. «Зажило все «як на собаці». Чому як? – Бо він для мене та й для всіх нас – більше, ніж просто пес», – говорить Сергій.

Шкода, що скромний побут молодого прикордонної родини не дозволив залишити собаку у квартирі, і Сєпа поїхав до Сергієвих батьків. Та боєць переконаний, що любити тварину – не означає замкнути її в чотирьох стінах біля себе. «У батька – приватний будинок, дворище, там йому буде, де розім'яти лапи, – впевнений капітан Бровко, – тим паче я облаштував йому там пристойний вольєр. Сподіваюсь, йому буде цілком комфортно, і він швидко забуде жахіття нашої війни. Та й мені допоможе трішки відпочити від спогадів. А далі побачимо, можливо, покажемо фахівцям з дресури, бо схоже, що пес дуже здібний. Головне, щоб війна якнайшвидше закінчилася...». **К**

ДМИТРО СЛИВНИЙ

лі творчу – військова журналістика, а п'ять років навчання були більше схожими на школу будівельників, адже Львівський військовий інститут саме став на шлях реформування в Академію Сухопутних військ, і курсанти активно долучалися до процесу оновлення обличчя вишу.

Спеціальність довелося «шліфувати» вже на службі у прикордонному відомстві, до якого лейтенант Сергій Бровко прийшов після випуску з інституту. Робота прес-секретаря прикордонного загону навчила молодого офіцера бути фотокореспондентом, відеооператором, PR-менеджером і навіть трішки дизайнером та відеоінженером.

Яким же був мій подив, коли я зустрів його одягнутого у бронезилет і каску зі станковим гранатометом у руках. Ще рік тому, побачивши таку картину, я б розсміявся, та того літнього ранку нам було не до жартів. Пункт призначення на східному кордоні, до якого ми мали виходити по обіді, цієї ночі ворог накрив щільним мінометним вогнем, тож готуватися треба було до найгіршого.

До Львова Сергій повернувся 21 вересня у складі групи військовослужбовців Чернівецького прикордонного загону, які успішно виконали своє завдання на східному рубезі.

На їхньому рахунку – більше 40 офіційно зафіксованих бойових зіткнень з противником, постійні ворожі обстріли з мінометів, гармат, «Градів», успішна взаємодія з 72-ю бригадою ЗСУ, звільнення від сепаратистів захопленої ними жіночої колонії №68 у Червонопартизанській Луганської області. Та найголовніше, що всі вони виконали головне завдання своїх рідних і близьких – повернулися живими, ба навіть більше – приховали із собою одного «Сепаратиста».

Неймовірно, але факт – незважаючи на велику щільність обстрілів та значну кількість бойових зіткнень зі 163 осіб бойового прикордонного підрозділу лише троє «зелених кашкетів» дістали поранення. Мабуть, згадає Сергій, навика виживання та протидії розвивались швидше, ніж нарощувалася вогнева міць ворога. А ще нам допомагав Сєпа.

ОЛЕКСИЙ МОЧАНОВ: «БЫТЬ ДОБРУ. НЕ СОМНЕВАЮСЬ – БЫТЬ!»

Во время нашей беседы его телефоны не замолкали ни на минуту. Кто с передовой звонил – объяснял обстановку, кто делился информацией о расположении российской техники, кто просил о помощи или просто спрашивал совета. И это неудивительно. Ведь с начала прошлого года этот человек из известного украинского автогонщика, телеведущего и журналиста превратился еще и в одного из наиболее эффективных волонтеров страны. Он не мог остаться в стороне и просто наблюдать. Этот мужчина всегда говорит то, что думает, его позиция честная и откровенная. Бойцы в АТО всегда ждут его. Для них это и очередная помощь, и недолгий отдых в душевной атмосфере песен. Специально для читателей журнала «Кордон» Алексей Мочанов – о волонтерской жизни, украинском народе и любимой пограничной фуражке.

– В армии Вы служили в пограничных войсках. Это был личный выбор или так сложились обстоятельства?

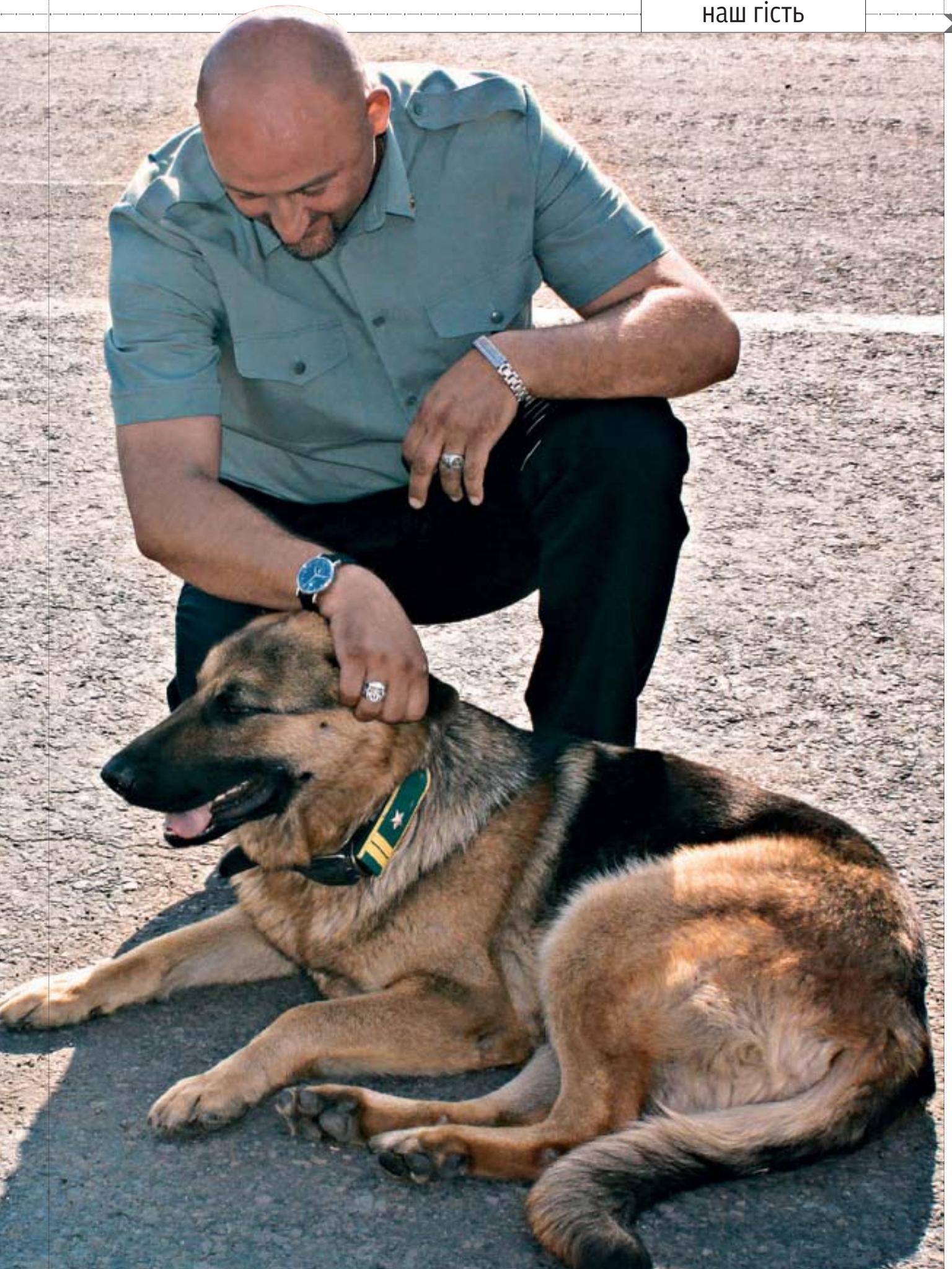
– Я, вообще, хотел в десантные войска попасть, но опоздал. Когда пришел, будучи готовым совершить три прыжка, что служило обязательным условием, набор уже закончился, и меня направили на водительские курсы. Права я получил в ДОСААФе после шести месяцев обучения. ПВ КГБ СССР считались элитой, там не занимались дурным перекалыванием строительного мусора с места на место. Я успешно прошел проверку и, когда приехала машина на ДВРЗ забирать парней, я уже четко знал куда еду – во Львовский пограничный отряд. Мне, конечно, больше хотелось попасть в среднюю Азию или на стык афганской, иранской и нашей границы, но кто-то там, кто-то здесь. Очень ценю время, которое прошло на службе, оно мне позволило быстро повзрослеть.

Я раньше очень часто летал. Всегда заранее приезжал в аэропорт «Борисполь», чтобы быстрее пройти паспортный контроль. Тогда появлялись свободные минутки, и мы с ребятами могли спокойно поговорить, выкурить по сигаретке, вспомнить былую службу, пошутить. И по сегодняшний день с пограничниками нам всегда есть о чем пообщаться.

– Зеленая фуражка, с которой Вы ездите на передовую к бойцам, еще со времен службы сохранилась?

– Как-то в армии, лейтенант один захотел по делам в город выехать и меня взял с собой в качестве водителя. Вот тогда я и купил себе аккуратную шитую фуражку. И считался одним из немногих нагледцов на

Я столько за эти месяцы про себя наслушался. Например, что я вожу оружие и угнанные машины, на которых грабят банки...

весь Советский Союз, который за полгода до дембеля это сделал. Все себе татуировки били, сгибали пряжки, а мне хотелось ходить в красивой фуражке, шитой по форме моей головы. Конечно, когда начальник это заметил, мне пришлось переделывать мягкий козырек на стандартный, пластиковый. К сожалению, этот мой армейский «фурик» пропал в том же погранотряде.

Уже после армии, разумеется, у меня была возможность заехать в ателье и пошить себе такую, как я всегда хотел. Что и было сделано. Теперь я со своей пограничной фуражкой не расстаюсь и беру в каждую поездку в АТО.

– Она уже стала оберегом?

– Наверное, да. Плюс я на машине, когда-то давно еще, разместил зеленые кресты, тоже оберег, своего рода. Вы спросите, почему не красные? Потому что я мало занимаюсь медициной, нельзя быть, например, Пореченковым, и носить кепку с надписью – пресса. При лишнем вопросе, я смело отвечаю, что это ветеринарный бус.

Как-то Михаил Карнаух, начальник центрального госпиталя погранслужбы, позвонил и попросил приехать с бусом забрать раненных ребят в Жулянах. Так вот, он тогда понял для чего, вернее для кого служит моя машина – раненных людей я на ней перевожу.

– Расскажите, пожалуйста, как начиналась Ваша волонтерская жизнь? Стартовали один или с единомышленниками?

– Нет, никакой команды. Есть просто мои друзья, которым я, так или иначе, помогаю. Когда начались события в Крыму, мы пополняли ребятм счета на телефонах. После, в мае, перед выборами, я не считал возможным куда-то ездить, потому что все это превратили бы в мой пиар. Поэтому на тот момент мы помогали только деньгами.

Уже после выборов я первый раз поехал в Изюм, где находились мои друзья и товарищи. Взял с собой гитару, сигарет, шоколадок, чая, сахара. Попели мы с ребятами песен в палатке, поиграли, поговорили. Для себя я понял, какие у них есть потребности.

На второй раз машину брал больше – универсальную. Туда можно было немало сложить бытовых принадлежностей и провизии. Начиная от туалетной бумаги и заканчивая чаем, кофе, сахаром, шоколадом, орехами и т.п. На третий раз уже пришлось ехать на бусе, том самом с зелеными крестами. Тогда мы начали возить мешки, из которых на блокпостах делали укрытия. Закупали их в строительных магазинах, причем безумное количество, потому что при первом же ливне они быстро расплзались.

В одной из поездок познакомился с Хоттабычем (медицинский волонтер Илья Лысенко), съездили вместе на Карачун. Там ближе познакомился с новогвардейцами и ребятами из 95-й бригады. Начали понимать, кому какая помощь нужна больше. Везли все, что только можно, вплоть до того, что 24 июня, в день рождения своего сына, я возил ребятам на Карачун стиральную машину со специальным генератором под их вольтаж. Когда Нацгвардия уходила, пацаны спросили у меня, что делать с машинкой. Я посоветовал перевезти на другое место или подарить кому-то в Славянске, как, впрочем, они и сделали. Но в фейсбуке прошла информация, что Мочанов настойчиво просил забрать стиральную машину, продать и отдать за нее деньги.

Я столько за эти месяцы про себя наслушался. Например, что я вожу оружие и угнанные машины, на которых грабят банки, что еду в зону боевых действий ради пиара. Я всегда призывал таких личностей приехать в Донецкий аэропорт попиариться вместе, сфотографировались бы, чего уж там. В моем июньском фейсбуке я не писал о поездках, считал очень опасным рассказывать про эти все истории, потому что для своей семьи я ездил в Харьков, на корпоративы.

Был очень смешной момент, когда во время обстрелов, на Карачуне, у меня раздался телефонный звонок.

– Алексей, – бубух, – это с телеканала СТБ, – бубух, – мы бы хотели пригласить Вас в шоу «Холостяк», там будут девушки, можно будет ездить куда-то там на романтические вечера, – бубух, – съемки, – бубух. Я говорю: «Знаете, наверное, чтобы я сейчас не начал материться, вы там себе кого-нибудь другого найдите. Спасибо за предложение, я и 25 девушек, ничего себе, красота, наверное, – бубух». – А что у вас там

А – Алексей, – бубух, – это с телеканала СТБ, – бубух, – мы бы хотели пригласить Вас в шоу «Холостяк», там будут девушки, можно будет ездить куда-то там на романтические вечера, – бубух, – съемки, –

бубух. Я говорю: «Знаете, наверное, чтобы я сейчас не начал материться, вы там себе кого-нибудь другого найдите. Спасибо за предложение, я и 25 девушек, ничего себе, красота, наверное, – бубух».

происходит? – доносится в трубку. Я ответил, что нахожусь на войне. А они: «О, прикольно, а мы думаем, что за взрывы, ну и как там, на войне, в двух словах?». Я ответил, если в двух словах – всякое бывает!

Мне не нравится, что волонтерское движение пытается жить параллельной жизнью с госструктурами. Нужно заставить работать государство, что сейчас пытаются делать Юрий Бириуков, Татьяна Рычкова, которые зашли в Министерство обороны.

– Алексей, в каких пограничных подразделениях Вы успели побывать? Чем им успели помочь?

– В начале августа мы с моим старым и добрым товарищем, к которому я очень уважительно отношусь, Олегом Слободяном, тогда еще руководителем пограничной пресс-службы, быстренько набили бус необходимой гуманитаркой и поехали к ребятам в Красную Таловку, Югановку и Беловодск.

Пообщались с ребятами в лагерях, увидели старых друзей и знакомых, разузнали обстановку и даже смогли немного попеть любимых песен под гитару. Я прекрасно помню эту поездку. Именно населенный пункт Красная Таловка обстреливался каждую ночь. В 19:40 как нырнул под землю, так где-то после 150 залпов вынырнул, а в сторону границы даже автомат нельзя было направить, приходилось только прятаться.

Был там и Женька Пикус, с которым мы познакомились еще в Борисполе. Фотография у нас с ним осталась возле названия на-

селенного пункта Красная Таловка. Погиб он 25 августа, а в середине сентября должно было исполниться 35. После этого, как-то все поменялось. Честно говоря, я считаю, что оплакивать нет никакого смысла, нельзя оскорблять Женькину память.

Не нужно переживать из-за того, что ребята ушли навсегда, необходимо радоваться тому, что они были. Ведь смерть – это мгновение, как в Женькином случае. Свет выключили и все. Подполковник, ни грамма лишнего веса, красивый, улыбочивый, толковый. Он четко отдавал себе отчет в том, что происходит. Я считаю, что гибель на войне, в бою – это почетная смерть для того, кто осмысленно поступал в военное училище.

В Виннице мы с Олегом Слободяном пытались улицу Красноармейская, где жил Жека, переименовать в улицу Пикуса. Но местное руководство отказало нам в этом. Мы решили довести дело до конца. Сейчас вышли на председателя Верховной Рады Владимира Гройсмана. Надеюсь, через него сможем подать определенный пакет документов, чтобы переименовать улицу уже ближе к центру города. Называться она будет – пограничника Евгения Пикуса, не просто Евгения, а именно пограничника. Чтобы каждый мальчишка, который собирается пойти в военное училище, знал, что этот мужчина погиб в бою за свою Родину.

А вот к ребятам в Старобельск я попасть не смог. Дорога туда лежит через Чугуево и Сватово, а это катастрофа. Хуже покрытия в стране мне не приходилось видеть. Я бы с удовольствием поехал, но по той дороге

невозможно. Знакомые по три колеса оставляли на дороге. Есть места и ямы, где грузовик не может проехать. Но мы нашли выход, договорились с «Новой почтой» и просто отправляли ребятам посылки.

Помогали деньгами, когда пятеро пограничников подорвались на фугасе в Беловодском районе. 12 тысяч гривен стоил ремонт транспортного средства. Мы тогда выслали 20 и не просили никаких чеков, может на еще какой ремонт понадобилось.

Удалось мне в конце июля помочь пограничникам в Старобельске с экскаватором, который роет ямы под блиндажи. Их сломался, а деньги, чтобы починить, нужно было ждать две недели. При той интенсивности обстрелов, которые были, можно было бы спокойно рыть могилы пацанам. Я позвонил заместителю начальника департамента ГАИ Сергею Буднику и сообщил о том, что нужна помощь пограничникам. Он перезвонили в ГАИ Луганской области, те – в район, где и нашли два экскаватора. Во время транспортировки выделили даже милицейскую машину для прикрытия, поскольку экскаваторщик побоялся ехать сам.

– На Ваш взгляд, есть ли на сегодняшний день улучшения во взаимодействии между силовыми структурами?

– Есть улучшения, но они не на уровне руководителей и ведомств. Ребята на месте очень быстро соображают, что нужно делать для выполнения задач и как взаимодействовать. Там нет просто пограничников, десантников, милиционеров и нацгвардейцев. Там взаимовыручка. Это наверху не могут договориться, кто важнее и главнее.

– Возникает риторический вопрос времен позднего Ющенко. Разве за это мы стояли на Майдане?

– На нем был разный народ: одни приходили на концерты Вакарчука, другие – ради фото в Инстаграме, еще кто-то – покричать «ура», когда Булатова ставили министром спорта.

Самый молодой мальчишка, погибший на нем, пробыл там всего два часа. А можно было отстоять все три месяца без единой царапины, как я...

Но есть и другой аспект. Те, кто вывел народ на Майдан, думали, что нельзя обмануть такое количество людей. А оказалось, можно. Просто

большую часть восставших не устраивала система, которую построил Кравчук, закрепил Кучма, попытался расшатать Ющенко, и забетонировал Янукович. А часть людей, которые после Майдана попали во власть, не устраивало лишь то, что в этой системе нет их фамилий. Вот и все.

Мне кажется, что украинский народ проходит вот тот тяжелый, тернистый путь, когда Моисей вел евреев по пустыне. Это процесс лишения, мучений, терзаний, в результате которого происходит понимание, кто ты на самом деле. Каждая страна за свою свободу заплатила кровью. Украина платит сейчас.

– Нет ли ощущения, что Бог, возможно, наказал украинцев государственно, за которую они так борются?

– Мы не наказаны государственно, мы наказаны дураками внутри своей страны. «Демократия – это нелепое стечение обстоятельств, когда мнение двух идиотов перевешивает мнение одного умного человека». Все хлопают в ладоши и говорят: как же это правильно сказано! Но как только уточняешь, что фраза принадлежит Гитлеру, все смущенно умолкают...

Самая большая проблема в том, что власть в основном апеллирует к низшим слоям населения, которых больше и которые избиратели. И это удобно: они избирают, и их же затем грабят. Вместо того чтобы попытаться наладить диалог с представителями небольшой и нежирной прослойки среднего бизнеса, которые дают работу, обеспечивают рабочие места, которые действительно неглупые люди. И которых не обманешь, что вилами можно вернуть Крым.

Проблемы в Украине существуют не только в сфере политики. У нас отсутствуют репутационные потери. Например, в итальянском ресторане, если съешь карпаччо и попросишь после этого латте, тебе итальянец скажет: «Эй, ты только что ел сырое мясо, выпьешь молоко – и начнется изжога. Ты выйдешь, будешь держаться за живот и всем рассказывать, что ел в моем ресторане. И ко мне больше никто не придет!».

Меня до сих пор удивляет, почему украинцы за границей, зная о большом штрафе и неминуемом наказании (например, в Германии), ведут себя как паиньки, даже когда напьются. Ведь видят, что работает. Почему же не приехать сюда и не вести себя так же.

Мне кажется, что украинский народ проходит вот тот тяжелый, тернистый путь, когда Моисей вел евреев по пустыне.

Есть хороший анекдот. Идет экскурсия по аду, стоят котлы, один закрыт крышкой. У экскурсовода спрашивают: «Почему крышка закрыта?» – «Там евреи, – отвечает, – народ такой: если один вылезет, то остальных за собой перетягует». – «А рядом котлы почему не закрыты?». – «Там – немцы. Они законопослушные, мы линии нарисовали, написали не перелезть, они и не перелезут. А этот котел с русскими. Они до такой степени пьяные, что даже не поняли, что в аду, думают, они в Челябинске. А в четвертом котле – украинцы. За ними следить не нужно. Если кто и попытается вылезти, остальные его обратно затянут». К сожалению, история показывает, что за соотечественников стыдно. Даже в аду.

– В украинском котле градус кипения в недалеком будущем ведь может достигнуть предела...

– Ситуация в Украине накаляется настолько, что до выборов можно и не дотянуть.

У нас люди не понимают, что выбирать надо не симпатичное лицо, не физически здорового человека. Черчилль был один из самых нездоровых политиков, что не помешало ему стать Черчиллем. Люди не понимают, что выбирать надо функцию, а не человека. В США главу государства обезличено называют «мистер президент», а не Рузвельт или Обама.

В нашей стране идет война. И во время нее Петр Алексеевич должен быть не просто – «мистером президентом», а – Верховным главнокомандующим!

– Как думаете, возможно ли еще, в свете последних событий, чтобы украинский народ от Львова до Луганска повернулся друг к другу лицом? Может это и остановило бы кровопролитие?

– Когда первые «мерсы» приехали во Львов они были с польскими номерами. Когда первые «мерсы» приехали в Ворошиловград (тогда он еще не был Луганском), они были с российскими номерами. Соответственно люди на Луганщине смотрели в сторону Ростова, люди на Львовщине – на Варшаву. Друг к другу в это время они стояли задницами.

И политики очень четко понимали, что нужно сделать все, чтобы эти люди не повернулись друг к другу лицом, не начали разговаривать, находить какие-то общие темы и не снесли, к чертям собачьим все, что творилось. Очень грамотно закидывали языковую проблему, кто гуцул, кто не гуцул, кто с Закарпатья, кто с Донбасса. Сейчас уже выросло целое поколение, которое воспитывалось именно на этих позициях.

Ведь, на самом деле, не так важно, на каком языке говорили твои предки, важно в какой стране и на каком языке будут говорить твои дети.

Я прекрасно понимаю, что лишь единицы из тех, кто побывал в АТО, захотят когда-нибудь вернуться в Изюм порыбачить. Эти люди «наелись» тем, что там происходит.

Очень многое будет зависеть от того, как себя поведет местный народ. Потому что, чего греха таить, большинство из тех, которых не устраивало что-либо там, выехало.

Мне кажется, что мы этот кусок, если и не потеряли, то возвращать сюда и находить общий язык будет очень сложно.

– В следующую поездку на передовую, что собираете помимо денег?

– Обыкновенный быт. Вода, хлеб, дистанционные камеры, медицина, продукты питания. Еще форма, термобелье, балаклавы. Я принципиально не занимаюсь вопросами вооружений, это заботы государства.

Футбольная команда, в которой играет 11 Зинединов Зиданов, – проиграет матч сборной Таджикистана, в которой есть вратарь, защитники, полузащитники и нападающие.

Каждый должен заниматься своим делом. Но при этом все вместе, всей страной мы должны понимать, что идет Война, и работать на нужды Фронта. Ради нашей общей Победы, мира, благополучия и реальной справедливости. И для тех, кто по эту сторону линии фронта, и по ту...

Быть добру. Не сомневаюсь – быть! **К**

НАТАЛИЯ УСТЬЯНЦЕВА

Кошти на підтримку воїнам АТО можна перерахувати через рахунок, відкритий у ПАТ «Банк Національний кредит». Зарахування та зняття коштів відбуваються безкоштовно.

Відправити допомогу можна кількома варіантами:

1. Мережа терміналів «Банк 24 Національний кредит» (понад 4700 ПТКС). Досить вказати номер картки: 5487 3510 2243 5604.

Кошти зараховуються миттєво і без комісії.

2. Мережа відділень «Банку Національний кредит». Доступно поповнення картки за номером рахунку – №26252052425001, Мочанов Олексій Юрійович, ІПН 2522016157.

Кошти зараховуються протягом кількох годин.

3. Безготівкове зарахування: можливо для використання в усіх системах управління рахунками (клієнт-банк). Реквізити для безготівкового поповнення: Банк отримувача: ПАТ «Банк Національний кредит» Код банку: 320702 ЄДРПОУ 20057663 Отримувач: ПАТ «Банк Національний кредит» Рахунок отримувача: 292429041 Призначення платежу: поповнення карткового рахунку №26252052425001 Мочанова Олексія Юрійовича.

P.S. Карты Приват-банка нет, и не будет. Просто чтобы не было дискуссий на эту тему. Если есть желание, настроение и возможность помочь – сделайте это пожалуйста так, как удобно мне и нам. С огромной благодарностью от бойцов с передовой. И с огромным уважением, Алексей Мочанов, 2 л.с. Быть добру. Миру – мир!

КОРДОН

КОРДОН 4x4